

નકરે=ન ગીન.	કે. ૧ (મ) પેદા	કુખુ=કુખી જવું
અડક=અડકા; કચીઆના	ખાત =વાન, છાલુ વગેરે	ખાગકી(ન)કુંવારી છોકરી.
રાણી મા ઢંકાવણા મજા.	કોહી ગએલો કચરો	છીકા (ન) નેપી યુજના-
જુન પથન.	જન (ન) રાન, જ મલ	ન ચાલે તે.
ચોકમ વ(લી) પાસે પાસ	કેનાઈ=કચડાઈ	ગવ (ન) અગાળ વાસ.
મીટ =મીટા	નકામી=વગર ખપની	પેખવુ (સ) જોવું.
રજ (ન) રચકલુ, કણી	નશ (ન) ઠેપ, આત	કે-મત (ન) તોફાન
ધડકા=મેટા અજાણ.	ફેરે=તરફ વળ, કરક	મડ=મડકુ લાસ
અમી (ક) તા	પાડુ ૭ મો.	લીલા (ન) મોઢ
પીગજેન (વ) એમગજેલા.	રોણીઆ=જાળમાં રહેતા	હાલો=અમથો, ખાલી.
ઉભરા=જોરમાં	જીવડા	ઠેડ=મુખ, અલુધડ
ધણીકપ (ન) વાતી કપા-	સુવડ=ચોખ્ખા, મફ	ગપો (લી) યુલખાન, ખોટી
રો, જમી. ગુ હાલુ	મદા (ન) વચલા	વાત; સુકી.
ઉપમે=જીવકાઈ આને	મકેલી=મેચી કાલી	મુઝ જો=મુઝવાજો, મુઢ.
જનાગામુ પી (મ) ખાત	મજાન (અ) જોરાવર	ગવરે=ઢાકે, છુપાવે
માતા, નેમાયી મળતા	મરજાદીક=મરજા વગેરે	ફુટા (મ) પાની વાત.
ધુમ ડો બીગેનીકળછેને	જીવડા	ફુટ (મ) પાની, નહારે.
મુન=જનીનમાં ખાડાખર	ખેચનાલુ=ખેચાખેચ	તોફાની (આ) મસ્તીખોર;
ના માટે દર બધી કોડે	ઝાકન=એમ	ઉતારતીઓ
જ તે	ખીનકુલ (અ) તમામ	ધુલ=ધો=ચઢાવ્યો
પાડ ૬ ડો.	રેઠેઠાલુ=હેવાનો મુદામ	કાકડો=છેલ જખીનો
મજા (ન) મોટો ૧ થ	નજીક (કા) તમે, મેડે	ઢેરે (મ) કાપ મુઢેછે;
પાહડ=મેટા લેંચા લાગ્યા	અસ્તર (કા) અદગુ પડ	કલુ પાડે છે
માથે જોડાવવા કચરો	કુતી (ન) તદખી?	ચોખીને=અટકીને.
જમરા=સીમા.	દમ (ક) માગ, જો	તત માત (મ) માખાપ
મેના (કા) મોટી લાગી	પાડ ૮ મો.	નડે=કાચર કરે, દુઃખ છે
પોહોળી ખુદખી જમોતે	પરતાનો (મ) અફમેમ ખેડ	મુખલાતા (સ) મુખ આપ.
મુખથી (મ) પેટેલાથી	જુલ (સ) જાડ; તર	નાર.
પુછાગા=તજવીજ.	મીઠળ=એક જાતનું ફળ,	ખાવ (મ) ક્રીમત, ઇંચકુ
બીલાન (સ) પંડીત	વરક-વાને લાગ કીયામા	બિગ=મજવણી.
કમાસી (આ) હરેક; મુકરર	હાથે બાધે છે. તે (નાના	ખુડા=ચુગરો
કરેધક	બીજુ નેવું)	ખધો-રોજગાર.

ભુલ=ચૂક; ગફલત.
 બાબે (સ) બેલે.
 તડે=ધાએ, દોડે.
 સ્વાદ(સ) લેહેલત; મીઠાસ
 પુંછ=દોલત, બડોલ
 ધાગણા (સ) પીરજ વીચાર
 ધડે=હધએ, દીલે
 ખત્તા (આ) ઠોકર ડેમ.

ખેદ (ન) ચોક. દલમીરી.
 ખુટો (હો) ધડો
 પૂતી (ન) ઢોકરી
 પપી=કુટ ધાતકી
 રનેછી (ન) માત્ર દોરતદાર
 રનેહ ગાખનાર
 મળવી (ન) મ મ ન રાખ
 નારે.

પીડા (ન) દુઃખ, વીપત્તિ
 મડે=મળી જાય
 અતે (ન) નેહમે.
 અધા (હી) આધણો
 વડો=ધએ, પકડો
 વીપી=તીલણ
 મીઠા (ન) રીખામણ મળ
 લડો=દએ.

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧)

ખાલો અમથો મુખે નિશાળે જમને, ખોટી મપમપ મારીને વખત
 કાઢાડે, પછી તે અણુધડ મોડપણે અકસોમ કરવા માટે (૧) કંઈ પાપી
 છાની માની નહારી વાત હોય તે ઢાકે, પણ તે ચોરે ને ચકલે ખુલ્લી થાય
 ત્યારે તે પાપી મરતીખોર પછી અકસોમ કરવા માટે (૨) જે કાકડો ચ-
 ડાવેા ચડે, ને હાયમા પૈના આંત્ર કે તુરત તે ખત્રા ખગચી નાખે, ત્યારે
 દેવાણુ નીકળે ને તે દેવામા કુમી જાય, પછી અકસોમ કરવા માટે (૩)
 જે વડે ગુજરાન ચામે તેવા ઝાડને જોઈ, થડે ઉભા રહીને તેને કાપે, પછી
 જ્યારે ભુખ લાગે ત્યારે તેની પેદનાથી રડીને, પછી અકસોમ કરવા માટે
 (૪) જે ચેવકુક મામાપને નાનપણથી કાચ કરે, તે માટાણે સુખ આપ-
 નારને યાદ કરી, પછી અકસોમ કરવા માટે (૫) બરાબર કિમત લઈને
 બેગ સેળ કરીને, જે નના ઘાટ બનાવે, તેના રોજમાર થેકડા દહાડા આ-
 લેડે (ધરાક આવના નથી,) ત્યારે પછી અકસોમ કરવા માટે (૬) કશા
 કામમા ચૂક ખાતો હોય, ને તે જો કોઈ બનાવે તો તેની ગાયે જડવાને
 જાય, પણ જ્યારે તેનો સ્વાદ અખે (તે ચૂકથી થતા માસા પરિણામ મુવે,) ત્યારે
 અકસોમ કરવા માટે (૭) પારકી દોલતને જોઈ જેના દીલમા ધો-
 રજ ન રહે, તે પછી જે બુલ ખાપ તેનો બળાપો આણીને, પછી અક-
 સોમ (૮) ધડા વગે નાની ઢોકરી પરજાવવી, તે મુડાને મીઠા બા-
 ધેછ (એટલે ધરડો તે મરવાનો વહેણો) ત્યારે તે ઢોકરીને ખાપ કુચક
 હેવ પછે, પછી તે અકસોમ (૯) મગા મીતરોની ચાથે લાકડી લઈને જે

હડે, તેને મોકલ દુઃખ માથે પડે, ત્યારે અકસોમં (૨૦) કુલ્લ મી.
અને મધવળી ચીલોળી, જો તપાસ નહીં રાખે તો મળી જાય, ને પોતે.
તે એવી આત્મજો અકકલનો કાચો, અકસોમં (૨૧) તાજને તીલકા છા.
પકડો, ને હોંત મસ્તી મુડી દો, માચી વીખામણુ ખી લેઓ, એવો
દનાતરામનો ઉપદેશ છે (૧૨)

પાઠ ૬ મો.	ક ચો=નમજો. રાચો	રહેમ (આ) શક
દ દુઃખાન (ક) બાતખ ક	તદવી (ક) ભીકમગ	એકાએક=એકદમ
ધનિદાન (ન) અમગ થઈ	મન્દી (ક) ભીમી દવા	ગાહાપણુ=ચાપુરી.
મથજા રાજ વમેરેના વ.	ગુરયાન (આ) હાપુડી	જોભ (મ) લલચ, મગકો.
તેમ ને મી વાળો, કય	રાવ=મુકામ	અનીતી [ન] નાવીથી
ઈત્યાદિ	જાણે માર્યો=એકદમ બરકર	ઉલટું=એટલે બગાડારજો
પ્રકરણ (૧) મ મ, ૧ મગ	માથે પુટી રડયો	ચીતચર નહીં તે
જામ, રક ધ	માસ્તી=ખાખી	રાટ=મજલ, રસ્તો
આદી=૧મ, રાજઆન	પખાજ=રાણી જગવાની મો	મુકામ (અ) નેવાડે ઉતાર-
પ જાન (ક) પજતે રાચ,	દી ચામગાની ચુલુ	વાળી જગો, ડેકાણું.
ને આખ ને પાણી; એ-	ચતર (મ) દુરમન, પરી	વર્મશાળા (મ) પગેથીઓ
ટચે પાચ નદીએ (ન)	પાઠ ૧૦ મો.	ને વગર બાડે ઉતરવા મા
લજ, ખીચા, રાની, ચી	આચા (ન) ઉમદ	કે ધર્મદા મુકામ ખાલે-
ગાખ, ને જાલજમ) વરચે	રણ (ન) રેતીનું મેદાન,	સો તે.
આપણો પ્રાત	ન અમ	નિમાજ (કો) ઇચરી પ્રાર્થ-
દોજ (આ) બરકર	રંગો (ક) કાવગર.	ના-મંદગી.
રવરેત (ન) આપખ ખતપર	તખા (ક) રાજ આજાન	મસીદ (આ) મુમલમાન વ
ખાહાદુર (કો) જોરાવર.	અબાવ ન) નીબાવ, મરે	મેરેને નીમાજ બાલુવાનુ
ખગવા (કો) ક મો, કુલ્લક	નહીં એવું ખીક નગરનુ	તથા ખાંમ પોકારવાનુ કે
મેરે=આખપામ ફરી વળવુ	વચન [ન] નલુ, કણુજાન	કાણુ.
મેચો (કો) પોઠની ખીચી	ચલુ (મ) વાખ; અખીન	નકલન (મ) ધર્મદાખાવુમ
મરકાર (કો) મરકારક બરક-	ચીખાલીને=દુઃખ હજને.	ફગ રાજ સીક્રં આમાન
રનો ઉપદી.	કુમજો (આ) બરકર સાથેને	પેરાગી વમેરેને આપવુતે
અર્થ (કો) પાકાડ ઉપર આ	ધસાવરો	જાવા (ન) ચીલો; મોમરો
મેરે મરકારકો મો.	બરેશો=વિધાય	-આમુમ.

, એ. ૨૦
 , જોર; રામ
 ૧૮=રાજા કામ કાજ
 ગાજ ગાદી.
 એકલ (આ) રાજાનો મુકા-
 મ, પાદશાહી ધર
 એવકુંક (કા) એ નહીં, એવ-
 કુંક (બુદ્ધિ—બુદ્ધિ નહી
 તે, મુર્ખ, ઠોઠ
 ધાતકી (મ) નિર્દય, દયાવ-
 ગરનો કર.
 એકરખાની (કા) ગરબ ન
 જર.
 બખરીશ (કા) શરપાવ ઈ-
 નામ, ખુશીયી કહ આ
 પવુ તે
 બજોનો (આ) બહાર દો
 લત.
 અમીર (આ) ઉમરાવ; કી
 તાબવાળા મોટા માણસ
 જાગીર (કા) મરકારથી ઈના
 મમા મળેથી જમીન વ-
 તન
 જપ્ત (આ) કબજ.
 દયાવી=પમાવી
 દવાઈ (હા) આણ, દુઆ
 તોફાન (આ) મરતી, હુલ
 ડ, ગડમડ
 ગડમડ=તોફાન
 આવકાઠ=આદરમાન.
 એકલવાણ=એકલો.

પથ (ન) ધર્મ; રસ્તો
 દારવીદાવે (કા) બાહ બધ
 ઈથી.
 નડવા=મુ'મા થવા
 પથ (મ) વચ્કદારી
 ફોધ (ન) યુરમો, ઝીમ
 પઠ ૧૦ એ.
 નીડ=ડ, ચારતી
 ધાન (મ) જાપમ, કાળ
 રગમહેલ=મુવા જેમવાનોમ
 દેલ—ગભામ પ વ નોએ
 દેલ
 ઝરખા=ખારી આગળ નોગો
 , ગેશ
 આગપાહાણ=આગનો પ
 હયર, મગે મહમલ
 સીકી (હા) દાદર
 કામેશમ=બવ ટેકાજો
 મુચારો=માગી દાલતમા ને
 આંધુ ને [માગે ધરો
 હદ (આ) સીમા, મર્યાદા
 મત્તા (મ) અપીમાર
 દરખાન (કા) રજ કચેરી
 વણી=માલક, મુખતવા
 તોડપુ=નીચુ પા-ચુ પડ
 તી આણી
 કેલદુ=ન મુ. મમણ.
 પાઠ ૧૩ એ.
 રાત=ગજો, રાજ
 ફિંગીઓ (ક) પાટુગાજ
 રેગના લોકો
 કપર (આ) ધોર.

મુર્ખજ=અમદાવાદ જીલ્લા
 ના દમકરોહપ્રમણામામા
 મ છે.
 એલ ૬ (આ) કુળ વશ
 દુ ગુણ (ન) અરાબ ગુણ,
 નહારી રેવ
 મેલે (કા) રહેમ, દયા.
 રૂબવ (ન) સુખ
 અજબ (આ) રીક્ષમય અ-
 અગત
 મમાવાની (ન) માતર કુલ
 ડ શીખુ ગરમ પડી મથે-
 લુ તે
 ઉદયોગી (ન) મહેનતુ
 સીક (ન) રમ પડે એવી
 ખારી
 કથના (મ) અટકવ; વિ
 આર ખાલ
 મમય (ન) વખત; વેળા.
 યથકતા (ન) ચાપડીઓ
 બતાવનર
 પાઠ ૧૪ એ.
 હાડાનજ=હાડકાનુ પાજ-
 ર, શરીરનું કાકુ
 મનન (મ) બાધવ નાપાકા
 મર્મયાગ (ન) મલુ મંબ-
 પી જમ-પોગો જામ
 અણિઆના=જાણ નીચે
 ખુણાપર જરેલા લોકો.
 ના અણીદાર પાટક
 નીપાતા (જ) જીતીને પ્રેમ
 કે નીર; (અણાળી કુલો)

મણીઆમ=જે આડાવાળા
ભાગ ઉપર મણીઆર
ફરે છે તે

કાકું=સરીરનું કંઠ
રહેલું (ન) મંભાળ; જાત
ન, માથજાત.

શાખીતી (અ) પૂ ગાંઠા
બરડ=ભાગી જાય એવું
જલદ (ક) આકરે.

સરકો (ક) તાડાને થોડા દ-
હાડા રાખી મુદ્દાથી જેઆ

ટો પ્રતાલિ અને ક્રેતે
ચોપણ (ન) ચુલરાન.

ખોપરી=માથાનું તાલકું

ન ખાએલા=જોડાઈ મએલા
આસાની (મં) વમર બાજુલા
ભોળા

સેઅ (ન) દરતોજ

કરોડ=પગાની વચ્ચમાનું
હાડકું

મળમરા=નર મદાદા ચાપ-
ડા, મણીઆરા

પાત્રોટું=પગના મુદ્દા આ
મં નો ભાગ

મરપેકે=રહેકે

જિમેકે=જિનેકે.

પાઠ ૧૫ મો.

માનવનું (ન) માનવનું.
માન સહતી ખીસેએથી
નય.

પ્રાણ (મં) જીવ; આત્મા.

અન (મં) અનાજ.

પચાવવાને=હામ કરવાને,
પાચન કરવાને.

જડગ (મં) આવિલું અ
ન પેટમા પાચન થવાનું.
જગ્યા

દાઢ=જેવડા દાન

જડખું=ડાચું

જડ=મુળ

દાઢ (કા) કાળ

ન ભાળ=મ દામ

પાઠ ૧૬ મો.

જલુ (ન) રેલીનું મદન
મ આમ

મ ગયે (મ) મુરકેલાઈથી

ગડે ગોઠ=કુવાના પામ

મુનાકરી (આ) એક દેશથી

ખીજે દેશ જવાનું, પ્રવતી

દેરાનગતી=આવડા

તીપાને (મ) દુઃખ.

તીપાના (ક) એખાણું;

પંટોળીએ=પવનનું જેમ
થી વાયું

તખુ (હી) નાનો ડેરો.

ફાપા (મ) શાભીતા

અચીલ (આ) મારા

ચેઅ (આ) વક્રીલ, મ દાર
(ધ.ડો માણસ)

કાકનો (આ) પરદેશ જવાનું

ક આમાન સર જમમાથે
નું ટોળું.

ખચચ (ક) ન નું થોડું.

મરકણી=જિંટની માદા જિંટડી

પાઠ ૧૭ મો.

ખુટકે=તાલુ; તોટો

ચરપારકર=ચી ધનો દક્ષિણ-
નો ભાગ

કાશીઆ=કોશથી પછી કા-
હાડનારા.

દેલ=નગાર; કુંમકેલ

જુલાખ (આ) રેચ.

મુનાકરી (આ) એક દેશથી

ખીજે દેશ જવું રટલું.

ગાદો (આ) મનસુખો; ધા

રણ

મ દા (કા) નવી કે દરીઆ

કાંટે અવલુ વપારવા મ

ચડનું રહેર

અમલદાર (આ કા) અ-

મલદા કરનારા; કુકમ

ખચવનારા

કાશી=તાકી, ધરી

નળુ=નરો, વેહેજો

કુપ (કા) ઊંઠાલી; એક જ-

મે એથી ખીજ જગેઅ

જવું તે

તાવવું=માડીવાળવું.

અ દેશ (કા) ખીચાનું વેહેમ

વાટ ખરચી=ચેરતાનો અ-

ચ.

પાઠ ૧૮ મો.

આડવાટે=આડે રહેતો

કુંકુંઆનું પાતરો કુંળી

વમરનું મુકાવણું થક.

લુ=તાપનો સુખવાટ.

બડકા=હમલે હમલા
 કડકા=લાઘલુ; અપવામ
 મધ્યાન (મ) અરાધ્યપોર.
 ડેમ=ઢોકર, ખતા
 કૌવત (આ) જોર
 જામરી=ચકરી, ફેર
 ખેખાન=શુદ્ધિવગનો
 મમક (ક) પાણી બરવાની
 આમડાની મોટી કાથળી
 તમ=સોષ, તુષ્ટા
 છીપે=મટે; ઓલવાય
 નાકોવત (આ ક) કમજોર
 અશક્ત
 બાચારી (ક) નાચારી, ખી
 ન હાથ
 બાહેલો=નાખેલો, બરેમો
 કાચરી=પાણીના મેપથી મ
 જે બોલાય નહીં તે
 ખેશુદ્ધ (મ) શુદ્ધિનીનાનો
 વારે=મદદ
 ખેહોષ (ક) બાન વીનાનો
 હોશકે મક્કી વીનાનો.
 પાઠ ૧૯ મો.
 ક્રહી (મ) નજર નાંધા
 મંકટ (મ) કુખ; આકૃત
 બાન=શુદ્ધિ, મમજલુ
 અધા=નમ્રમ, ફેર
 બગત્રા=આગ, અગન
 દયાળુ (મ) માયાળુ
 શુદ્ધી (મ) બાન.
 આનંદ (મ) હૃદય; મ તોષ
 આવધ=હોશીઆ

દેના (મ) દુઃખ
 હીગજોક=હીગજો, (એક જ
 તનો લલગ થાય છે)
 આગ્ની (મ) દેવતા, આગ,
 ચરતવ
 બારે=અગન, બગત્રા
 બરપુર=પુર બરેલુ; જોઈ-
 એ તેટલુ
 જગતકર્તા (મ) જગતનો બ
 નાવના હંધર
 પાઠ ૨૦ મો.
 બયાનક (મ) ખીચામણી;
 ડામબી
 શેકાગુ (મ) દક્ષગીર, શે-
 કમા પટેલી, ચીતાવળી
 (શા-અગુ)
 કેવળગી (મ) રોક ઉપગ
 લાખાવાળ; અયાગ
 મીહ (મ) મોટું ચાલવળુ
 ચોપચુ પશુ (પશુઓનો
 ગળ)
 શેબલી (મ) મરી
 ઝાડી (છી) નાના મોટા ઝા
 રો એકખીન ઝાથે આ
 વી ચુકા જેવું બનેલું
 ચીકાર (ક) બલી
 ચુકતો=ચુકનો
 ખો=ખાઈ, ચુકા
 રખવાગ (છી) માચવનાગ,
 જાગવનાર
 ઠંક=મદના; બીડ
 કેડો=વીંછા.

તામરી=ચુરે કોલાચમાન.
 વીકંગ (મ) બપકાર
 જગલ (ક) રાન, વન
 મુખરવખાવ (મ) જાતી આ
 રીઅત
 ગાર (મ) મતલમ
 ગુર (મ) ધત્રી, દુષ્ટ
 પ્રમંગ (મ) વખત
 વગ્યા (મ) ચાલ્યા
 પાઠ ૨૧ મો.
 માદમ (મ) વગર વાચાગુ
 એ.દમ જોરમાથી હિતા-
 વળુ, જોઅમવાળુ
 નેટ=મક્કી, નીરચે
 માધવ (મ) બાઈ
 તત્પર (મ) તૈયાર
 મતી (મ) શુદ્ધી, વીચા.
 મથા (ન) પથારી, ખીજગુ
 વધામણી=ચુરી અબગ,
 ખુરામી
 વીમાગલુ=રતનાનો
 પતીવ્રતા (ન) ધણીના કલા
 મર અલનારી ખાપડી,
 મતી, ધણીના વલવળી
 તુલ્ય (મ) અગાપર.
 દક્ષાગ (ન) વમડાનો અ
 ડાની (દવ-અનગ)
 હર્ષ (ન) હ-અ; ખુશી.
 વીવીધ (મ) શુદ્ધ શુદ્ધ.
 પ્રમથો (મ) અવતર્યા.
 કુડો=અરાબ; નકાસો.
 માનની (મ) બાપડી.

(૯)

દુન (ન) નામ, બાલકપણ	કૃત્ય (શ) કામ.	મનુષ્ય (ન) માણસ.
મુત્ર (ન) ન માર મનથી,	નરનારી (ન) બાલકોને બા	મલ્લ=ડગાના.
મનપ્રવાળો, મુતર	પડી, માટી ને બહુએ	અદકી=ધણી
કલ્યાન (ન) શોક, અતીથ	પત્રીત્ર શ) ચોખ્ખુ ધર્મોદ	મુત (ન) છોકરો.
ય કકલટ કરો તે (ક-	પુત્ર (ન) છોકરો	જળ (ન) પાણી.
લ્ય-અત.	મયા (ન) ઈન્દ્ર, માયા	રોવાર ના=રડાવતો.
શુવતી (ન) શુવાન બાવ-	પુરુષ (ન) મ દ, બાવડો	ઠડો (છી) દોષ
ડી; ત રૂણી	આગણ=આગણ્ય	ડનવ નો=કરકાનેલ.
સી કુપુર=કડી પટલુની પા-	વરુચું=વરુચે	ડોલ=ગોડપુ, મનરડી.
મે મરવતી નદી ઉપર	માત (ન) મા, માણ.	ડોલ=ડોક, મરદન.
એક ગામ છે	કિપની=કિપણ, આવી	મરડી=આમળી, વાકીવળી
મહામતી (ન) માટી બુદ્ધો	પ્રીત=દેવ, ખાત	બાગી
વાળો; વીચારવત, બને	યુગ (ન) નાર, મંગળીક	ઘીશ (ન) તાંક
અતી (ન) અત પાળનારી	પોદાડે=મુવાડે	ઘીશ (ન) માથું.
સી; સારા આચરણના-	જોડ=માથે	ચેતાવા=અપર આવી
ળી સી	કુવર=છોકરો.	ચેતી=જાણુ
પુત્રી (ન) છોકરી	ડડ=રોન	કર્મ (ન) કામ; નસીબ
તન (ન) છોકરો	મોટેર=મોટું.	દ્રષ્ટાન (ન) દાખલો
મન=નિબ	માળ (ન) બરુચું.	કવી (ન) કવીના જોડનાર;
પ્રકાર (ન) રીત	આળ=ગોડોમત	પણ બાવનાર.
આચરણ (ન) ચાલચલણ	વાચા (ન) જાન, અમળ,	
રડા=સાં.	બોલવાનું મન	

(કવિતાની સમજૂતી.) (૨)

શિક્ષણ કરીને યુવરાતમા પાટલુની પાસે મરવતી નદી ઉપર એક ગામ છે, ત્યાં ના સી ક કરીને રાજા હતો ત્યાં એક મોટો વિચારવત ઓ-કકલવાળો વાલ્યાણ રહેતો હતો, અને તેની અતી કલ્યામર ચાલનારી એક બાલકી હતી (૧) તે બાલકને ઘરે છોકરી કે છોકરો કહ્યું હતો નહીં, તેથી તે હજુ ઉપર પૂછે બાવ રાખે, ને ધણી ધણી તરેહના તે દાન પ્રત કરે અને મારી વિતીથી ધણા માગ પડેપડા ના કામ કરે. (૨) તે વાલ્યાણ ને તેની સ્ત્રી ધણી પ્રાકે દાનના રાખે તો પણ ઘરે છોકરો થાય નહીં; મનમા

બાપડી તો બધાપર ધણીજ મમતા રાખે, તેથી તેના વાના દિશમા પણ
 ધણી દયા રહેતી (૩) તેને ઘેર એક નોખજી બચ્ચુ, ને બારણામા તળ-
 ફડીઆ આવુ હતુ ને તેની મા તેની માથે હતી નહી તેથી તે બાપના
 મનમા ધણી દયા ઉતરુ (૪) પછી તે બચ્ચુ પેતાની પાસે તેણે રાખ્યું
 ને તેના ૫૦ માથા રાખી ઝાંચી ચીતે રેજ તેને દુધ પાવ, ને માથે પથા-
 ચીમા મુવારે, તેથી તે બચ્ચુ પણ ઝાકગની પેટે બાડ પુરા પાડતુ હતુ
 (૫) પછી તે બચ્ચુ મોટુ થયુ, એટલે કંઈ પણ આકુ આવળું કમ કરે
 નહી, ને તેનાથી જો મોઢોડે બોલી શકાતુ નહી તો પણ માણસન જેવી
 તેનામા ધણી અકકલ હતી (૬) પછી તે નેળ આના પગલાએ, નકી તે
 બાપડીને (ધાણજી) ને ઝાકરે અવતર્યો, એટલે બાપે ખુશાનૌ દહારો
 જાણીને તોરણો બાંધ્યા, અને તે ઝાકગને પાણામા સ્નાન ( ) જાણે
 દીવળને દાહારો દોષ તેમ બનેને ધણી ખુશી ઉપજ. ને તમા જા-
 લણીનુ મન તા ને જીઆ તા મર્યા ઉપર ધણીજ, પેતાના પ્રણયી પણ
 તેને વાહાણે મળે, ને પેતાની જાત ક તા પણ તેના પર કેત વધારે ગમે.
 (૮) એક દહારો ઝાકો પાણામા સ્નાન છે, એટલે તે જુવાન બાપડી
 પાણી ભરવા મધ ને પેસા ઝાકરે ને જીઆને સોપતી મધ, ને કહ્યું કે
 તારે મુઠ બનો માર મલવનાર એ છે (૯) તું એને રડાવતો નહી
 કે શુરમે ઘણે મારતો નહી, હુ આવીશ ત્યારે એ જો તારી કંઈ પણ ક-
 ર્યાદ કરશે તો હુ તેને ધણી ગાળો સોપડીશ (૧૦) એમ કહીને ઝા-
 કરે ને જીઆને ઝાંચીને ને રાખી ભરવા મધ, પણ ત્યા ને ચાર ધડીની
 વાર લગી, એટલામા ઝાકરે પાણામા ઝાકરે પાણામા મુગ છે ત્યા
 તને કરડવાને લગ જોઈ તે ૧૨ એક મેગે નામ યડશે [૧૧] તે નાચ
 ઝાકગને અગુડે વળગવા જાય છે એટલામા નેળ આએ તેને દોઢા, ને તે
 બોલી ઉઠશે કે મારા બધને આવા જાય છે, દોઢારે દુટ જવડા તુ ના-
 ચીને ક્યા જતો રહે છે (૧૨) એમ કહીને મળારડી મુકી ને તે ઝાકગને
 કરડવાની હેલા ને નોળીઆએ તેની ડોક ઝાલી, ને બાગીને તેના ચાપ
 કડકા ઝીંચા, એવામા પછી માને પાણી ભરીને આવતી થી (૧૩) આ

જુલુ ખખર કહેવાને વાસ્તે નોળીઆ બારણે માની મામાં મથો, પણ તે-
નાથી મોઢોડે મોલાય નહી, તે કેમ બે યાને કહે । તેથી તે આમો જોઈને
હમો રહેલો (૧૪.) તે નોળીઆએ નાન મયો તેથી તેનું આ સોઈ વાળુ
થયું હવે, તેથી માએ જાણ્યું કે મારા બચ્ચાને આ નોળીઆએ મરી
નાખ્યા છે, તેથી તે સોઈ વાળુ મોઢોડું જોઈને તેના મનમાં થયું જ દુઃખ
લાગ્યું (૧૫.) અરે વાપી તુ જીવ સેનારા શત્રુ, તે મારા નાના બચ્ચાને
મર્યો, એમ કહી તેના ઉપર બરેલું પાછાનું ચેડુ નાખી દીધું, તેથી ક-
ર્યોને નોળીઆનું માથું ચગદ્ધને તે મર્યો મથો (૧૬) ધ મા આપાને
પછી મા જીવે છે, તો પોતાનો મુવરેલો ડોકરો પરણામા ગે છે, તે પો-
તાની માને કહેવા લાગ્યો કે, આ મોટો આપ મને ખાતો હતો (૧૭) એ
આપને આપણા નોળીઆએ આ જોએ મર્યો, નહીં મર્યો હોત તો એ
મારું કામ કરતે (મને મારી નાખતે) એમ કહીને માને એ વાત જણાવી,
એકલામા તેણીએ પણ તે આપના કટકા પરેલા માત દીધા (૧૮-) પછી
તે બાઈએ અતિશય કડગાટ કર્યોને ધણેજ અફમાઝ કર્યો, ને તેણે નો-
ળીઆની સાથે બળવા માડ્યું, ને તે પોતાનો પ્રજા તજવા તઈવાર થઈ,
ત્યારે સોઈ તેને ધણી શીખામણ દીધી. (૧૯) પરેલા મા તું સમજી નહીં
હવે પસ્તાનો કરેથી શું થવાનું ? તને હવે પશ્ચાત્તપ કરવા પડશે, કેમકે તું
પેહેલે એવી નહીં ત્યારે (૨૦) એકદમ જોન્સાથી પતાવણુ વગર
રજું કામ કીધા થકી, હરખનો નસ (વિવાનું વચ્ચી) થઈ જાય છે, ને
વાસ્તે શામનદમ કવ એવું કરેછ કે, તે તમે આજ દાખલાથી જુઓ
તો માલમ પડે છે (૨૧.)

૧ પછી ૨૨ એ.	પાનીપતના પાનુ મેદ.	પરેલું).
પડવાનું,	૧, કસોત (દીક્ષીની	અવાખાનું (કા) કેદખાનું
કાચીઆની; મુઘીર.	ઉતરેછ.)	પુરમ.
ગાજીના (એ) રાજનો ઉપ	દુરમન (કા) શત્રુ; વેચી	નાદિવપણું (અ) વાતચી પણ
ચી; રાજમાછીનો મરણ	ખાતખ ૩ (અ) હાંદુસ્તાન,	અદંકાર (અ) મગરબી
વજીર (આ) અપણું દીવો	(મરત રાજન વ થી નામ	અવશ્ય (અ) અગામિ વે

૨ ક્રીધો.
 રાજકારનાર=ગણનો વહીવ
 દે, રાજનું મુખ્ય કામ
 કાજ
 નીચેય (મ) તકતી કરાવ
 વસ (મ) આવીને
 દરનુજ (આ) પદવી, હો-
 દવા, જગો
 નોકરી (કી) ચાકરી
 બેઠ (મ) તકાવત, ફરક
 ઉમદા (આ) ચારી; માટી
 બચી
 પાઠ ૨૩ મો.
 અધિકારી (મ) એકવે દા
 ર, હકુમતનાના, મનદી
 સુ મા (જા) રાજ તરફથી પ
 રદેશમા ક મ ચનાનના
 રા, પ્રદરો
 શ હાનદો (કી) માલ શાહનો
 છે કડો
 માઠવા= ૧ કરના
 પાંચ સંધા
 પચાસ આવી
 પાંચાણી (કી) પાંચશી, દેના,
 રાજના
 હાવી=હાકી, દરાવી
 નરકયુ=જાતી કીધુ
 ઉમર (આ) વય
 પાઠ ૨૪ મો.
 બ દોમર (કી) મે ઠવણ
 ચકાઈ=કમલો
 પુઠીડવા=એકદમ ધસાવ-

૨ ક્રીધો.
 રાજક-વા (સ) રાજની છા
 આ-બુ (મ) શર ક્રીધુ
 મડમડ=મડમડ, તોફાન, ક
 દક્ષ
 મ ૧ (સ) એકદીલ, એકમન
 કપીયો (આ) પરીવાર, કુ
 ટ મ
 મદર (આ) કુમક
 ખાનદાન (કી) ઉચ્ચ કુળ
 જમ વ (કી) જમો, ટોણુ
 પાઠ ૨૫ મો.
 ગનીનાવ=શ કાડાનીક
 હાડી મુકો, કાળા પા-
 જી મીતો
 મેના ની (મ) ફોજનો મ-
 રદાર
 મંડ=દક્ષ, પ્રીતુર, ૩ મો
 કુટ મીએ=લીત ૧૮, કુટ બ
 મા જ-મેના
 મુગલાઈ=મોગલ લોકોનું
 માહાત (આ) મુકર, કાચમ
 મચ વના=જુ કરના ર; ર
 ચના
 અ પનાત=રોવાને હાથે જ
 વ કાહાડીને મનુ ને,
 અ ભમત
 વચમ જે=વચરે બામે
 પાંચ=લીકુ, ૧૫૨
 મનસુમે (આ) વીચાર, તોલ
 નીર તર (સ) રાજ
 ફૂં ફનાવી (સ) ફૂં વગેરે.

બખેલ=બો, ખાઈ.
 વીકટ (સ) બચક, કપરો
 ખીવામણ
 મે કડો=મો, મેકો
 રળીઆમણા=શોભાવતાશો
 ભાવમાન
 આનદ (સ) હરખ; ખુશી;
 મોપ
 પાઠ ૨૬ મો.
 કતેદ [આ] જાત, જાતણી
 દમકો
 યુમકજ=અકમાની.
 ૧ રે ગી (ન) સુખી.
 રોશનીયા (કી) પ્રકાશવાળા
 તેજ ક તા
 નાહક (કી) વમર કારણે, વ
 મર કામે
 દુનબાઈ =આગળીઆત,
 ફે હાઈ
 આગેવાન=આગળ પડનાર
 કરતા કરતા, (હોળીનું
 નાળીએર)
 કોતર=ચુકા
 અણખનાવ=મે બનાવ. પુટ.
 એકકો=એકમક
 અટક (કી) સી પુતલી.
 બનાવોઅમેદ; દલગીરી.
 મ હાકરી [કી] થઈ જોર;
 હીમત.
 અવરથા (મ) હાલ.
 મુરકેલ (આ) અમર.
 પાઠ ૨૭ મો.

નસીય (આ) દૈર; ભાગ; તપોબળ	અનખામત્રો=વાહાસો નહી તે, નહી મમનો.	ગન કરવું
અમમ (આ) અમતવા	કાનજી=દેવે કદવ	ભારતીક (ન) પરમિયને ન
અવીકાર; મતા	મગતીઆ=ભાઈબધ, ગો-	હી માને તે. (ન-આ
વારમો (આ) વારમને જે.	હીઆ, મીત્રો	સ્તીક)
મીનકવ વારમામા પો-	નામિય=દાખલ	દાખલ (આ) દાખલ, બરી
હોચે છે તે	બલ મલુ=સીકરમ	જાહેર (આ) ખુલ્લુ.
તકરાર (કા) બાનમડ	પ્રાપ્તિ (ન) રમરલુ રડુતી	વીરોધ (મ) દડો, અલુપ-
દાંતો (આ) દક	બુદ્ધીમાન (ન) અકલવત	ત.વ, જુદાઇ
જોડો=મુકાબલો. મુકાબલો	દાતા	પુરાણ (ન) શાસ્ત્રનો અંશ;
બીજો.	ગોરો=મફેદ	(પુરાણના અગાડ ભાગ છે)
બકાર (હી) લોઠ નો અમ	માતાહારી (મ) મકકો	રામાયણ (મ) નામનીક-
રમો	ગકમાન રો, (મિત-આ	યાનુ પુસ્તક
બુરખો (આ) મોપર નાખ	હારી)	માહાભારત (ન) બા-ચની
વાનુ ફકત આખ જલુ	શોક (આ) ચરમ, લવ	કથાનુ પુસ્તક ને મા પા
ય એવુ જાણી વાલુક પડ	કેટું=અતર, તકાવત	ડવ ફેરવની માટી લડા-
સીમોડો=હદ; મર્યાદા	રાજો (આ) કપર ઉપર આ	ઇ છે તે
મુસાઈ=ચઢીઆતા (હુ).	ધેલો ધુમઠ	કવીતાશ્વ (ન) કવીતાને આ
શુરવી (ન) બાહાદુર ના,	પલટલુ (હી) લશકરની ફોજ	કારે.
જોરાવર માલુમ.	પાઠ રદ મો.	પુસ્તક (મ) ચોપડી
બીમાડ=અસવન	ચોવન મ) ચોધ, તપામ,	ન-જુમો (આ) એક બાધા-
સલુક (આ) સલુકાઈ, અદ	મોગ	માપી બીજી બાધામાડે-
બ; મર્યાદા	પુઠી (ન) ડોકા મજબુતી	તારો કરતા તે; બાધાંતરે
કન્થા (મ) કુવારી છોકરી	મુશ્ક (ન) વર્મ વનેરેઆખુ	બેમલ (આ) ખીરતી થર્મ
પાઠ રદ મો.	લાયાનુ પુસ્તક; થર્મ પુ	પુસ્તક.
બદચાલ=ખરાબ ચાલ	સ્તક.	ટોપ (મ) દડો.
બચન (મ) નહારીય.	નીચવ (મ) નકકી કરાવ.	આસ્થા (મ) બાવ.
કુર્બાન (મ). અસાવ દેવ,	કુરાન (આ) મુમલમાની ધ	ચાહેવા=ચાહા; પ્રોતી.
નહારી લત.	મી પુસ્તક	બનાતકારે (મ) જોર જુલ.
જુલમ (આ) મજબ	રાજવીયા (મ) રોજનીવીયા	મથી.
કોર (મ) વજનર; નીદેવ.	પાંદરી=અમરેકનો જોર.	કુશળ (મ) માહિતવારઆ-
અનેચાલ (કા) અપ્રાપ્તી.	પુનઃચીવલ (મ) ફરીથી બ	રોગ.
		માખારલુ=અમરે વાયેના મ.

૫૧ ૧૧.	નાંચુ = નાંચુ વાંચુ	અગર (અ) પાંચુ નક્કમ
નગરી=અરામ	પ્રતાન (અ) વજર	(તે હરણના માથા જેવું
મના (અ) બી	કચ (અ) રન, તત	લણ તારાનું હોય છે.)
વીતના (અ) રેલાં સી ગ	કુટ=જવારેવું, બારી	પાંચ
ડી રાહ	કા મન (અ) મુન	બોજ (હાં) બોજ:
નાતર = વરને છાડેથી અથ-	ગીરનો (ક) વારો	મામ (અ) મહિનો.
વા તે મરી મથેથી બાપ	મુદત (આ) ડેવણો બખત	નામ (ન) ડેકાણું; જગો
ડીએ બીજે વાંકે રોતે	રમણા=તાણકા	આત (ન) છોડો છવટ
અથવા વરે બીજી માપ	દામ (હાં) રેણો	રોજ [કા] દીન; દીવસ.
ડી કરવી તે	મુખી રેલ=ગામનો મોટોકા	નંકાત (અ) ઉલાણ
બીચારવન (ન) દના	બાંચી ગામમાકર તાહરનો	રવી (અ) મુરજ
નાખુર (ક) દનગી.	કોજાર (કા) કોજનો રાખ	જાત (અ) નહેમ; શક.
જહાઆ (અ) ગામડી વેરો	નારે, કેટલ ન	ગ જે (અ) ગાજે
માથાનીં કા	દપીડન (આ) દેવલ,	ધમધાર=ચડી આવવું
બતળુ (અ) બતવાસી	ગીના	આજમે (અ) જગુ રહે, ઓ
કર=રો	શોખા (અ) દબામો	હુ થાય.
પાડું ૩૦ મો.	પથારો=પડાવ, મુકામ	ધનવી (આ) ધંમનું
જમ બી (આ કા) વમન	પેશક (કા) પેદરવેશ, પેદે	નન (અ) વચ, શલ
વમુવાન	રેલા લૂગડા	મિળીએ=મિળવીએ
પ્રત (ન) ખત, ઢૂંકડી નકલ	પુરોણીયન (અ) અંગરેજ,	મંવળ (અ) વીકમનું વર્ષ.
ખુનાસો (આ) કુટ, બારી	ચુકેના રહેવસી	વીકમ (અ) ઉજ્જન નગર
મમજણ,	પાડું ૩૧ મો.	નો રાજ.
મીસરનર (અ) વીરનર ન	અવર=બીજા, બાકીના	શાંપાવાન (અ) પેંડણનો રા
થે, વીગતથી	ચલ્લ=ચાલતા	જા, જેનાથીશક આલ્ચાતે

(કનિતાની સમજૂતિ.) (૪)

અ એ જ વર્ષનો પેલો મહિનો જાણેવારી જાણે, પછી બીજે ફેબ્રુવારી આને, તેમજ ત્રીજે મર્ચ, પછી એપ્રિલ, પછી મે, ને પછી જુન, ને જુલાઈ આને (૧) એના પછી આગસ્ટ મહિનો આને, પછી સપ્ટેમ્બર મુખનું ડેકા-ણું જાણવું (શરદ રત્ન મેસે છે,) પછી ઓક્ટોબર મહિનો, ને તેની આખરે નોવમ્બર મહિનો આને. (૨) પછી ડેસેમ્બર મહિનો ડીસેમ્બર જોઈને, વું ખા-રેખરી તેની તપાસ કરે, તો માસમ પડશે કે બધા મહિના મળી એક વ

ક્રિયા ઉદય દિવસ થાય છે (૩) ચેત્તિ, જો, નવમી, ને અગાધા એ-
ટમે (અપ્રીત, જુન, મુખેમય, ને નવમય,) એ આર મહિના ત્રીસ લીસ
દહાડાના છે, તેમ યદી જે રહ્યા ને જરા એકવીસ દહાડાના છે, પણ
પણુ તેમા ખીજે મહિનો ફેબ્રુઆરી ફક્ત એકજ ૨૮ દિવસ છે (૪)
ઈમવીસાનુ ચોથુ વર્ષ એટલે જેને આરે અગાધી કઈ વધે નહી, એવા
વર્ષનો ખીજે મહિનો ફેબ્રુઆરી આવે છે, તેનો એકદહાડો વધી ને
વર્ષમા તેના ૨૯ દહાડા થયે છે (૫) નવુ વર્ષ એસે તે મહિનામા એટલે
જનવગામીમા બારમી તરીમે મકરમકંતી આવે છે, અને જુન મહિના-
ની પાચમી તરીમે સુજ મકરમર નક્ષત્રને જઈ મળે છે એમા કઈ
મદેહ નહી, એટલે (અ તારીખે એ નક્ષત્ર મેળે છે) (૬) મે મહિનામા
ત ૧ ધરો પડે છે, જુનમા વ-શાદ ધમધોર ચઢી આવવાને માળે છે, તેમ અ-
ક્ટોય મા પાણી ને વરશાદનુ જોર નરમ પડી જાય છે (ચોમાસુ પુર થા-
ય છે.) (૭) ઇમવીશનના વર્ષના આકામા ૫૬ ઉમરને શરવળો કરીએ.
તો નિકમનો મંવળ આવે આા વિષેક છે (૮) તેમજ એ મંવળ વિ-
જમના વર્ષમાથી જો ૧૩૫ બદ કરીએ, તો ચૈત્ર મહિનાથી વર્ષ મહુાય એ
વુ ચાલીવ હનનુ વર્ષ આવે છે. (૯). આ મારા દમ દેહગ, દહાવતગમે અ-
મદાવાદમા રહીને સધવાને કામે લાગે એવી રીતે વિમતરી બનાવ્યા છે (૧૦.)

પાઠ ૩૨ એ.	કિનદ = નીર ફૂડ ઉપં.	દાળ = ઢાણુ, ઢોળાણુ.
જુન = જુડી વાત, જુન જુ	પાઠ ૩૩ એ.	આજુ નાજુ = આસેપાસે.
પન મ (હી) માણુમના આ-	આરોગ્ય (મં) કુશળ; મા-	ન પાતા (વ) વાય મારતા;
કારનો માટે કનકા.	રીષે	પીમતતા.
કનકવાકનકુમ; નાનાપનમ	મરદી (કા) બીની હવા	ભામજેમે = એકાએક.
દિતરાણુ (મ.) મકરમ કાંતી	સુખાદારી (મં) સુખચેન	ગાવડો = ગીળો
આદે = પાન; અમન.	સુઆ (હી) છાગામાથી વ-	વગચમવડ; સુમતતા.
મંજુ આડકા જેવુ મદું આ	રમાદનું પાણી મળે છે તે	દૂરસ્ત (કા). રીક; માર.
કાજાણુ વાચણુ.	જનનાર = જેનાર.	પાઠ ૩૪ એ.
મુનેક (કા) અપરાધ	તાડકા = અજુરી કે તાડના	આરોગ્યતા (મ) સુખાકારી
માફ (આ) જરૂર દેવુતે.	પાંતરા.	કુશળતા.

અંરકાણ (સ) અચાવ
 અદારકેણ (ક) કરી નહી
 રાખા ન
 અગત્ય (સ) જરૂર
 દર્શી (સ) કાગળ, દગદગી.
 રોગીય (સ) રોગ ઉપર એવો
 સાધન (સ) કેપાથ
 તનદુસ્તી (ક) શરીરની સુ
 આકારી, શરીરે કુશળતા
 રવચ્છ (સ) સંક
 નર્મ=સુખી, નીરોગી
 અર્થ (સ) માંએનો
 અભરી (ક) માદા
 મદવાડ=પીમારી
 ગુણકારી (સ) કાપદા કારક
 ગૂઢ કરે એના
 બોલક (ક) હમેશા આવા-
 નો પદાર્થ
 સુવડાઈ=ચોખ્ખાઈ
 કમરત (આ) મેઢેનત બધ
 શરીરને વાગતુ ને
 પજ (સ) પલક, ધડીનો મા-
 ઠમો બાગ
 માફકનું=જેમએ તેટલુ
 બાર=માદી, અશરણ
 નીર્મિત (સ) ચોખ્ખુ
 આજકુતો=સડામનો કુતો
 તનદુસ્ત (ક) શરીરે મારક;
 શરીરે કુશળ.
 અમ્ર=ચેળ; ખુશબી
 બેન=બીની હવા બીનાશ.
 એ દવાડ=એ હા વાચકું ને-

મા નાલુ આપુ હોય તે.
 મદવાડ=મેળવાડો.
 મદયમ (સ) સાધાન
 રસેના=પસીને, ધ્રમ
 અવયવ [સ] શરીરના ભાગે
 ધ્રમ (સ) મેઢેનત, કપ્ડ
 જડ=મુખ; ઠોઠ
 પાઠ ઉપ મો.
 મરજી=મરવાનો રોગ. કોગ
 બીયુ, મીઠાધનુ (ામ)
 લીળી=લીનતા, સૈયડ
 અતીશય (સ) વારે વરે ઝા-
 ઠો ધાથ તે રોગ
 તપયા (સ) આમડી
 મુખ્યત્વ (સ) બહુ કરીને
 કાયળીએ=અમ્ર આક
 કોનત (આ) જોર
 જાગવતા=જાયવી રાખવા
 થોગ્ય (સ) ધટારત
 કુકળી=મ.મી રેહો એવી,
 ચાવચેન=કોથીવાર.
 ઝાડો=અલવાનું
 એશડ (સ) દવા; એ ચાવ
 હનએક=હનવા એકાકી ને
 રોમ, કોગળીયું
 વ્યાપતી (સ) પશરવા, ફે
 લાવવા.
 તેજાનો=મશાએ
 ઉકાળો=કવો, ઉકાળેલીવરુ
 ચોક (હી) દેવતાની મરમી
 કુસીઆર (ક) માહીતમા,
 કાવેલ.

વેદ=દેશી હજીમ, એશડ
 કુનારો
 એરી=બીણા બીણા સૈય.
 ડા હાણા
 અનપડા=નાના સૈયડ.
 મરજ (આ) રોગ
 ઉત્તમરો=આખી રાત ભ
 મયુ તે, જનઅણ.
 મદપ્રા=નહારી મધ.
 લગે લગ=પાથે
 હુકવ હ=સીકડાઈ.
 ઉચનો=ઝાડો.
 પાઠ ઉદ મો.
 પેગન કા, મુલમાનનો
 ધર્મે રેસક
 અવવરથા [સ] ગેરબંદો-
 મરત; બરાબર મોઠવણ
 નહી તે
 ઉજડ=વરતી વીનાનો; સા-
 કના આવ જાવ નહી તે
 ચનરતી (સ) માડ જો-
 ડવા વગેરે લાલિતરી.
 વીરાળ (સ) લાલુ પાણું
 મોકળુ
 ગાય=મયાળુ; ઉપલો બામ.
 મિત્ર (આ) પોણા માફ.
 લગભગ=સુમારે; આશરે.
 મહાશમર (સ) મોટો શામ-
 ર; મોટો દર્શક.
 મુગ (સ) જે પરમતમાંથી
 નહી નીકળે તે જમ્યા.
 મુખઅંશ=મુખનાં પાંચકુશ

તાખીરીઓ=તાખી ના
ગ જેઓ

પ્રખ્યાત (ન) નાખીચુ

જિયા=મોટા ખાનદાનના

કુટડા=રૂપરતી, સોભાતી,

ખુશમુરત

વ્યગ્ર (ન) ટેવ, જલ

પદની (ન) ડોલ, દરજ્જો

હડવૈય=જડાઈ ખાતે, જોડા

પ્રસીદ્ધ (ન) ગામીઆ

આ ૧૬૫૨ (ન) ન તોપ ઉ

પતે એવી

રખાવ=રખવાળી ૬૧૬૩૫

પ્રાચીન (ન) જુના

કાગ (ન) વમત, યુગ

વીખ્યાત (ન) નાખીઆ,

પકાવલો.

પાઠ ૨૭ ઓ.

નદો = નખોડીઆ, નખ

ફર (ન) નીદન, પાતકી

આદેમ (આ) ટોપીવાળો

અએજ.

બેળુ = આથે; એકડું

હજન (આ) દુખ

મેના=નકુર રાગતુ પક્ષી

ખાથે=કહ ચીજ છાતી માં

થે બજાડી હાથે કપ્પળ-

મા લેતી તે.

મહારીઆ=મુજી બેલ ક-

રનાર; બાહુમરો.

પાઠ ૩૮ ઓ

મરણ (ન) મોત

ભય (ન) ખીક, ડર

મુજાના=મેવના ગણતી કરવી

કંથ (ન) વન, વણી

ખાખને (આ) રાલત ભડા

જમ (ન) યમનામના કુત

ટ્રીકા (ન) નળીઓ

ઠંડી=માટની, કરંડી

કાટ (ન) લકડા

ભગત (ન) સેતક, ભટ્ટી

કરનાર

અ મામા (ક) રના રામથી

જિએ નાદેગાનાનીકવીતા

રનામ (ન) દમ, નામ

મગાધ=મમત, વગમણ

મગમ (ન) લ ન વખતનુ

ચોગનુ ગીત, કથવાણુ

મેની=મેટે ૧, ભગની

અધવ (ન) ભાઈ

ભીડ=આ રહ

અડશો=અડકશો

અગડાશો=અતલીલ યશો

અડકાઈ જશો

ચતુ ઇ (ન) ડાહ્યાણુ

નારી (ન) નાયડી, સ્ત્રી

અતે (ન) હલે, મરતી

વખતે

અગગી=આધી

વજાવી=વદાય કરી.

પ્રાણીઆ (ન) હવડા, છ

વજાવા પશુ; મનુરૂપ.

પ્રી તાર=પેદા કરનાર.

ત્રાનું (ન) જિંધમા ને બા-

કુ બેન ઉતરે તે.

ન માર (ન) દુનીયા, જગત

દોલત (આ) પૈસો ટકા ધ-

રેણા માઠા.

તરીવાર (ન) કુટુંબ, કપીતો

ગડી=માળ.

અજબ (આ) એમ તરેહના

અજબેઅ જવા.

ગોખ=ગોખમો

ઝલપતી (ન) ઝલના ધણી;

લાખો રૂપીઆની મીલ-

કતવાયા, જેને ત્યાં જ-

ખાપર જુગળ વાગે એવા

માર=મારણા; આગણુ.

કુલડા=કુલ; પુખ

પોકા (હી) જુમ, માદ.

સેજ (ન) ટોપીઓ

હુતર (ક) કીમત

માળે=મિશળે

મમમાન (મ) મમાણુ કાઠો

ચેહ=ચોટા

ખડકી=મેઠંવી; સીચી.

અગની (અ) દેવતા

ઝરે=નાય, ઝરે.

અ માર=મખમેલા કાએલા;

મારા

રનાત (ન) નાદાવું.

વીમા=જુની જલુ; વીમાની

મુકબુ.

(૧૮)

(સ્વિનાની સમજૂતિ.) (૯)

જાા લગી અ તણા બોળીઆમા પ્રાણ છે ત્યા લગી બોળીઆને ને પ્રાણને મગચ છે, પ્રાણ મગચ પછી બોળીઆને જરાવાર પણ ધનમા રાખતા નથી જીવનો હોય છે ત્યારે બાપ કહે છે કે મારો દીકરો, ને મા મગચ મગચ છે, તેમ મેડે। કહે છે કે મારો બાઈ તે કંઈ આપણની વખત કામનો છે, અથવા (આપણો બાઈ તે આપણની વખત બાઈ કહે. તો આ, એી રીતે જીવમા આમ છે ત્યા લગી મગપણ છે (૧) આગણને મારી રીતે લીધુ (ચેકો કીધા,) ને દેહેમાથી આત્મા જતો રથો તેથી દેહને બળી મુકવા મરે બાહ્ય લઈ જવાનો વખત થયો, ત્યારે લોકો કહે છે કે બાઈ તમે અડકતા નહી તમ અપવિત્ર થયો એવી અનુરાધ કરે છે, કેમકે હો જીવ જતો રહયો માટે જ્યાલગી જીવ છે ત્યા લગીજ મગપણ છે (૨) જ્યારે બાપડીનો વણી જીવતો હોય ત્યારે તે બાપડી તે ને જગએવાર મુનો મુકે નહી, ને જ્યારે તે મરી ગયો ત્યારે તે વેગળી રહીજ, ને બોજા જગત દેહે ડ તને મગપણ કાઠે વધાય કીધા પછી થોડી મુદ્દને તુગત મીજા માથે મગપણ કરીને ગઈ, ત્યારે જીવેઆ કે જ્યા લગી જીવ છે ત્યા લગીજ મગપણ છે (૩)

હે જીવડા, હે આત્મા ! તુ પરમેશ્વરનુ રમરણ કરી લે. આ દુનિઆ તો એક સ્વપ્ના જેવી છે માથા પુંજી ને માલમતા હોકરા હેવા ને કુટુમ કપ્પીનો, એ બધુ મુકીને તમે એક દાહાડો આધ્યા જશો, ત્યારે જમનો તમે માર આશો માટે હે જીવડા તુ પરમેશ્વરનુ રમરણ કરી લે, કેમકે આ દુનિઆ તો એક સ્વપ્ના જેવી છે (૪) માઠા માઠા જીઆ અઠારીવાળા માગ ને અજબ તરેહના જરખા કે જેમા ગોખ (વેશનો) પાર નહી, તેવા તેનાને માઠા લક્ષાધિપતિ મુકીને આધ્યા મગ ને તેના આધિઆ અમલ્લા રહી મગ, માટે હે જીવડા (૫) જીવ વગરના બોળીઆપર નાબેલા કુલ કુલ થાય છે ને જીવકવાને ચારે છેડે ચાર બાજુએ ચાર નાબીએર લટકે છે, પછી તે બોળીઆને મારી રીતે આટલીમા આધીને પછાડી તમ તમ કરીને જુમો પાડે છે, (એટલે જીવ મરી ગયો હવે તેનો બોહાર

કરો પણ હો તે શુ થયો? માટે હે જીવડાં (૬) જ્યારે જીવનો હતો ત્યારે તો ટોચાએ અને તે પછી તમામ નાખ્યા વગર મુનો નહી, ને હજારો તરફ ॥ હાર ઉઠાવતો, પણ જ્યારે દેહમાથી આત્મા જતો ગયો ત્યારે તો દેહને ગડારીને જેમ લુહા લોહાને ગાળે તે પ્રમાણે માળી મુકવાના, માટે હે જીવડાં (૭) પછી મગાણુ કાઠે જીવને ચેહે મીચી તે મુઝા ઉપર લાકડાનો બાગ મુકે ૩ પછી આગ મુકીને આધા રહેલ એટલે બધું સરી તવાઈને મળી જાય ૩ માટે હે જીવડાં (૮) મડડ બળી ગયું કે બધા બાયડા ને બધડીઆ મળી નહીંમા નાહાવાને (તિવ થવાને જાયછે); પછી નહી ને ધેર આવી બોલે જગત કહે કે હમ દહાડા મુચી રડી કુટી તેને વિનારી મુકયો (એટલે મ નારો તો મુઆ એમ કહી બેસી ગયેછે) માટે હે જીવડા વુ પરમેશ્વરનુ સમજુ કરી ને (૯)

પાઠ ૩૬ મો.	શાદી (૨) લગન	અવીકા (૫) સત્તા, કર
જાહાના (કા) જાહા તે દુ	મરજી (આ) હરજી	જાહે, અખત્યાર
ગીઆ, ને ગી જીવનુ	ગીશી (કા) કેક	અદેખાઈ=મીનો શેર
દુગીઆ જીવતી તે, દુ	ગજવ ની (૧) રાજ ગાદી	લાચાર (કા) નાચાર; બે હ
ગીઆ જીવન રા, (સી	નુ મોટું શહેર	લાજ
ધામ)	લતક (કા) કોજ; મેન-ય	નવલો (આ) હવાલો
મુટ=મગાણુ, હરકન	પાઠ ૪૦ મો	૧૬શાહી (ક) બાદશાહની.
મીગાડીને=દુ અ દહને	નાહાલો=પ્યારો	હત્યા (મ) થત, મારી ના-
લગન (મ) વીવાહ.	શાહજાન (ક) અદ્યાહનો	અવુ તે
વેર (મ) દુરમનાઈ, અદા	છોકરો	ગાંડર=પત કરશે.
વત	ગણો=રાજા.	નાજો=મારો.
ધાવ=ધવાડાવી સ્ત્રી	થકવે=હકવે, હ વે.	બે દણી=મુજ કાહડવા, ની
મોકર (કા) ચાકર	કીરતી (મ) મારા કામની	લા કરવી
ફપ (મ) કાંતી; રવફ.	પ્રસીદ્ધી, વખાણ	ચોખતી=મંધાલી, માયી.
ખીમતુ=લેવતુ, ચોખતુ.	શાહ (કા) બાદશાહ, રાજા,	પાઠ ૪૧ મો.
જાનખાનુ (કા) બાયડી	શાહકાં.	અવતી=અવતી, ચીકાલી
આમે બેમખાનો જુડો	ખેનાખ (આ) ધંધકાખ; ઉ-	તોફીમત (આ) આજ; આ
મુકામ.	પનામ.	રાય

હજુર (અ) રૂપર, કચેરી
 છાવણી (હી) પડાવ મુકામ
 હલ્લા (આ) હુમના, ચડાષ
 લયડીને=નડયડીઆખાઈને
 જમાવ (હી) જયો, ટોળુ
 કવાયત (આ) લશકરની ક-
 મરત
 મચાવુ=કેવુ કીધું
 પાડ ૪૩ મો.
 તરી (કા) પાણી માર્ગ
 રાહદારી (કા) પુત્રીનો અ-
 થવા પગ રતેનો.
 અપલક્ષણ (ન) અગામ યુ-
 લું; નકારી દેવ
 રૂપવત (આ) લાય
 એરુવ લ (આ) રીમતવા-
 હકીકત
 રાજનીતી (મ) ગભ કરવ-
 ની નીતી
 ખાન પાતાદીક=ખાન પીડુ
 વગેરે
 દુર્વ્યંત્રી (મ) અરામ લ
 તવાળા
 હકુમત (આ) હાકમી
 હજારદાર (આ કા) હજારો
 રાખનારા
 ઝેવત (આ) પ્રજા
 તપત (કા) રાજઆમન
 વૈભવ [ન] મુખ
 લક્ષણ (ન) આચરણ, ચુલ્લુ
 અમીર ઉમરાવ (આ) મોટા
 માણસો

અતીથય (મ) ધણુ જ.
 ફરકા=ચાલખા, ફેરડા.
 દુરાચારણ (ન) અરાખચાલ
 રીતપ્રી (મ) વર્તિક કરનારા,
 માન મરજદા રાખનારા
 રૂપવતખોર (આ) લાચી-
 આ, લાય લેનાગ
 ઠાઠ=દયદયો, દોઢ
 ગે મ દોગવત (આ કા)
 બ ગાયવત હોં તે, અ
 ધર કા-ખાર
 શુરાતન (ન) ગાહાદુરી
 રાણ (હી) અકગાળ
 અનડો=હકીચો આડો, કો-
 ઇનુ મને નક્કી તે
 કરેલ=મગર મ
 મલક ટુ=લનટુ
 મુહીવાત (ન) અડકલવત
 બુડીમાન
 પાડ ૪૩ મો.
 વર=લોહી મામ આ ૩
 નાના વાધ જેવુ જાવર
 રોજે=ન જુ, ઝરા
 કોનાડેરી=રખી બાથુ ન
 કચી
 મ હાનુ (કા) ઢોંગ, ધનુ ગ
 મેડુ=ગેડુ
 નમકી=ચુગડી, ખીવડાવયુતે
 મોટેણુ=મો ધાલેણુ
 પતગુજી=ચેખી
 દાવ (હી) લાગ
 મુરખી (આ) મહેરખાન

નીરપતવી (ન) ત સીરે વી
 નાનુ ખે મુના
 ખોર=તોટો, ત ગામ
 પાડ ૪૬ મો.
 તીરકમ=આડ કતરી લંદી.
 તરુન (ન) કુડાણુ ગોળ ૫
 ચક્ર
 બંખ (મ) મગમ મમોણુ
 આલનારી લંદી
 તરીધ (ન) ધેગ
 કાટખુગો=લ મ લંદીથી થ-
 યલો ખુગો
 વ્યામ (મ) મદય; રેશા
 નમાતર (મ) મ ખુ અત-
 . (મમ-અતર.
 અંડાકૃતી (મ) હંડાના જે.
 વા અ કાગ
 મરટ=રાવડી તીવી
 આકૃતી (ન) આકાગ
 ચોન (ન) ચોખ ડી
 લ મચોરન (ન) મમાતર
 બ જુ ચોખુલ મમાતર
 બાથુ ચોખુલ=મામ જા
 મુની બાથુ મરખે અ-
 તરે દોષ એવી ચોમ
 આકૃતી.
 ત્રીકોણ (ન) વલુ ખુલના
 આકૃતી.
 અર્ધ વરખુળ (મ) અડધ
 ગોળાકાર.
 લંખ વગુળ (મ) હંડાના
 જેવો આકાર.

પાઠ ૪૫ ઓ.	હવેશ (મ) જરા; થોડું	પ કાય=નામીયો માણસ.
અવયુક્ત (મ) મારના બદ-	નમે=રહે, નીમે	ફીફી (મ) કમાવ
લ મા નહારે કરૂં તે	મમ જ (ન) મમા	મ ર=અદાવત
ગેરફારો	તરાજ=ગેખી	જર (મ) વ્યભીચાર
ગુનના (ક) મર્યા રહેલું	દગલયાજ (ક) દગાખોર	અવતાર (મ) જન્મ
અકચુર થયું	નાજ (આ) મુગર	બાળજે=કાઠી નાખજે
નરેશ (ન) મળ, માણુનો	હાટ=મળત, દુકાન	જાળવજે=સાચવી રાખજે.
જે ચણી ન નર-ઈશ)	વામટ=પૈમાન માટે.	જળજે (મ) ખટપટ કરકે
જુન (મ) રૂટીનું તળીયું	કાટ=જુનમ, ગજગ	વંચા શમવી, શુચનાડો
જમ (મ) ના, પ્યાડું,	વગમાટ=પૈમ ને મલે	જાગ (મ) પાગનાર
લયુ કનક	શાશ્વત્યુ=કાલિયુ	નીનયાગ (મ) ગરીબપર દ
ખાટુ=માટું, લાખડ	અજાણુ (ન) અજાણો	યા લાવનારો તે ઇશ્વર.
લાણુ=કે, આખક	પ્રમણુ (ન) મા, યુણુ	પ્રમન (મ) જોરવર
આગવ ન=માન ન ખીડું	માણુમાણુ=માખમાહ, મા	બુદ્ધમન (મ) અકલનું જોર
માનવાન=માનુ ને તાલ લેશે	લુમાડિ માણુ	ગાકળ=કાપનહી તે
નાદાન (ક) કમ સમજનો.	હાણુ=નુકશાન	જૂતગદત [ન] જમીનનું
હાકરવ દ	રળીઆત=ખુશ.	તળીજી
વેષ (મ) રૂન, ઘાટ, ઢોગ	ઠંગ=ઠગારે, ધુતારે	ચાન (મ) હોડીવાર, ચાલાક
બેશ (આ) મારા	હામ=લીમ્મત	મકળ (ન) આપુ; મ પુણુ
ર (મ) મથું	મુરી તી (મ) મારા કી તી,	અચળ (મ) અસે નહી એ
કેશ (મ) પાલ, વાગ	મારવા આણુ	વુ હમેશા કાયમ

(કવિતાની સમજૂતી.) (૫)

આવા પીવાનું જે જેને બાન, ને ગાન તનમા જે મર્યા રહેતો હોય
અને પોતામા માં નહી હોય તે જના કહે કે હું વિદ્વાન છું એવાને ના-
દન સમજો. (૧) માયાના બાલ જા. એળી એળીને જેણે રામનો વેષ
કે ધરો, પણ મુલક જરાઅત મે નહી હોય તો, એ વેષ હમેશા નીખતો નથી.
(૨) જે મલુમ રાજ મનામા જઈને આજે ને આજે હું આખર મેજવું
એવું હંરહે, પણ પછી તે પતનજથી કામ કરે, તો માયાનો મુગર દમા-
ખાર કહેવાય-એટલે (તે દગાખોનો ઉપરી છે એવું સમજાય) (૩) વા-
ટમાં જઈને દુકાન માટે, ને બન રંજવને વારતે ઘાટ ધડે, પછી જુડું

કાઠમે નફો મળવવા જાય તો, ખનને ઝાટે જુલમ થાય (એટલે પકડાય તો શિક્ષા થાય) (૮) જે માણસ મનમાં શાણપણુ નહીં આણુયે તેને અજ્ઞ-
 હવો ક્રમજ્ઞો, ને જે માણુઝાઠિણુ નહીં ગાખયે તેને નફાનુ જુકશાન
 અમજવુ (૫) ન્યાત જાતમાના કાઠનુ માફુ ક વામા જે રાત દાહાડો ખુ
 શી હોય, તે માખાપતી જાત જાતની મારી વાત (લીખામણુ) માને નહીં
 (૬) ગામે ગામ ઠગમાજના કામથી, અર્થ ઠગનુ નામ ફેલાઈ જાય એવી
 રીતે સુરખનો રાજા હિમતથી પૈસો મેળા (૭) મરી આખર મેળવી
 હોય તે જતી રહે, ને ટેક કરી મનમાં મગ્ન થય, ને ઠગ ટેક કરે ને પી-
 જાને કગને તે વખત તો માન મેળવે, પણ આ તે ને દડ દી થય (૮)
 ધણી અદેખાઈ કરનારો મખમ, અને વર્તમાનો ન દાર એ બને અ-
 વતાર બધને પાપનો બાર બારે (પૃથ્વી ઉપર નકાતો આજે થત પડે તો
 તેમાં મર કાઠાડે નહીં (૯) હે બાળક તુ અરાગ ગુણને બળી નાખજે,
 ને આ દુનીઆની જ જાગથી મલાજ નાખજે તો મરીખ પડેલા લાવ-
 નારો તાર રક્ષણ કરનાર જે ઇશ્વર, ને તારો મરણનો બે મટડયે (૧૦)
 બજવાન બુદ્ધીનુ જોર, ને કજાય નહીં એવુ શરીર, અને પછી કમ જે
 પૃથ્વી ઉપર છે, તે બધુ દલપતગમ કેહેર કે વાદગના જેવું નાશવત છે,
 પણ હમેશા કાયમ કેહે એવુ નથી (૧૧)

પાઠ ૪૬ મો.	ધણીના ધરો; મારી દ	વાદળી
આનેટ (અ) એક જાતનો	ન્યાઆ	ગગ=નાળી ન નીગોળીઆ
પરધર	વાવરેક=વાવરેકે	મમલખાર (આ) એક જા
પાવાગઠ	કુડ (મ) કોથી બાધેલો	તનો બેરી ખાર.
આબુગઠ	ગાગ વેરેતો ઝડો	મજવણી=મિગ
ગીરનાર	પાઠ ૪૭ મો.	ચાળણી=ચાણણી
ઓપ=ચળકાટ, ગુરુ	એટલેટ (અ) અગ્રેજ	વાવ=અવ
બજતણુ=બાજવા ના લાડડા	લોગોનો દેશ, (મગલ ડ	વીલાપતી=વીલાપતમા બ
હીરણા.	રકોટભંડ, ના નમ મળી	ન, (અગ્રેજ)
અપુ=અપુ, મખજુ	ચવડો)	પાઠ ૪૮ મો.
ધમારતો (આ) હિન્દી બા-	આનમાર્ગ (કા) ખુરો,	દશી (સ) વતનથી; મોતાના

દેશના	ત કરનારા.	મુકમલશૈક્ષણ (સ) ઝીણી
શેઠેનશાહ (ક) મોટો પાદ	મહામતી (આ) મુખારકબાદી	ચીજ મોટી દેખાય એ-
શાહ	વાદળી=ભુરો, ઘેરો	વો કાચનો મ ચો.
અખવવાનો (ક) અમલમા	મુશોભીત (સ) ચારાદેખાવ	મુ વાળા=નરમ, લીસા.
લાવવાનો.	ના, શોભીતા.	નાનીચેક=નાની મ. ખી
અખત્યર (અ) અનીકાર,	નાજ (અ) એક જાતનું રે	છુસી=ચોલી
મતી	સમી લુગડુ	કમોડાય=નરમથાપ, પાચો-
ધાગલુ (અ) રત્નો, રીત	પાકોરા=કાણા, પાકા	પડે,
કારભારીઓ (ક) ક તા હ	પાઠ પૃ મો	પીઠ=પીઠીજી, બારોડીઓ
રત, મુખી	મુર્તીપુજક (સ) મુર્તીપુજ	દુર્ગમ (મ) અગળ બાજ.
છક=અજબ, દીગ	નાન	ન્યાતી (મ) હાલત
પ્રીયડ=રાદા	રરેલી (ન) પારકારેજન	પાઠ પર મો.
ટેકટ=એક જાતના પક્ષી	પર મુજકના	વનવત (મ) પેશાદાર
ડુબકી=બુડકી	રત નખી (ક) રજ	ધર્મ [ન] ક મ, ધગ
મહો=નાની હોડી	કુમાડીઆ=ધુમાડોજ	ન જગ (ન) પાણીવગરન,
પાઠ જુડ મો.	વાનો રત્નો કાઢાડેલોને	(ની -જળ)
કચચીતજ (શ) કોઈ વખ	કુડક રટ=દગો કટકો	નનુ=પણી રાખવાના જ
ત; જવદો.	અમર=વાળની પીઠી	ગા તે કુવ, વાન વગેરે
ખ ડી (હી) મદન	નોતન (આ) નગારા, દોલ	પી ગી=મોટી, મજબુત
ધ વગ=ચખાઅ નેવુ પર-	નાશન (ક) વાવરો, જ-ડો	એ પન (ન) દવા, ઓનક
વાળુ જુલડુ સીલુ	નેહેરા=નાકો, નેજ.	ક બ (મ) કપીતા
લુમડુ	હેહો=પોકા, ચોર	મળાવે=માફ કરાવો
તાલિયર (ક) પેશાદાર	મમી=ચોખ્ખુ કપ	મથ (મ) ઘુગત, જલદી
બુધલુ (સ) શસ્ત્રગાર	રતારી (ક) કમના; ચડાધ	ધર્મશાળા (સ) પન્દેશ.ઓ
કચકશાળા=નાસીક કચડી	મોઢ (મ) એકજાતનો વર્મ	તે વગર માડે કિત-વાનો
ને, જે ચીને.	(વીજલુનો નવમો અવ	મુકામ.
વચલેવાધેના=આધરલુ પં-	તાર)	નાવારો=મરાડો; મમાલો દુ-
કતીના	મત (ન) ધર્મ; વીચાર	ર કરો
નીવમ (મ) ધારો	પાઠ પર મો.	આદરવી=સ્થાપવી, અચી.
ધાણા=ચોપક; પેટેરો	મનોરંજક (ન) મનને ખુ	ઔપચશાળા (મ) દરેદીઓ
વાપર=ખપ; ખાતર	શ કરે એવુ	ને ઓમઠ મળવાનુ ડે-
અમલદારદુઆ. ક ક હકુમ	પમરકારી (ન) નવાજનેવી	કાણું; દલાખાનું

દુખાગ (મ) દહીં; દુખી	ખો એકકીક રો	પરલોક=પારકા દેશનાલોકો.
રોગી=દહીં, રોમવાળા	મુખનજ (મ) મુખનો મા	હોમ=કેમગ; ૬૨૭
ભીખારી(મ) ભીખમાગના	માગ	ચી (મ) ચી જ
ગળેલ=ગળાઈ ગયલ, હાડ-	મરેતો=મોથો	જુગે જુગ (મ) હમેશ મુઠી
કા નીકળેલા.	તકરો=તકારો.	જોતા ભવ.
જળેલા (હીં) દાઝેલા	જમાતા=કાહાડો, જારી કરો.	જેગ (મ) વખત, દાવ.
ઉતારો=કાહાડો, ખાતે લ	કગા(મ) યુક્તી, તદ્દગી	લાતા=આરીઓ

(કવિતાની સમજૂતી.) (૬)

પાણી વિનાના ગામ જ્યાં કે પાણી જલ એ તેવા દેશમાં, કુના, વાવ, નદી, તળાવ, વગેરેને ગયાનો, તે બધા જુના હેય તેને શેવીને પુત્ર મુધાટો, એ ધનના ધણી એટલે (મોટા પૈનાવાઓ) તમારો ધર્મ ૭ (૧) મેટી ધર્મશાળાઓ બધોરા, કે જ્યાં મિત્રા મરીય લોકોને ઉતરવાને જગો ન હોય તે આનીને ઉતારો ૬, તેના માણસના ચરીરના દુખ તમે મટારો, એ મોટા લોકો તમારો ધર્મ ૭ (૨) એક લાગી પોઢેળી માટી નિષ્કાળ બધોરા, ને નાના બચ્ચાને ભરી રીતે બહુતો, કે જેથી આખી ઉમર મુત્રીનો તમારો ઉતાર થાય એ મોટા લોકો તમારો ધર્મ ૭ (૩) એક મોટું દવાખાનું કહાડો, કે જેથી કરી મિત્રાગ દંદીઓનું દુખ દૂર થાય, રોગી બચ્ચું હોય તેને આરામ મળે, એ મોટા (૪) ભીખારીને જોઈને દયા લાવી જાયો, ને તેને ખાવાનું આપી ભીખારીને ભીખારીના મળો, પણ જેવી હજારો ઉદયોગનો ઉઠાવ થાય એવા કામ કરો, એ મોટા (૫) જેના શરીર ગળાઈને બળી ગયેલા એવા અપંગ આચળા જેનાથી ખીરજથી ધધો ધારી થઈ શકે નહીં, એવા માણસના પોષણને વાસ્તે પુજી ધરમાથી કહાડો, એ મોટા (૬) મન કરી હરેક વગને મુરમીને ખર્ચ મુખનો મામાન લોકોને વાસ્તે મરતો કરો રોજ તમરા મનમા કઈ પણ નહારા વિચાર લાવા નહીં, એ મોટા (૭) પાકે દેશ જઈને ત્યાં દુકાન કાહાડીને જમાતા, ને પાકા લોકના હજારો યુક્તિ આપી લાવો, મનમા ઉમગ રાખો ને હિમ્મત મુકિ ના દેઓ, એ મોટા (૮) કવિતાની યોજના (કવિતા બનાવવાનું કામ) કવિ પાસે કરાવો ને સદાકાળ ખીરજવાન

છો એવુ તમે ન મ કહેવડાવો, અરે મહુડ કુર્ગને આતો વખત તમને મ-
જવાનો નથી, માટે દક્ષપતરામ કવી કહેછે કે તમે ઝારો કાતા લઈ લેઓ
(એટલે એ રોડકા ના કામ કરી લેઓ,) નહીં તો મુઆ પછી મધું ડે-
કાણે રહી જશે (૯)

પાઠ પૃથ એ	કરેલો મરોમત	મગલુનોલ (ન) મરવાળેનું
દુવાઈ (હી) આણ, દુઆ	ખંડગી=કર, યોય	કકાઈ=અ ધાઈ
નમાધાન (ન) હર કહ કા	વળુ=કાવુ, અ હ્યું	અ (ન) દગે, કપટ
મનો નીકરો મડમડા	પાઠ પથ એ.	પરાજય (ન) હા
મટી જાતી ન	હુ રે=ગવે, અહ કાર	પાઠ પદ એ.
મજુક (આ) મગનદા	મદના (કા) મરદના	મુકામનો (આ) મેચીજ આ
બાઈ મધ=સ્તદાર	મીત્ર ગાવ (મ) રોરતીનીરાતે	થે મુખ વવી તે મેળાવ
પડતી દયા=ન મળો દાહારો	ડોન=મપા, ચેતેરો	ધારો=વચારો કુમલો.
તોળા=કાપ	ચુકાતી (ન) તદ્યાર	ટો=કટકો
મહીત (ન) માથે	મીત્રજ (આ) રવભાવ	રડતી (ન) પ્રવેના, વખા-
છેવટ=છેલ્લે, આખરે	રવાઈ (ન) મનભાવ મગજ	લુ, કાલવલા
દુકાન (ન) અભાજ પાણી	દગાખાણ કું દગે કટકો	હોરો=અ ખારી.
નહી મળે એના વખત,	મુકમ (ન) જીણી	તીર (કા) ગાણુ
નહારો વખત	હીમનવાન (આ) બાહાર	શકુડી=ચીચે જી આના પી-
આફત (આ) દુ ખ	ઝાતીવાળા	છાનુ જાવગ
બાતક (કા) નોકરીથી ર-	દડકરતી (ન) ભાવપર પડી	મલીક (આ) ધણી
જા આપતી તે	કસરતપી શરી વાગવુને	મેડ એ (હી) કેનીના હાથ
પાઠ પૃથ એ.	શાભાવમાન (મ) રાજો,	પગમા જડવાળા કડા ત
મળો=પુટ, કુટ	શોભીતો	થા મોકળ
વીધાય (મ) ભરોમો	પ્રમાણીક (મ) માચો.	આગાદ (કા) કુમદરપમુખી
દોરવી (કા) બાહ્ય'બાઈ	ઉદગ (મ) મોટા મનનો દા-	હાંડ=ગર, હાંડમે
મીત્ર ધ	તાગ, મુખી	બરે=દમદયા ભેરેલો.
વજરાત (આ) પ્રધાનપણું,	કિતાવળી આપણું=દગ કુંક	નવેમરે=કુરીથી
દીસાનણું.	મમા રોડા રોડ અથવા	મતુદ (આ) મસીદ
સુગપુષ્પ (મ) પેલેલો મ-	તાજીદ કરવી તે	રોજી (કા) કબર પર આવે.
ખસ	દારડીએ=દાર પીનાર; છા-	લો ખુમટ.
કાલકરા (આ) વચન માથે	કટો.	તાજ મહેલ (કા આ) રાજ

માદીનો મહેલ
પાઠ પૃથ મો.
અશર=કૃત, પરીણામ
સકર (આ) વાહાણુમા મેસી
જળમાર્ગે મુગાફરી કરે-
વી તે
રાયગચી કુ=ધર ચણુગારને
શોભનો પ્રમાણ
કારીગર (ક) કીમતી, કુન
રનો જાણનાર
હત્યાદી (ન) એ ગીવાય,
એ વગેરે
મરજા=પેદા કરીશ
મરજના =પેદા કરનાર
પાઠ પૃથ મો.
હથપ્રથ્ય (ન) રસ્તે
ની રજુતી નમરણુ
જુમી (અ) જમીન
વીહણુ (અ) બારીક

બાણુ (ન) રુ જ.
ગુપ્ત (અ) છાત્ર
નેણુ (ન) આપ્ય
ગીરી (ન) પર્વત
૧૬ (ન) નમરકા કરે
અનાન શ (અ) જેનો નાશ
નથી તે, નમરકા (અ-
વીનાશ)
સહ (ન) સર્વની આગપામ
કુતા તેજરની તારા
કુટુ=ત, માસમ
અગવ ત(અ) અગવાન, હરવ-
પ ઉપકાર (ન) પાગકા ઉર
ઉપકાર
અનંત (ન) જેના કંડે ન
હીન (અ-અત)
ગગન [ન] માટો હથર
(૧૨-૧૨)
નદગુણુ (ન) નાગ ગુણુ

કરેષ=કરે.
ઉદેશ (ન) મનકામના
અપરાધી (અ) યુનેશાર
નીલિજ (ન) અરમા
કરગરી=કાલવાલા કરી
મનનામ=નામા નામે, શ્રી
સા બાવરી
હરી (અ) હથર, પ્રભુ
ગુકા [ન] બખ્ખાલ, પાહાડ
નુ પોલાણુ
નીહાતો=જોતો
૧ણુ=શબ્દ, મુકન
કગડા=આકુમ
નગમન (આ) કેમણી
મેશગમા=સુગમ વગરનાં ન-
કર નીલિજ
ગગન (હી) નીલિજ
બન વ=બીના, હકીકત; એ-
હેવાલ

(કવીતાની સમજૂતી.) (૭)

જે હથગની બાલાથી પૃથવી, પર્વત, અને આકાશ એ મધણુ બન્યું
તે જે (૧) શયન થી) અવા હથરના જશને કુ ધણુ નમરકાર કરેછું
(૨) ચક્ર, સર્જન આત તેની આગપામ કુતા નાના તાગની ગતિ, અને
ગત વિષય ને રજુ થયે તુ જાડ ને જનવરો, એ મધગાને આ હથર
તારોજ અવા છે [ ] અરે પ્રભુ તે આ દુનિઆ મા કેવી કેવી તજવીજો
કીવી છે, તારા રમથે કામના ચત્રાઈમા અને તારા ડહાપણુમા કશી જા-
તનો પર નથી, એટલે તે બેહદ છે (૩) તારી નીનિના રાજમા છે શ્રીશ્રી
હથર તુ માફ ગણુ કર અને કુ નિત્ય મદાયગણુથી ચાલુ એવી મારા
મનની ચારણુ છે ત તુ પાર પાડ (૪) કુ ધણુ પરી જીવે છે, ને
અર્થાટન કામ કુ કરેછું, તે મવાથી કુ ગાયે બારે તારી અરી રજુતિ ક-

રીને કહ્યું કે તું મને બચાવી લે (૫) જે પ્રભુ તે મધ્યની શક્તિ
 બરેલી છે, એક ખુલ્લામાં વાત બને કે દિલ્હીની શુક્રામા (એટલે મત્તા)
 હોય તો પણ તું બીણી આખથી જુએકે (૬) જેને હું જાણુ
 તેનો તું આજણુ નથી, મા । છુતા કામ તું ધારી ધારીને જુએકે; એવો
 તું જોરાવર જગતનો સુગમ [ધરર છે] (૭) જે જે દહયા હું પાક કર
 છજી ને નહારા શબ્દ આચર છું, તે બધાને તું નોની રાખીને તેને વારને
 મારા તરફ કરડી નજર કરે છે (૮) જે મેં દહયા પુન્ય પાપના જમે
 ઉધારો કર્યો છે, તે મધુ (એટલે પુન્ય જમે થયું ને પાપ ઉધગયું) તે
 મુઆ પછી તારે ત્યાં ઇત્યાદિમા વચ્ચે છે (૯) જે મોટા બપ (જ-
 મતના બણી) એ માગ લિજી કામ નિષે તું માફ કર, હું શુ મોટું બ-
 ઇને એ મારા નામવાળા પ્રભુ તારા પગ પાસે આપું (૧૦) તે મટે દો
 હું કદી પાપ કર નહીં એવો હું પુરો નિશ્ચય કરું છું, કેમકે દહયા જાનો
 બનવ જે કહ્યું બને છે તેની પ્રભુ તને પગ પગની મળ્યો છે (૧૧)

પાઠ પદે મો.	નવાઈ=અચ તી	નામા વહેરે એવીઆડી
પરાજ=જાતનું ધામ.	ચીકણ=મટ બાગે નહી તે-	જોબણ=ચારો; ખાચ
જુગતી (૫) હીકમત.	વ, ચીકવાગા	જોખ ડી=ચોગમ
હાટ=લોહાના દાનારાણુ હા-	ખ મેગો (અ) એકજાતના	મુતગ=સેરેલુ, મુગમ
બવાનું ફાટુ ચકકર.	કોપના તથા લોહાનો થ	વીનતવાર=વીનતની માથે;
ચુરે ચુર=ચુકે ચુકા	મનો પદાર્થ	ત સીલથી
નાતરી=વહી.	કુગરીએ=લોદીઆ, મોળી-	પાઠ ૬૨ મો.
થોકડો=થોડો, થોક.	આ	કામગ=નખોદ, મત્તાનામ.
મકંચો (કા) મ ચો	માજીને=અજવાળીને,	અરસો (આ) વખત
ખાદી મ (અ) થ હીચુસી	પાઠ ૬૧ મો.	નિગત (મ) ચેન, અખ
લેનારા.	મજરેલ=ખરૂ લે હું	નિખેરી=પાછી દહાવી
ધા=ધાથો; દરનો	ધરી=આક	હિમમણી=પૂર્વ તરફની
સીમ (અ) સીમ ધ.વાનોકા	સીડ (અ) એક જાતનું લ-	મરદદ (આ કા) સીમા.
મગનો થોકડો	કડું	તાલુકદાર (કા) પ્રમણાનો ધ
પાઠ ૬૦ મો.	સુગની (મ) ખુશમો	છી, માદાલનો મખનાર
પેનસીધ (અ) મુખડરેન.	કરમત (મ) જે જણા, મામ	મારા=કમાઈ; મારી નાખ-

નાર	થીઆર વતી ઝટકો દ્વારા	લોક
અડતીદશા=આપાદી	ગેલો તે	ચેલો (હી) શાચી.
અંદેહ (ન) ને દેમ, શકો	કુટ=કુટ, બદિલી	સુખડા=કોરી મીઠાઈ.
નડવા=કોણા, નડવા	ગરી=ન તી, વખાડ (પર ન)	આરો=પોટ.
પાઠ દડ મે.	જમા નાર માર મળેલી	ખાટયો=છુટયો, કમાયો.
નીચાણુ=નીચડું નાચ	જગ્યા)	શાહ (ક) શાહકાર
અનિમાની (ન) અહકારી	મચ વ=નંબાન	ન્યાય (ન) ફેનલો
મગર ન	નિકા (ક) વડુ પડ મગકા-	વસો=વડાવ, મુકામ
અચન [ન] હોશઆર	રી ચલણુની છ નાડેલી	મેધ (ન) ઉપેશ
અગુર (ન) હલે	મોઢિરો	ખાસો (આ) મળનો
કાગર (કા) માટું કામકાજ	પાડ દપ મે.	ચોગ (ન) ધટારત
ચોકસી (હિ) તપામ	શિબ (ક) ચે ન, ચાચીત,	તાલન=મ તા, જગરા
વનરાજ (ન) વનનો રાજ	દાર (ન) મગજી	મુજો=માબજો
હુટકટ=જોર જીલથી હુટીને	રકર (ન) ચો	આતર=મોટું બાકુ
બુ ને	વચીક (ન) તાણીરો	દયાયા=કચડયા
ધાટ=વર્ત અગળતા	પુરી (ન) નગરી શેર	માત (ન) મા, નાજી
પાઠ દડ મે.	અવેરી=અવેર નગરીજવા	પ્રભાત [મ] વાહાણુ, મહ
અગમેદ (ન) નપચ, દગે	હનમકનુ મરા બગ ઠે-	વાર
કટકો, કુકકટ	કાણુ નહી તે	ફરીઆદ (ક) અરજ, દાદ,
ગુણુ=આપડે	મ કુ=ગારો	ચુળી=કાસી
મેહણુ=નાહાની મોકલવું તે	ટકો=મે પેમ; ઠીઓ	દદ (કા) અરજ; ફરીઆદ
પેલ વ=મડ લોડુ	આગ=કાણા કાણા વળીન	ખુન (કા) હરીયાથી મારી
અજર [કા] કટાર, કટારી	ફેત પુરી	નાખવું તે
જખમી (કા) વાવન, મરી	મુરી=મ ના નડારી	કા=કેકાણુ, જગો
ન હર કોઈ બામ પર હ	મુક (ન) વેમે નેમક, શી-	

(કવિતાની સમજૂતી.) (૮)

એક અવેર નગરી હતી ત્યાનો ગજા ગાડો તેથી ત્યા રાજનુ બ ન બ ઠેકાણુ મળે નહી, ત્યા એક ટકાની શેર બાજુ અગે ટકાના શેર ખા જા મળે અવી ધીને બવી ચીજ એકજ બાવ વેચાતી, તેમા મારી કે ન ઠારી દાવ તે વીરકથી વેચતા નહી હતા (૧) તે અવેર નગરીમા એક ગુરુ અગે તેનો ચેલો જાણ પહોંચ્યા, તેમા પેહેલા તો તે ગામમા તે ચેલો

ભીખ માનવા મથો, ત્યા બળગમથી તેણે લોટ આપીને નેટખી લીધી, તે
 લઈ આવી ગુરને કહેવા લાગ્યો કે હું તો આજ બહુ કમ હજાઆવો આ।
 કે (અટો આ બીને બાંધી લવો (૨) ત્યારે તે ગુરએ ચેલાને કહ્યું કે
 હજવા આપણે એક રાત ગણ રેહેવું નહીં, કે જ્યાંહા બધી ચીજો અકબ
 બાંધે નમાય છે, તો એ પ્રમાણે હજવા ચોરનો ને ચકુડાના ઠનમાં પહો
 એકબ હશે, અને ગુલાવાળાને ઘટલી ચીઠા થતી નહીં હશે. (૩) આગળ
 એ શેઠેરમા એક રાત ગણ રેહેવું નહીં, માટે ચાલો ચેલા ઘુટા આપણે
 ખીજે ગામ જઈએ, ત્યારે ચેલા કહે કે હજઆ ખાવા પીવાનું પુષ્કળ મ
 ખેડે, તે મુકીને હુ તો કેડે આવવાનો નથી (૪) ગુરએ તેને બહુએ ઉ.
 પડેશ કીયો, કે બાઈ હજઆ એક રાતની રાત પડી રેહેવું એ ઘટાગત
 નથી; આખરે તે વાત ચેલાએ જ્યારે નહીં જ માની, ત્યારે ગુરજીતો એ-
 કલા ને નગરી છોડીને ખીજે ગામ ગયા (૫) પછી પેલા ચેલાજી તો ત્યા
 ધણા દહાડા રહ્યા, ને દરામનું ખાઈ પીને ખુબ મનવાળા બન્યા, પણ ત્યા
 તંતા પછી કેવા હાલ થયો, તે હુ કહુ ને તમે જના દગાન રાખીને નામળો (૬)
 એક વાર એક વાણીઆને ત્યા ચાર ચોર ચોરી કરવા માફ ખાતર પાડવાને
 મથા, ત્યા પામેશવના બતાવથી એવું બન્યું કે ખાતર પાડતા ભીત વુટી પડી
 એટલે ચારે ચોર કનડાઈને મરી ગયા (૭) ત્યારે તે ચોરની મા મરવાન યઈ
 કે ઉતર કહેલ મ ડોલ નળને ત્યા ફરીયાદ કરવા મથા, ત્યારે તે ડોસીની અરજ
 માંબળી રાજએ ને શેઠ (વાણીઆને) ફાંસી દેવાનો હુકમ કીયો (૮) રાજએ
 વાણીઆને કહ્યું તમે એવું કમ ન ચાલ્યું કે તે ડોકાણે ખુન થયા, તે એકે
 કાલે રાતે ખાતર પાડતા ચાર ચોર દમાઈને કચરાઈ મુઆ (૯)

પાઠ કદ મો.	લેય (મ) જરા, ઘોડી	ની ધાર (મ) નકડી
વાક=તકસી; યુનો	પૂરતી (ન) શેઠેરનો રાજ	ખુપ (મ) ગળ
આતર (મ) પ્રજોલ; જેને	મુદલા (ફ) હોરા લોકોનો	જોગી (મ) સાધ.
પાર નહીં.	મૈયુર, (મુમલમાનમાંએ	અદભુત [સ] અનઅવ
ખોડ=ખામી; કમુર	ક ધમિની પડવી છે.)	અવસર (મ) વખત
ઉચાર [મ] વેલુ; ચખ	અવીક (મ) ધણું.	વગે=મડપથી; તાકીર.
પખાલી=ભીરતી.	હાડો=થુકો; હાડો.	વીમાન (મ) રવમિની પાલ.

ખી, કૈનામ વાહન | પ્રતાપ(સ)મેહો, મેહોરખાની | બજુલ=બજુલા
 પૂર્ણ (સ) ગમગ, પુરો | આય=એય, કલક | મુનતી(સ)ગભપૂરનીનોધણી
 (કવિનાની સમજૂતી.) (૯)

ત્યારે વાણીઆએ બચાવમા રાજને જવાબ દીધો કે એના કડીઆની
 તનામ કમુર છે, આપ જો વાજખી વીચારીને જોશો તો એ કામમા જ-
 રાએ મારી ચુક નથી (૧૦) ત્યારે કડીઆને ફાસીનો કુકમ થયો ને
 વાણીઆ તો બચી ગયો, ત્યારે કડીઆએ કહ્યું કે રાજજી એ તો મારો
 કરનાગની મુન થઈ (૧૧) ત્યારે મારો કરનારો બેઠ્યો, કે વાણી વ-
 ધારે પડ્યું તેની મારો દીતો થયો, નથી એ જુલ તો પખાલાની છે એમા
 મરો જરાએ વાક નથી. (૧૨) ત્યારે શેહે ના ગળએ પખાલ ને કહ્યું કે
 હું ગસીએ જલ તો હા રહી આ ગામમા આવા યુના થશે નહીં (૧૩)
 ત્યાર પખાલાએ કહ્યું કે મુલ્લા રતનામા નીકળ્યો તેની તરફ મે જોયું
 તેથી વાણી વધારે પડ્યું, મારે હે રાજજી મરા ઉપરથી રીન કાઢાડી નાખો
 (મારો યુનો માફ કરો) (૧૪) ત્યારે મુલ્લાજીને મારવાનો નક્કી કરાવ
 કીતો, ને યુળી પાસે પ્રસ્ત તે મુલ્લાને લઈ ગયા (૧૫) તે યુળીને કુજ
 જાડું હજું ને મુલ્લાનું ચરીઝ તાળુ (તેથી ફાસીનો ગાળો દીલો પડે એ-
 ટને મેગલું નીમડી જલ,) એ વાત ચાકરે રાજને જલને કહી (૧૬)
 ત્યારે રાજએ કહ્યું કે તમે વારે ધડીએ આવીને પ્રજા શુ કરો, જલે
 કોઈ જાડો હોય તને શોખીને યુળીએ ચડાવી દે. (૧૭) એટલે શોખીના
 શોખના એ જાડા ચેલ જી હાથમા આવી ગયા, ને ધણા ઘાડાડ'ને આઈ
 પીને ચરીરે મતવાનો બન્યો હતો [૧૮] તે ચેલો તો થોડા ઘાડાડ'ની રજ
 રાજ પાસેથી માગીને ગયો, ને યુર પાસે આવીને પરતવા લાગ્યો, ત્યારે
 યુરએ આવીને એક અજબ ઉપાયથી તેનો જીવ બચાવ્યો (૧૯) તે યુર
 એ યુળી પાસે જલને કહ્યું કે ગળ ફાળે આભળ, આ વખતે જો કોઈ
 ફાસીએ ચડે તેને પ્રસ્ત વેમાન મળે (૨૦) ત્યારે ચેલો બોલ્યો કે હું ચડ
 ને યુર કહે હું ચડું (એમ પેલા મુરખ ગળને અમલવાને આજી રજ-
 બક કરી,) ત્યારે રાજ કહે કે લાવને હું ચડું કે જોધી મને અજાત મુ-

ખનું ઠેકાણું મળે (૨૧) પછી પેલા યુર તથા ચેનાને તે નમરીથી પામ
મહં દુર પોહિયાડયા, અને રાજા પોતાને નામોસી લખાડીને જાતે મુળી
ઉપર રહ્યો (૨૨) માટે જ્યોત્તિ કે જે દેશમાં રાજા બનેલા નહીં હોય ત્યાં
એવા ધનદાક થાય, તો પછી તે દેશમાં સુનારો થશે એવી આશા તે ક-
મ રખાય ! (૨૩)

પાઠ ૬૭ મો.

આપનાલ=મરડા વરડા
-વનારો ધરારો=ઓઠુ વધતુ

કમી જાતી

મૂળુ (ન) મધળુ પુર
સીંગા જાત (ન) પથરા જાત
પીંગા કામગીર હાથે લ
એણુ રૂપર ઉપરથી જ
પાય જ તે

અથ (મ) ચોરાડી.

લહીઓ=મારા અક્ષરોનો જ
અનારો

નકલ (આ) પ્રત

યત્રો (મ) માયા.

બીજવવાની=બીનાવવાની

વીજામ (મ) તથા જામ,

જામમાં જામ કરેલા

ચોબીલા (મ) મારા

વર્તમાનત (મ) નવા મ

માથારનો અપેલો આ

ઓ કામગ

પાઠ ૬૮ મો.

આપજાર (ક) ધનવલ-

લોડ પકાયેલો.

બગાડ=અગમી; જુકશાન

સીર (આ) સીરક કુદકર,

ગરદન માગે (ક) જખર જ

તી (ન) જીવ લા, દગે

થી માગે, ડોર કરતા

અથકાર (ન) ચાપડી

વીરુ (ન) ઉલટું, મ મુ

પ્રગટ (ન) જાહેર, ખુલ્લું

પાઠશાળા (ન) નીશાળ ની

લશાળા

વીજાજામ (મ) વીજાનો

અજામ-વચાર

કેરી=ઉપરો અનીકારી પો

તાથી અહડતો, વડો

મન દ (આ) પરવાનો, પગ

પુરતકશ (ન) ચોપડીઆ

નો બડાર બારેલો તે, પી

ત અખાનુ

મ જીતરેટ (આ) મોટા દ

રજાનો ફોજદારી અ

મજદાર

મકાન (આ) ઠેકાણું ધર

ઉધરણુ=કામ કામ મારી બ

ધાએ શકતી પ્રમાણે પે

મોકાહાડીએકાકરવાને.

બડાર (મ) અજાનો.

સીધો (મ) પાળનો.

વજીઆ (મ) જમાન કંઈ; પી

રગરો

નાટક (ન) નમ તમામાનો

એલ

પાઠ ૬૯ મો.

દુગ્ધા (ન) જુડાહલ

કાગાર (આ) એક જાતનું

હાનુ રક્ષી.

આશીદા=અણવાણુ

કદમુ (ન) રતાણુ, ચકરી

આ વગેરેના મુજ

ખાલે=ભાર

જેવકાલે=કેવડાવે.

કુતડો=મગધો.

કુકડો=કુકડારો.

પાઠ ૭૦ મો.

એ (ન) શોક, દવગીરી.

પ્રતિજ્ઞા (ન) આપજ

માધુસ ત (મ) વેરાગી

સ્વત વપણું- (ન) આપઅ

અમારી

અબીમાન (મ) અહકાર;

મમરૂખી.

અપમાન (મ) ગેરઆપજ

કપીર (આ) સાઈ.

એલચી (ક) વજીઆ; વજી-

લના તરફથી જાણનારું.

કુમ્ભ આ) નવગમ
મતલમ (આ) રીય
નીનરણી=સીડી
ચોથ=ચોથા ખાગે, ચોથાઈ
પાઠ ૬૧ મો.
નિચવા (ન) ગડેના સ્ત્રી
ઓઠવડુ=ગે હવડુ, જુડુ હ-
ડમેલડુ
દવા ૧=૬૦૫, ૬૦૫
અરજ (આ) કરીવાદ
ઉકળુ=તપુ, ઉગુ ચપુ
પરભારી=તારકી
નિમક હનાતી (ક) કૃત્તના
એકમીટા
નોકરી (ક) ચાકરી
પાઠ ૬૨ મો
રાજ્યામિષેક (ન) રાજ્ય ક
રવાનીક્રિયા, તે કહ મા
યા ઉગરાશી રેડીને ક
રેડે
ગુના[ન] વાજવા, કાટેતોલ
મહાહકાગ[આ] મજલનીઆ
એશઆગમ(કા) મોજશાખ
આમદની (ક) દેવજ
મરવા (ક) ઇલામ, ખુમી
નેમદને કહ બક્ષિમઆ
પડુ તે
દાન (ન) ધર્મ, ખેરાત
હુટાગ=આચીઆ, જ્યાર
જરતીથી હુટી લેનાગ
ટોળીઓ=મંડળી.
હમથી=સીવી.

પરવારીને=નવરો થાને
પાઠ ૬૩ મો.
ક કર (ક) હુઆ, મલેઅ
ખુન=મક્કન, ચુક
પોડેરાર=પોડા ઉર રવાર
થનારા
અડગી=૬૦ વર્ષનો કર
ગયાફ=મોટું આકું.
નરીન (ન) હવામે
કાન ૧=૬૦ કટકા
અનતો=તોગજો
ઓચિતા=એકદમ અજાણ
રજો
કામ=નમ ધનના લોહનો
કેનો ચમકો
પાઠ ૬૪ મો.
મુકામ (મ) જાન, મોખવારી
મારો પખત
માગવત (ન) હિદુ શસ્ત્ર
નુ વર્મ પુસ્તક
પોપી=ચોપડી
માગીઓ=પત્થજો
રત્તા=નીબતા
અવગા=ડોના
ચડા ચડપ=નડપ ઝડા
ચલકી (ક) ઝડપ, હોચિ
આરી.
પાઠ ૬૫ મો.
ખીલી=વામની ગોગ ઘડેલી
મળી; ચુક
નકજો (ક) ન ચો
પ્રતો (ન) નકસો.

મલ્લો=મજેલી ઝીણી હો-
નો ભીનો કાલ
નમુનો (ક) વાનગી, જોડો
(મુકામલે મીજો
રટીરીઓટાઈ (આ) એક
વાગ જાણને પછી તેના
ઉર ૧૫ રેડયાથી માથે
જોડાઈ ગયતા કાપડ દરમો-
ના એકદા ખીયા
હિકમત (આ) તદ્દમી.
ગોગુ=ભીનુ ચીથફ
ગમ=માજુ, તરફ
પાઠ ૬૬ મો.
પુટ (ન) ગાગ
અનુક્રમ (ન) એક પછી
એક આન એવી જો ગેઈ
ઠવવાની રીત
મદવગે (આ) અ એપટેવ
અમદરી (ક) રોશિઆરી
આબર (અ) હથીઆર.
તમડના=લટકત
અમથા=એખલા, ફકત
પાઠ ૬૭ મો.
ફગવત (ન) કાદફ, કમ
વાજો, આખાદ
ખુમસુગત (ક) રવાના; ચો
ભાવતા.
મદગુ=પાચન ચગુ.
મથક=મોટું ડેકાણુ.
મજા મ) મહુકાઈવાળા
રિચકી.
પ્રમાણીક (મ) સાચા.

જાહાજો (હિ) મોટા વહાજો	મતવીયા (મ) માચીવીયા	વચની (મ) ખગાળ લગ- વાળો
કાની=તાળીઓની ચોટથી	ચીરોમણી (ન) નર્વરી મો	ખીકલુ=નરમ, ધીચો
ના રેમા	ટી મર્વોરી.	તાતી=કિશોર, મરમ.
કોપરેલ=કોપરાનું તેલ.	પ્રોહા (ન) મોટા.	આથમણો=પચીમ તરફ
કશી (આ) બુદ	મહા (મ) વગર નીચા થુ	ધાવ (હી) ધા; મટકા, જ-
હીજામેરેર=નીલુ હીલુ ઠ	જોખમવાળું જોરનાથી	ખમ.
ડક ઠ ડક	કિતાવળું	ટેહ (ન) કાષા, સરીર.
જવ.હીઃ (આ) હીરા માણે	નવવાદી (ન) માચો	વાઝીઓ=જોની સ્ત્રીને હો-
ક વમેરે	થુગ (ન) બાહાદુર	કરા યાવ નહી તે મખમ
પાઠ ૭૮ મો	જવવાતા (ન) મનવતા,	પ્રગટે (ન) જ-મે.
છુટક=છુટા છુટા	પ કાતા જશવાળા	પુતર (મ) હોકરો.
તળામવુ=ચાપુ હાખવુ	પાણીઆ=પરથર.	રાક (ન) ગરીબ.
જાહ (ન) બક્ષી	કૂન (ન) કામ	ભદ્ર (મ) કલ્યાણ; રૂડ
પામર (ન) મરીન	કટાંત=વઢવે, લેવડો	તક=વખત, સમય.
વહાવુ=ઝેતરાવુ, ઠગાવુ	મરજદા (ન) માનઆખર	કળે=પ્રમુદ યાવ
વામવુ=દુર કરતુ, કાહાડી	કારજ (ન) કામ	મોલ=શુદ્ધ પેલુ
ના મવુ	અચીત=અચીતુ એકા.	મોતુ=માથે; મોભવ.
બદ્રા (ન) રૂડ ચાહાનારી	એક	સુનતાન (આ) બાદશાહ
સ્ત્રી, બદ્ર ને કલ્યાણ	વીમામવુ=હાથ ધમવ, પ-	તુને (મ) બરાબર.
તે કિપરયા બદ્રા)	રતાવુ, વીચારવુ	તેવેવાર=વકકર આટ શાખ.
બક્ષી (ન) પેચો, દ્રવ્ય	માધુ (મ) વેરાગી; મત	દાવાદન=ધણુંજ, અગુલ.
કર (મ) હાથ	પુન્ય (મ) ધર્મ, દાનનું	
દસી (મ) ચાકરડી	આચીશ	

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૦)

વિદ્યાના મોટાડા આગળ લક્ષ્મી હાથ જોડીને ઉભી રહેહે, વિદ્યા આમળ લક્ષ્મી આધુ હોડીને ચાલી જાયહે; વિદ્યા આગળ લક્ષ્મી પગ ચાપીને નેને નમેહે; વિદ્યા આગળ લક્ષ્મી ક ગાળપણથી દાસી થઈને રહેહે. માચી વિદ્યા એ મર્વોરી મોટી છે, માચી વિદ્યા ત્યાં ધન ધણુ એ; શામળ કહે માચી વિદ્યા વિના બિચારા માણુસોને મોટા પથુ જેવા જાણુવા. (૧) જે પુરુષો વિચારવત છે તે વગર વિચારસુ (એકદમ જોરનાથી હ-

તાવળુ) કામ કરતા નથી, અને એવું કામ જે નહીં જ કરે તે કોઈથી ઉતરાતા નથી જે પુનઃ વિદ્વાન હોય. તે જ એવું વગર વિચારણુ કામ કરે નહીં, અને એવું કામ જે નહીં કરે તે જ સાચા શુભ નર હોય છે; જે વગર વિચારણુ કામ કરે નહીં તેને ક્રી વીવત જાણવા, ને જે એવું કામ કરે છે તેને વારતે શામનદામ કવી એવું કહે છે કે તેને વિદ્વાન નહીં પણ પદ્યર માનવા (૨)

વગર વિચારણુ કામ કરનાર કોઈ દાહાડો મથું કાળે, વગર વિચારણુ કામ કરનાર ઇજ્જત આનન્દ ઓવરશે, વગર વિચારણુ કામ કરનાર પોત નો જીવ ખુએ, વગર વિચારણુ કામ કરનાર કોઈ દહાડો પણ મુખે નવ મુએ, તેમ વગર વિચારણુ કામ કરનારને એવિયુ દુઃખ આવી પડે, ને એવું કામ કરવા થકી શામન કહે કોઈ દહાડો હાથ ધરવા પડે (૩)

પડીને પડીત મળે નો તેઓને અરમ અ મ ધણું સુખ થાય, વેગનીને વેરાગી મળે તો તેઓનું એક ખીજનું ધણું દુઃખ જાય, ચોખ્ખા ની માટે ચોખ્ખો મળે તો મોટા પુન્ય બરાબર મળાય, તેમ સાચાની માથે માથો મળે તો મોટી અગત્ય પડાય, જુદા માણસને જુદો મળે ને વ્યગ્રનીને વ્યગ્રની જડે, જેમા જેવ ગુણ મળતા તેવા જગતમા મેલેજ તેના જાબાવથી આવી મળે (૪) વાણીઓ જેનું નામ કે તે કની રહુ જુદું બોલે નહીં ગમ (કિંગામી) તરવાર બાધવાથી ખીકલુ હોય તે જોઈ પેહેલો નામે કિંગામી તરવાર બાધવાથી મનના કરતા પેહેલો રહેથી તે આદર્શ આને, ઉગમી તરવાર બાધીને તે પોતાના જ વખાણુ કરે, અને પુર્વ તરફની પડે જીમ નો પશ્ચિમ તરફ આદર્શ જાય (આગળ પડયુ હોય નો પાછળના બારણા લે,) વળી વાળી પાછડીઓ માથે મેલે (વરણાગી બતાવે) ને સાવચેત થઈને પેહેલા ચહેડી આને, પણ શામન કહે જ્યારે મોટા ધા માથાપર પડે ત્યારે જોઈ પેહેલોજ તે નાસી જાય. (૫)

જો કોઈ ગરીબ માણસ પણ તે જીવતો હોય તો કોઈ દહાડો તેને પૈતાને લાભ થાય, દુઃખી કાયા અથવા કોઈ દુઃખી આરો જીવ પણ જો તે મનમન હોય તો કોઈ દહાડો પણ તેનું દુઃખ દૂર થાય; વાકીઓ પણ

જો તે જીવતો હશે તો કાઢ દહાડો પણ તેની સ્ત્રીને ઠાકરો થશે; તેમ કાઢ મગીન માણુન પણ તે જીવતો હશે તો કાઢ દહાડો પણ તેને માફ થાપ્યાર મળશે, જે નર જીવતો હશે તેની સ્ત્રી નહીં હોય તો કાઢ દહાડો પણ તે મળશે, પણ મુઆ રહી મળવાની નથી, મટે આ વખતમા તમે બધી નમારની વાત બીટારી દો, ને એકે ચિને પ્રભુનુ સ્મરણ કરો તો કાઢ દીનમ પણ ઈશ્વર તમને તેનુ ફળ આપશે (૧)

વાણીઆ જેનુ નામ કે તે જરા પણ એ જુ તોળીને આપે નહીં; વાણીઆ જેનુ નામ કે જે પોતાનો બોનેબો બાલ પામે, વાણીઆ જેનુ નામ કે તે વ્યાજ સાથે પૈસા આણે, વળી નામ વિરેકી વાણીઆનુ કે જેની શાખ શાહુકારની મરાયર છે, પણ જો તેનો પેલેવર મુઠયા તો પછી તેને બધું દુઃખ થાય છે, એટલે (તેને પૈસા રહી કાઢ વીગુ નથી) (૭)

પાઠ ૭૬ મો.

પ્રકૃતી(ન)નીવત, સ્વભાવ
દાશમવ [મ] અદેખાહ,
ક્રાને
મચ વાઅ=સોવીએ
લ ન (ન) મીક, ખક
નાયુક (ફ) કામગ, ૧ મ,
કુમળી
પાણી=નીત, કમ, દમ
ખીદમનગાર (ફ) ખીદમન-
મા રહેનાગ ચાકરો
જુત (બી) મગફ, ધોડા વ
મેરેર નાખવાનુ લટક
તા છેડાવાનુ લુગડ
કમ્પાએલા=જોરાવ, કમ પા
મેલા
આશાક (ફ) હો વાર; ચ
અખ.
મણ્ણી=હીઆખ; સેખ.

કાન (અ) હયાઆ થી કા
વીન માનુ ત
મજબુતી (આ) રેકો પુટી
પાઠ ૮૦ મો.
૩ વણી(હી)લમરનો મુક મ
કીલુપન=નામેલી
યાતમીદાર (મ) મયર રા-
ખનાગ
હાજી આ) જાલખુ, હજ
કરનાગ
આદરમરકાન (ન) આદર
બાવ, આવકાર
ખાટ=નેત્રણુ, તોડ
પુકડીઓ (હી) કડકા બામ
ખારતી=મીક ડર
કાખા=દમા ફકકાના.
મતી (મ) વને હાલ
ખાતમી (મ) અખર.
ઈતપાર (આ) બરોચો.

પોક (મ) દલમીરી.
ઈતીહાસ કરતા (મ) આમ-
ળ બનેલા વ તમાનોના
લાખનાગ
પાઠ ૮૧ મો.
મસ્કાર (મ) વાકા વળીને
નમવુ તે
કમ હો) છટા, હખારત
ખામી (ફ) ખોડ, કસુર
નીમાસો=નીમવામ
અગીયાર=જોણા સીના-
હ ખોર
છીકુ=સાડ કે ખતમા જ-
વા આવવાનો રરનો;
માફુ બાકુ.
આપતા=દાખતા; છ દતા
પાઠ ૮૨ મો.
આમકો=હડમેલો; પકોડા
હામાજ=હોમ; માતર

ધનપ્રાશી (આ) બગબગ ત-	મરકરી (કા) મળક.	ધાન (મં) કુતરો.
પાસી કામ કરનારો; વા-	પાઠ ૮૬ મો.	પુન (મં) હમણો
જખીની રહે આજનાર	કાલુ મછી=મેળેડાપર્મસી	આભ=વાદન, ગગન
ઉપાડી=કિચ્છી, ઉમામા	પોનાળેડકા, જેમાથામે	મંવ (ન) બાધવાના દોરી
ડોકથો=મારથે, ઝીકથો	તી ન કળેડ તે	સીએ=પુત્રી થ વ.
મીટા=મપટા; કુડા	સ્વી (હિ) દોરી, દોડુ	ડશે=ડયો, કરડે
પાઠ ૮૩ મો.	પાલકો=કર્ષ જીવો ઇમારત	પુબ (ન) ફુલ
અથ (સ) શરૂઆત	ઉ. ચહડામીશ નાકટી	સામ=અશુ
હતી (મ) જેવટ છેડો	પાટીઆ વગેરે દોરીયા	પુ (મ) રેલ પાણીનુ આ
મથાસ્થીત (મ) જેવુ જોઇએ	બાધવા તે	વવુ, શેડે
તેવુ; બરાબર	મ ગોટો=કરડો, કાડો	મેખે=અટ્ટ
અ ત. કરણ (મ) હૈયુ	સ્ત્ર (ન) કપડા, લુગડા	નીર (ન) પાણી
પરીણામ (મ) ફળ	નટપ્રીજી=ગાગો	માડ=ખાડો
મેવડો=મે વારનો; બમણો	મીનાટ (અ) ૧૦ સેકંટ	ખાણી=અટકાવી
વીતેલી=થયેલી; બનેલી	ચીમટે=ચીડીઆ	લધુ (ન) નાનુ, કુમળુ
ટમમગ=ડગમગ, ટમર ટમર	ચુડી=વીણી	ઝાટપત્રે (હી) બાગપત્રે બ-
મધનો (મ) પાસે ગમ	વડ=જાત, વન	ચાણે
તો, એકકુ કરો	ગુમ મા=લુમખા	ફીવા (ન) વીવી, જુગત
મત્ત (ન) નાચુ.	ગટન (અ) મોરીણી	મિનનો=મિનનો
આમહ (મં) બગાટકાર	પાઠ ૮૫ મો.	ડેગવે=હાગવો
સાહે=મદદ	ગીલા (મં) પચર	રડે (હી) બગે

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૧)

મોટો પચર અથવા પચર ની ગદા કુતગની પુઝડીને માથે રાખીને, જુઓ તેને હીકમતે બચ્યા બાવી લાવી; પછી તેને સીવી કરી તો પછુ વાંકીની વાકીજ, મોટે જે દેવ પડી છે વ તે મટાડી કેમ મટે । (૧) જીટના અઠાડે અમ (ચરીરના બાગો વાકા વળેલા છે, હો ને ઢાકી ગખીએ તો કોણે ઢાક્યા કેમ રહે;) ભાવના તળીઆપ સુએ તો તે આકાશના તરફ નજર આપે; મોટે જે દેવ પડી (૨) જુઓ નાગની જાતની દેવ ને છે તે કપી છે, ક જો તે ખુશી ઢાય છે તો રમે છે ને ખીજવાય તો કરડે છે; હો તેને ધમ્મી ખુશીયા પેર વળી રાખીએ, તોપણ ને દેવ પડી (૩)

ધણા કુલના હમજામા હીંગ પેચે, તોપણ તે હીંગને કુલને પામ (સુગધની અમ) જાગતી નહીં; અને તેમ કુવાને કાઢ માળી માથુ કુટીને મરી જાય તોપણ શુ થયું ? માટે જે ટેવ ૫૬૦ (૪) માથુ ચાપડાને કાપલા જે કાગાએ તેને કુપમા ગામીને કુચો, તો કાઢપણ દહાડો તેની કાળી જાત મરીને કિલ્લી થવાની નથી; માટે જે ટેવ ૫૬૦ (૫) મોલો પાણીનો પ્ર વાઢ જનો હોય તો તેને કાણુ થોગાવી કુડે ? ને મોલો નેવના પાણી ને મોલો સી રીને ચડે ? એ પાણીને ખાડામા કાઢ અટકાવી રાખશે તો રહે છે ? (તક્કી,) માટે જે ટેવ ૫૬૦ (૬) કુમળુ ઝડ આપજુ જેમ વાળીએ તેમ વળે, તેમ તમ જયપજુ જે ટેવ મુકાય તે મુકી દો, પછી નકાસી કે મારી, તમી કે રહેમવાળી મમે તેની હોય, પણ જે ટેવ ૫૬૦ (૭) તમે જયપણમા કિલા કેજરો (કામ કેજવાને મારા કામ કરો) ને તેમા ચુલ મેગા, ને તેમા મારી નીલી મના ને તમ રો જીવ હેગવો; આ પાઠ સા- રી રીને જે બજુ તેને મારી ટેવ ૫૩, આ મારા જીવ કવિ દલપતરામે જ- નવ્યા હે (૮)

પાઠ ૮૬ એ.
રચન (ન) શેખા.
કપડા (હી) લુગડા
ખાપજુ=મોઢ, ખામી કમર
ચીકન (ક) રસમજુ બરત
દરજી (કી) મેરાહ, મહ
રોજી (કી) રોજમા
રકમન (અ) જયાખંવ
મામઠા
કમાહ (હી) રગતર
લાનો=જોડો, મોટો
રૂબવે (અ) લોઠાનો મુઢ
નો ખાધેસો રસ્તો
કમનમજુ=ને મમજ એ
હી અઢાલ.

સીનાય (અ) મોકન, મ-
જુતી, બેજુ
આગમેટ (અ) વગગન
જોરવી પાણીમા ચલતુ
મોટું વાહાણ
પાઠ ૮૭ એ.
સ ખા [ન] કાટો.
ની મ- (ન) મેચ
મારેમાન=અ ખુ વરન
જ ગરી [ક] મેવકુક, બુઢી
વગરન, મુખ્ય
નીદી (ન) ધાતકી દયા વ
મરના
નીસ્તાર (ન) વસ્તી તરી-
... ; એ હેવાન.

પા=મામો કાઠો; મામો કી
ન રો
ને હેરો=નીકો
રોટી=મુઢું કપડ
મનમચ=મીલું લુગડ.
મળી=એક જાતનો કાળો મ
મપેતો (કી) ચાક.
મુકામ (આ) વેચાણ લીવે-
સો ચાકર.
રીવાજ (આ) ખારો
મેહતા=ખમતો.
કેવજાપચલ=કેવકાર.
પાઠ ૮૮ એ.
કમાહ=ચીમખાહ.
મુગાડીઆ (અ) એક ત્રી-

સ્ત્રી મૂળીઆ
 રેસા (ક) રેસા.
 આમ (મ) દમ. મામ
 માર=આમાના કુલ
 પાઠ ૮૬ મો.
 તરેહવા (આ) ભત ભત
 ના, જુદા જુદા
 જાણુઆ=જાણુ જે
 ખડમચડી=ખાડા ખખખા
 વાળી
 જરે=રહે, નીકળે.
 મકેદ (કા) વેળું
 અકે (મ) ગરમીના જોરથી
 સમ આરી કહાડેલ પા
 છી જેવું તત્વ.
 પાઠ ૮૭ મો.
 નટ (મ) નજા બનીનો ખે
 લ કરનાગ, માજીરવાદી
 આમત (મ) ખેમજી, મેક-
 ક, (શરી) વાતવાની કીયા
 નજરખી (કા) નજા માખી
 ને ખેલ કાવાની કીયા
 ગારડી (મ) પાદી, મ મી
 ગરે
 ખેલ (આ) તમાસો, રમત

આકાશચલવી=આકાશની
 ચલવી; મદારીઓ ભંચે
 થાભતપર ચલડીને ચ-
 લવી જેવા રેખામ છેએ
 વો ખેલ રગ કમ-તનોત
 માસો
 તમ સે (આ) ખેલ, રમત
 ભાખ=મવાયાનો ખેલ, બ
 વાયાનો તમાસો
 મેહનાવ=મેહ પમાડે એ
 વલો
 ચાર=ચારો, ધામ
 મ જીગર (કા) ન દી, ગારડ
 ઠગાઈ (હી) ઠગમજી
 નજરમત (ક) દ્રષ્ટીનો અ
 ટકાવ
 ચુકડી=ખમેડી, જુલવી
 પાઠ ૮૯ મો.
 દીગ=ઢક, અજગ
 રેડી=જાગુ રેડ
 મે ઠગજી=મેઠવગી
 પ્રત્યેક (મ) દરએક
 પાઠ ૯૦ મો.
 જુડ (હી) ટોળું, જથ્થો
 મચે=મડે, ભગી રહે

ચહે=ચાહો.
 શુક્ર (મ) બગબર
 કૃપળું (મ) દયળુ
 કપારો=તર માર ખોટોલોપા
 છી ભગવલો ખાડો.
 ચાવણુ=ચોણુ
 રામ (મ) ઠંચ, પ્રમુ
 રીતમાત (મ) માખાત
 રહાવ (હી) ભાખીને
 રથુડુધ (મ) પશુના જે
 પ્રમાણી (મ) કપ્પન
 રક=મોટું
 ઠગારા=ઠગ લોટો
 જીભાણુ=જીભવાળો
 નાક (કા) પૂંપ, ના
 કટ (મ) કામ
 ચુરો=જુ
 ચીક (મ) છીટ, શીટકા.
 જામ મારો=જી જગાળી મ
 ર જીવત
 કપી=કહી વર્ણવી
 કો (હી) નાનો; થોડો.
 કરાંતો=કેરો, કાલેડો

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૨)

મોટા બાગમા જેમ ગ્રાડની ધટા થવને, તેન મુગમાથીજ પાણી
 મીઝવાને જેમ મડે, તેમ જો તમે સૈનો મારો હાલ થવાને માહાતા હોય
 તો, મુખારો થવાને મારી વિદ્યાનો વધારો કરો. (૧) દયાવત થઈને બચ્યા
 ને વારને તિથજો કહ્યો, ને મધગાના મુગના પી તમે રોપો (અટલ
 વિદ્યા ભણી તેઓ મુગ પાને,) જેમકે ચોપામ કૃતી વાડ કરીને તેમા

કપારો કરે, તેમજ સુધારો થવાને (૨) આપણને ઈશ્વરે ચોક્કસ આવવાને દાત આપ્યા ને જુઓ કે માખાપ જેવાએ જ્ઞાન આપ્યું, તેમ ને આપણને બહારો તે આપણો ખરો પાળનારો છે, માટે સુધારો થવાને (૩) ને માણસ બહુલો નહીં હોય તેને પશુના જેવા મનનો, ને બહુલો હોય છે તેજ માણસમા કબુલ થાય છે, વિદ્યા શીખવવી એ મોટું પુન્યનું કામ છે એમ ધારો, માટે સુધારો થવાને (૪) ખરેખાર વિદ્યાનો બંડોળ કદી ધરવાનો નથી, તેને ઠગ ઠગી કે છુટાના છુટી જવાના નથી, જુઓ કે ને વડે (વિદ્યાએ કરીને) હજારો જીવનું પાપણ થાય છે, માટે સુધારો થવાને (૫) ને મુર્ખ વિદ્યા વિનાનો હશે તે ખીનખોથી ઠમશે, તેને દુખમા કુખનો જોઈને તમે તેનો હાથ પકડો, ને તેને તમે પાર ઉતારીને ઉતારો, માટે સુધારો થવાને (૬) ને માણસ લખીને વાચ્યે તેનેજ આખવાળો એટલે દેખતો મનનો, (નહીં તો આખજો જાણો,) અને ને માણસ બહુ જાણ્યે તેનેજ જીવવાળો મનનો (નહીં તો મુજો જાણો,) એરો એરો જીને પુરૂષ બનેને લગતો એજ ધરો છે, (એટલે બનેને બહુ વુ જોઈએ,) માટે સુધારો થવાને (૭) ને માણસ બહુલો હોય તે દુખનો ચુરો કરી નામે (કોઈ દિવસે પણ ને દુખ કાળી થકે,) ને બહુલો નહીં હોય તે મનમા પ્રજાજ પરતાય છે, ઈછી તે એમ ધારે છે કે આ મારી જીજાનાને વીકકાર છે કે કુ બહુલો નહીં, માટે સુધારો થવાને (૮) તમે ખચીત માનજો કે આ વાત ધ્યાન આપતા જોગ છે. એટલે એ વાત મોટી છે; નેહુ ખર વિરનારીને કહુ છું કે એને નજીમી મહુશી નહીં; માટે બધે ઠામ ઠામ નિશાજો કહડાવો, એવુજ મોહોડે દલપતરામે માયુ છે (૯)

પાઠ ૬૩ મો.	ત્યા)	પાઠ ૬૪ મો.
ખાણુ કંવુ (ન.) લુવુ ખર	મહા વુદ્ધ (મ) મહુશી મુશકે	કૃત-વી (મ.) મુશુને ખદલે
વુ, ચહડાવવુ	લાખપી	અવમુશુ કરનારો નીમક
જોદત્યા (મ) ગાયને મારવી;	વાણી=બુરા, અરમાની	હરામ,
ગાયની દત્યા કરવી, ગા	દેવરમાન (ન) દેવનુ રોકા-	આડા=ઉભટા; વીરુદ્ધ
ય માયોનુ પાત (જો=દ	હુ, નવીર	પાધરાદોર=સીપા.

દુગ્ધશા (મ) બુડા હાલ

મંજુર (આ) કબુલ

પ્રુમ ટ=પોકા; સોર

પાઠ હપ મો

દનાલુ=કબુલો, ફાસો

મસલહત (આ) વીચાર

મ્યાના=મેનો, પાલગી જેવું

એસવાનુ

દીવાનગીરી (ફ.) વજીગત,

પ્રધાનવડી

એવકુશી (ફ) મુરખાઈ

જોહર (ફ) શીકા, છાત

ઓહરો (આ) પદવી, દર-

જાલો; (અ) મારી

તનાડું=તલ ડીંગી નોકરી, ત

લાડીનું કામ

ટોળી=મ ડળી

પાઠ હદ મો.

રક્ષક (મ) વાલો; માયવનાર

આળીર=ખરવાડ, રખારી

પશપ પરા (મ) પેદી ધ-

પેદી, ચ દરોકાળ.

મગદારી (ફ) હાકમી

વડો=માનો ખાપ; દારો

તફાવત (આ) ફેર

પાઠ હૅ મો.

જીવેલો (મ) લડવૈયા

ધામધુમ=દમદમો

ઉલટીને=સામા ધબને

દીવાનખાનુ (ફ) બેઠકનો

મેટો ઓરડો

એશુમાર (ફ) મુમાર વગર.

ની; ધણીજ

ધ લુ=મ હાર, નાશ.

ફંટકુટ=બેદીલ, તુટ.

પાઠ હદ મો.

ખાડ=ધુટારાની ટોળી

ખ ધલા=નામ દા, હીચકારા

ખીકલુ

ધા=જખમ, ઝટકા

પરાક્રમ (મ) બારે કામ

મદાકાગ (ન) રોજ

ચેરો=ઓટસો, ચે રો.

સે હેર=ખુઆરી

ભગી=માગ પીનારો

ઝાઝ=ચીઝ

ચાગક (ફ) કટકો, ચાખખો

નીમચ (ન) નવાઈ

કમગખી (કા) બુડા હાલ

જોડી કાટેલા=ખાવટગી,

ખોટી

પાઠ હદ મો.

ખુદ (હા) કાના

જીડવા=દોડવા, ખીઆ વા

ખા ફળ

મર=મવો, મીચ

સીગચટા=જરા પીગા

મુરમ=વાસ, સોડમ

જા ટ=દરમો રવાદ

ભગતી (મ) ટોલીઆરી

શુદ્ધી; આવચેતી

મીઠામ=મગપલુ

પાઠ ૧૦૦ મો.

જીવન (મ) જીવવાળો

પરીપકવ (મ) પુરાપકો

ગાળી (મ) ગવાળીફળદુપ

અમગાવીને=વળીને, મર-

ડીને

દેશ વર (મ) પરદેશ; દેશા-

તર, પારકે મુલક

પાઠ ૧૦૧ મો.

દાખલ (આ) માંલ

નાતરથુ=નાક, ચોખ્ખુ

મખ ધ (ન) વગલુ

સ્થી (ન) હ લે ચાલે ગલી

ને, કાયમ

શોગે (મ) ઉપાથે; થી

ગોફલુ=મયમા મેજો ને બે

પામ છેડા દોષ એવું

ખીજી પચથર મુકી ઉગા-

ડવાનું તે

પાઠ ૧૦૨ મો.

આમન્વા=માન; બાગ

મુખમશ્કિયલ (મ) ખીણી

ખીજ ખોટી રેખાય એ.

વો કાચનો મ ચો

વાળાનું ચી=ખલનો ત નો

કુચડો

પાઠ ૧૦૩ જો.

લેલી=જાનવ જગ્યા ઉગ

મમવાનુ લેહાનુ હથી-

આગ.

ખાવ=ખવડાવનારી સ્ત્રી

શોભીતા (મ) મારા.

દટો=ખુચ, દટો

જલુ (મ) જલક.

ડ'અ (ઝ) ચટ્ટો	શુદ્ધ (ઝ) બાન.	ફાળ=ધારકો, કુદકો
પાઠ ૧૦૪ થી.	૧૫=પગ.	ફાણુ=કોળા જેવું પશુ.
દમયતી (ઝ) નળ રાજાની	રૂચી (ઝ) લોહી	નાદ [ઝ] અવાજ, માદ
ગણી, ને ભીમક રાજા.	આખડે=અથડાઈ પડે.	શીમળ=શમળાનું ઝાડ.
ની છાકરી	ડેન=ટોકર	મેકટી=નરનું ઝો
નળ (ઝ) ભૈરવ દેશનો રાજા	દેઝરડા=કાપા, નોહાર	પથ (ઝ) રસ્તા, (ધર્મ)
ચીવૈઝ (ઝ) શુદ્ધ પડવુ	ગરાડ=મોઢા, ઊંઝા	કટળી=કાઠાનું ઝાડ
નથન (ઝ) આખ	અશુદ્ધ (ઝ) બાન નહીં તે	થોર=થુએરીઝો
શોણીન (ઝ) લોહી	ઉઝ (ઝ) ઝાતી, દીલ	થોર=થોરડી
દીંયા=ઝેંચા ટેકરા	થડકે=દાણે, થ થરે	સુદરી (ઝ) રૂપવતી સ્ત્રી
વૈદરભી (ઝ) વૈદરભ દેશના	અગડ=પોકાર	અણે (ઝ) પગે
ગભાની છોકરી તે (૨-)	ખોય=ખો, અખોલ	કામળી (ઝ) આપડી
મથતી	ગફ=દર	ઝાખર=કાઠ વાળી ઝખળી
વલવલે=ટાવળે, વળખા	કુફો=કુ'કુ'કા મારે	જટીઆ=લટીઆ, (જટા-
મારે	પુખા=પોષાટ કરે	ની જેટુ મુ અવાવલા મા-
ભામળી (ઝ) ખડચી	પોય=પો કરીને મરડા જેવું	વાના બાલ)
ભે (ઝ) ભય; ખીક	ખીયામણા અવજન	રેણી (ઝ) ગાત; રાલી
એકલડી=એકલી, નીરાધા	જનવર	જડુ=અધોર, ખીકવાણુ
૨, જાતે	પ્રીછ=જણ, અમર	ધોર (ઝ) ભયંકર
રમળા (ઝ) જીભ	વસીઆર=મીનાડીના જેવું	અનકેદક (ઝ) અન ને પાણી
જાપ (ઝ) જપ, (એકેચીતે	પણ તેથી જરા મોટું પશુ	ગીંદા (ઝ) ઊંધ
રમરણ)	છીકારવા=હરણ	મુવન=મુવનું.
જપતી=જાપતી.	ચીતગ=નાના વાધ	

(કવિતાની સમજૂતિ.) ૧૩)

વૈદર્ભી વૈદર્ભ દેશના ભીમક રાજાની છોકરી ને નળ રાજાની ગણી ને દમયતી) વનમાં આધારી રાતે ટાવળે છે, તે જાતે સ્ત્રી જાત અને વળી એકલી તેથી તેને ધણે ડા બાળે, વૈદર્ભી વનમાં ટાવળે છે. (૧) તે ગણી દમયતી જીભાએ નળનું જ નામ દે છે, ને તેનું જ નામના જપ જપા કરે છે; (વારેવારે નળનું એમ બોલવા કરે છે) તેને સચીરનું જાત નથી, ને અવચી રાતે તેને પગે કાઢા બાળે છે, વૈદર્ભી વનમાં (૨) તેની

રડતા રડતા આખો રાત્રી થઇ ગઇ ને આખમાંથી આસુએ કડીને તેજ
 ધટ્યુ ને નેત્રમાંથી આસુની જે ખારા ઝર્યા કરેછે ને લાછી પેટેછે, વૈદર્ભી
 વનમાં (૩) તે આલેછ પણુ અલીથી અલી ને પાહારી પાહા અવી રીતે
 અથડાય છે, ને પગમાં ઢોકરો વાગેછ તેમ કાઠામાં બાલ જરાય છે, ત્યારે
 ચાલતી ઉભી રહીને અટકે છે, વૈદર્ભી વનમાં (૪) તેના શરીર ઉપર જા-
 ડની ડાખળી વગેરેથી ધણુ નેહાર કાપા પડ્યા છે, ને તેમાંથી લેછીની
 ધર પેટે છે, ને મોહોડેથી નળ નળના ઉચ્ચાર સિવાય ખીજે કંઈ પણ બી-
 ચાર તેને આવતો નથી, વૈદર્ભી વનમાં (૫) તે જોડા કોતરે ઉતરે ને માઠા
 મોઠા જોયા કુગરે અગિ તેપર ચઢે, ને વાલ મોઠો પોકાર મારે તોપણ
 તેનું દિલ જન નિનાનું (હો નેદિશ) થઇ ગયું તેથી ધડકતું નથી, વૈદર્ભી
 વનમાં (૬) તેને વાકે રસ્તે ટેકરા ટેકરીઓ ને ખીચ મણી ચુક્યાં બણી
 આપ, ને નવ દરમાં કુકારા મારે ને મોખની માટે ધોધાટ કરે તેથી લાચ
 પામે, વૈદર્ભી વનમાં (૭) યશુ પખીના જે શાદ થાય ને તેની જાણમાં
 અગ નહી, તેમ વર વણીઅરનો જાદ પણુ ધણો થાય ને તેની પાછળ
 રીંછ દોડે, તેની પણુ અપર તેને પડે નહી, વૈદર્ભી વનમાં (૮) ત્યા દરણ
 કુજા મરી રહે છે ને ચીતરા (કાખરા વાધ) પેટમાં ધારકો પાડે છે કે (ઓ
 આવ) ; કહ્યુ એટલે કોલા જેવા જાનવરનો પણુ બહુ આવજ થાય; ને
 ગીયાગનો જાદ પણુ મળ્યાય, વૈદર્ભી વનમાં (૯) આખા, આમની, ને
 લામડા, તેમજ અખગના જાડ પણ બહુ, વળી મમજો સદડી ને મેકડી
 એ જાડ પણ ધણા નથી દમયતીને રત્તો મુઝતો નથી, વૈદર્ભી વનમાં (૧૦)
 ખેરના લકડાના, આખરના રાવના, કચડીના, કટળી અને મુએડીઆ-
 ના જડ, નમજ આવળના જાડ પણ ધણા ખીચામણા, ને ત્યા ધણી બા-
 રડીઆ તેથી પણ તેને રત્તો દેખાતો નથી, વૈદર્ભી વનમાં (૧૧) તે જા-
 ડોની અટવાઇ મા તે દમયતી રાણી અથડાઇ પડે છે, ને તેને પગે જાડોના
 વલા વીંટાઈ જાય; ને તે રાણીના માથાના ચોટલાના બાલ છુટા તેથી તે
 લડીઆ જાડ જાખરામાં ભગઈ જાય છે, વૈદર્ભી વનમાં (૧૨) તેના શરીરે
 જાડો આવડાય. ને શરીરનું જાન નથી તેથી કાઠામાં તેનાથી પગ મુકાય છે,

(૪૩)

ને નળ રાજગુરુ રમરણ કરતી જાય છે, વૈદર્ભી વનમા ૦ (૧૩) તેને રાત કે દિવસ કશું માલમ પડે નહીં, એવું તે અધોરવન, ત્યાં થઈ જીવામણા શબ્દ થાય તેથી તેનું શરીર થરથર પૂન્યા કરે, વૈદર્ભી વનમા ૦ (૧૪) ને ને અન કે પાણી કશું જાન નહીં ને રાત્રે જિંદ પછુ આવે નહીં, તેમ નહીં મેશાય ને નહીં સુવાય, એવી રીતે ને અટક રાતમા તેને બટકતા બટકતા ત્રણ દહાડા એમ વહી ગયા વૈદર્ભી વામા ટપવળે છે (૧૫)

પાઠ ૧૦૫ મો.	૧૨કુળ (ન) લુગકુ, વચ્ચ	અનગર (ન) માપ
કુમ [ન] માડ	કેલટ=કોમ, ઉમગ	વીકાલી=પોડોળુ કરી
પરહરુ [ન] કોડવ	આન=ગોધ, તપામ	પ્રીડયો=અણ્યા.
પુનશ્વેતક [ન] વર્મતમા,	મુરાગ (ન) રાજ	વીચ (ન) એ, ચોમજ
કીરતીવત, ત (નળ રા	કટ (ન) કડ	અચી (ન) ચીરજ વગરની
જા)	મારદુલ (ન) વાન	અ કળી
રયામા (ન) અર્ધરી	વહાલ=કેત, માદા	ચક્ર [ન] આખ
જનુ [ન] હુચ્ચ	નૈશદ દેશી (ન) નૈશદ દેશ-	કંડે (ન) ગળે
પત્ની (ન) રાણી	નો રેકેગાર, ૧૫	શોષ (ન) પાણી વગર ગળે
નૈશદનાથ [ન] નૈશદ દેશ-	માનજ=વાધ	મેલય નહીં તે
નો ધણી ૧ (નળ રાજ)	વનદેવી (ન) વનની માતા	મગ્ધુ મમે (ન) મન્તી વ-
કાજળ=મેશ	૧ (દમયતી)	અને; અતકાળે
આકુળ (ન) આવરી	કંસાય=ચાથરે, ખીએ	સારી=નીકારી
દેહડી (ન) દેહ, કાયા	તરપતી (ન) માડનો ધણી	શુગત (ન) હીકમત
નાથ (ન) ધણી; સ્વામી	જિંચુ માડ	

(કવીતાની સમજૂતી.) (૧૪)

નૈશદ દેશના રાજ નળની રાણી દમયંતી બુધી પડેલી તે વનમા બટકયા કરે છે, તે મુખેથી નળ નળ કર્યા કરે છે, ખીજો કંઈ પણ શબ્દ મોલતી નથી, દમયંતી બુધી પડેલી તે બટકયા કરે છે (૧) તેની આખમાની મેશ પણ આસુએ ધોવાઈ ગઈ, ને તેનો સ્વામી નળ રાજ તેનું પેઢેરુ વચ્ચ ફાડી જતો રહ્યો, નેથી તેની આડવી કાયા ઘેંઘાડી રહી તેના દુઃખે તે માભરી થઈ મઈ, દમયંતી બુધી પડેલી તે. (૨) એટલામા એક ચીતરે આવનો દીઠ, તેને હેમયંતી પીરજ રાખી દમયંતીએ નળ રાજની અખર

પુછી કે બાઈ તરા જેવી કેડ છે, તે નજરાજને દીઠાતા ? દમયંતી બુધી પડેલી તે (૩) પછી દમયંતીએ વનમા એક વધને જોયો તેને દમયંતી પુછે કે હ વાહલા, તને કંઈ નૈશદ દેશના રાજા રસ્ત મળ્યા ? તારા જેવીજ તેની ચક્ષુ, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૪) એટલે વાધ તો મળગયો, ને ખીકયા નાશી જાય કે રખે એ વનના માતા દમયંતી મને પકડયો, (કેમકે વનમા તે રાક્ષણી જેવી દેખાતી હશે) અને ખીજા પશુ પક્ષી થ યર કુળવા લાગ્યા, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૫) પછી ઊંચા ઝડને પુછ્યું કે તારી ઊંચે ઝાળ મઠ છે, માટે છે ઝાડના વણી (ઘોંટી ઝાટા ઝાડ) મને નજ રાજા કૃષ્ણ માલમ પડે દમયંતી બુધી પડેલી તે (૬) ત્યારે ઝડનો કંઈ જવાય આપે નહી, તેમ તેમ રાણી ધણુ રૂદન કરવા માટે, ને કેહેકે નજ નાજની હુ જ્યારે ગળી પડી ત્યારે મધના મગ શત્રુ ઘર્ષ પડ્યા, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૭) એવામા એક માટો આપ મેકુ ઊધાડી રસ્ત મા પડયો છે, તેને દમયંતીએ જાણ્યો નહી તેથી તેના મામા પગ મુકી દીધો, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૮) તેનો પગ ધુટણુ સુત્રી તે આપના મામા મથો, તેથી ગણીને શરીરે બધે એર ચડી મધુ તેથી તે ત્યા બાવરી ઘર્ષને નજ રાજાને માદ પાડીને બાધાયવા લાગી, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૯) તે આપતો મનમા ખુશી થયો, કે આજનો બળો શીકાર હથ આવ્યો પણ વૈદર્ભી ધણું રજવળવા લાગી લાગી ને તેના આખના નેવ બનો ઊંચા ચઢી ગયા, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૧૦) તેને બોલતા બોલતા મળે શેરો પડયો, ને માટે પાણીનો શેષ પડયો, ને કહ્યું કે મરતી વખત પશુ મરે હર્ષઆ દોહ મળે નહી, એમ કહી જુએ નજ નજનુ દયન થતી જતા, દમયંતી બુધી પડેલી તે. (૧૧) એવામા નાણીને રડતી માંખાળીને ત્યા એક શીકારી દોડનો આવ્યો; ને રાણીને દીકી તો માપના મામા તેનો પગ બગાયો છે, દમયંતી બુધી પડેલી તે (૧૨) તે શીકારીએ પછી ચાપને કુદાડનો ધા કરીને મારી નાખ્યો; અને હીકમળથી તે નજ રાજાની રાણીનો પગ તેના મામાથી કહડાવ્યો, દમયંતી બુધી પડેલી બરકયા કરે છે. (૧૩)

નગ એ મોટો ધર્મી રાજા થઈ ગયો, તે નૈશદ દેશના ત્રી-
રસેન રાજાનો છોકરો, તે ઉપરથી તેને નૈશદનાથ કહેડે દમયતી એ વૈદ્ય
દેશના ભીમક ગામની છોકરી, તે ઉપરથી એને વૈદર્ભી કહેછે નૈશદ એ
અમાગાનો એક પ્રદેશ છે અને વૈદ્યના તે દક્ષિણમાં છે તે ધણુ કરીને
(વરાડ હશે) નગ દમયતીના આખી વાત પ્રેમાનંદ કનિએ ગ્યેલા છે
તેને નગાખ્યાન કહેડે, તેમ ૧૬ કડવા છે તેમાં આ તો ૩૩ તથા ૩૮
માં એવા બે કડવા છે નગ રાજાની પુત્રી કનચુગ પડયો અને તેણે નગ
દમયતીને દુખી કરી તેઓ વચે વિલોગ પડાવ્યો ત્યાથી આ આસેં
૧૦૫ માં પાઠની છેલ્લી કડીમાં પારવીએ માપના મામાથી દમયતીનો પગ
ચુકાવ્યો પલુ પછી શુ થયું તે વાત ખીજા કડવામાં છે તે પારવીએ પછી
દમયતી ઉપર નજર અગાડવાનું કર્યું ત્યારે દમયતીએ તેને કહ્યું કે મને
છેડીશ નહીં હું મરી છું પલુ તેને માન્ય નહીં ત્યારે તેને તે પા-વીને
આપ દીધા તેથી તે બળીને બસ્ત્ર થયો ત્યા પછી દમયતી વનમાં નગ
રાજાની શોધમાં આગળ ચાલી ત્યા તેને ધણુ દુઃખ પડ્યું, તેને મથે
ગાવી ૥ હારાની ચોરીનું તોહોમત આવ્યું, તેમજ નગ રાજા જ્યા હતા
ત્યા તેને બાકિજીનો વેષ સેરો પડયો પછી તે ચાલિયા શિવો વગેરે જન-
લુવા જોગ વાગે નગાખ્યાનમાં ધણી વિસ્તારેલી છે તે રમુજ અને રમ પડે
એવી છે; માટે તે ચોપડી વાચેથી બધા ખુલાસો મળશે તે ચોપડી (ન-
ગાખ્યાન) વાચવા લેવક છે.

પાઠ ૧૦૬ ઠે.	અમીર કમરાવ (આ) ઊંચા	પૌત્ર (ન) કોકગનો છોકરો
આગરીઓ=આગર બર્ધ જ	કુળ ૥ માલુસો અનંદ-	દમયતી (ક) લુચ્યો, દ-
નારો હથીઆ વાજો	ગવાળા	માખોર
પુરુષ.	પાઠ ૧૦૭ મો.	કાપ કાપી=ખુના મરડી; ક-
કાચીઆ=દરીઆમાં લુકારા	દુર્ગની (ક) અમદાવાદી સોફ	ટાકટી, ખુનરેજ.
લુકી જનારા	રાજાજી (ન) રાજાની માદી	એચેચ (મ) માટી ખુશા
પેશવાઈ (કી) પેશવાના ગ-	ઉપરથી ઉડાડતું.	લીનો દાહડો; મોટો ત-
જાની માદી	રાજાજી (મ) રાજાની મા-	હેવાર, રૂડ ટાલુ.
રજુ (આ) હાજર; હજુર.	દી હોરો	પુળડીઓ=પુળના કરનારા
કુંથ (આ) બધા; પ્રમામ.	પાસ (મ) પ્રવાહ; પાર	પાઠ ૧૦૮ મો.

મરહદ(આ) સીમા, મર્યાદા
કવાયદી(આ) કમરત કરના
ર, કવાયદ બાલુનાર
પેલ=પગે ચલન કે ભરકર
આવક=વચ રો, બ ડોલ, પે
દામ
તળી (કા) ખોટ, તાલુ, તોટો
આપુર (ન) હોસીલ.
ખાઠ ૧૦૬ મો.
રોહી ના=રોહી ત અ ડનારે-
રેવાસી
દીવાન (ક) પ્રવાન, વર્ગી-
મડદ (ક) ના નોથ
જામ (ક) મટકા ત્રી
મેહેવાયુ=અમ કુ
અઅદાયક (મ) સુઅકારક,
સુઅ ઉપને એનો
ખાઠ ૧૧૦ મો.
રાજનીતી (ન) રાજ કરવા
ની નાતી
પ્રકરણ (ન) આપ, બાગ
વીરુદ્ધ (ન) કેલદ, મામુ
પ્રમુખ (ન) અદ્યક્ષ, વડે,
નુબામા જોયી મટે, ન
ગનવીન
સ્વતંત્ર મંસ્થાન (ન) ઉતર-
અમેરીકામા એક દેશ છે
અધિકારી (ન) એવેદાર
દવીવાળો
નીત (ન) દોસ્તદાર
ખીટીશ (અ) એ એજ, ખી
ટીન દેશના.

મનતાવડો=હનતા સ્વભા-
વનો
સીપાઈગીરી (ક) સીપાઈ-
નો ધ વે.
નકાર=ન, ન કચુલ
કેમેદવાર (કા) હોસીને, કે
મેદ ગાખનર,
મામાવાળી એ=મામાવાળો
શત્રુ, હરીફ હમનાથો
પ્રમાણીકપણું (ન) નાઅવ
ટ, મત્ય
સીફારત (ક) બહામણ
અનત (ન) ધજોજ
પારો=વાહનો
ગેરવાજખી (આ) ખોટુ, અ
ધરમ
આગતસ્તગના (મ) મેવા
ચાકરી, પરોણાગત
આનગી (ક) ધર કામ મ
અ બી; જાહેર નહી તે
ખાઠ ૧૧૧ મો.
સ્વ દીઝ (ન) સ્વાદદાર
પાચનકારી=તરી જલથએનો
વસ્તેવ (મ) દેવના, આગ
કુંડવાઈને=સીકડાઈને
ગામીન (આ) નકકી, સીદુ
દેખાવ=શોભા.
એલુ=સીણીરજ; પૂન
ખાઠ ૧૧૨ મો.
જગ=સીલીક; હોય
ગામ (અ) એક જાતનોવા,
હવા જેનો પ્રવાહી પદ્ધતિ

બાસે (મ) લાગે
ધમગાણુ=ધાણુ, નાથ
ગીવતર (ન) ગી દગાની
કોશ=નરાજ, માઉ
ગણતરી=હીથાખ
ખાઠ ૧૧૩ મો.
સીમ (ન) હદ, મર્યાદા
સુમાર (કા) આશરો, અડ-
થોગે
તલેટી=નાંચેનો બાગ
તીર્થ (ન) નદી કાઠાની પરી
લ જગો, એવારો, ધાટ
અમકાર=અપકારો
ધુમર=ધુમમ, જમીનથી;
આકાશ તરફ નજર કર-
તા ધુમાડા જેવું દેખાય-
છે તે
ખાઠ ૧૧૪ મો.
કરગુરી મુગ=જે હરણનીના
ભીમાથી કરગુરી નીકળે
છે તે હરણ
પટુ=એક જાતનુ, ઉતનુ ક-
પટુ
ધ મા=ખોદુ ધર્મ ચલાવનાર
ખોદુનો એક અનતાર
કુટી=નાભી.
કરગુરી=એક જાતની ધણી
સુગવીદાર ચીકણી કા-
મની વસ્તુ.
મથર (આ) એક જાતનુજી
સુ રેશમી કપડું.
મચલીઆ (આ) ગેહીઆ

મનલીઆ,
મનલી (કૃ) જીવન.
જાવીમેદ (મં) મનલી આન
૨, નાતમા જીવન.
પાઠ ૧૧૫ મો.
દંતુચળ (મ) હાથીદાન
તોલ (મ) વજન, બાર
લોથ=મડડ, લાથ
શીકારીઆ (કૃ) પારબી
કાચો=કાચ જો, શુણી
કોમટ=અમથુ, નકામુ
હાથી નાનુ=હાથી પાપીરા
અવાની જો
પાઠ ૧૧૬ મો.
હરીગીત (મ) હરિ નુ ગી
ત, (૭૬૬ નામ)
તનજેવ (મ) પુત્ર
યોગ (મ) જે હારે આનેત-
લી તે; કાયમ
નનીન (મ) નવ

પુદ્ગિશુળી (નં) અકકલવ
ત, મમથુ
કમુર (આ) પામી
પુટ (મ) જગરા, જોગવર
બ્રહ્મ (મ) નકાગ, નાયા
મહા (મ) ૧ થ, ધમશા,
છગ કાટ (મ) દગા કાકલ
પ્રાચ
અન (મં) લુચો, કાટી
મટ=કેત વગ
અપટ=જમીન મરાખર
પરીએ =દુઝમનો
શુદી=અજવાળીગી
રીપ (ન) દુરમન; પરી
ગીમુગ (ન) મુગ વગરના
(નાગ-મુગ)
છજ=ગપરાનીએ જડે છે તે
સીદ્ધિ (મ) દોલન
સીદ્ધિ (નં) મનગી હરગા
પુરી થાય તે

અપુટ (મ) ધણીજ, ખુરે
નહી તેટલી
બડાર (મ) બારડુ પામનો
મનોરથ (ન) મનગી હરગા
મનકામના.
કુશળ (ન) શરીરે સુખી
મુગકાર (મ) મુખ કરે એવો
ગીદોષ (ન) દોષ વગરનો
ધની ન-કદારી વગરનો
ગીશળ (મ) ચળે નહીં એ
તો, રેતી
જામજો=યાગજ
પ્રતી (મ) દર એક
જયજયકાર (મ) કંતેહ ફેરો-
દ, જશનો દમડો.
ગાજ=અવાજ
રનેડ (ન) ચાહે, પ્રીત.
મજજન (મ) મારા માણસ
(મત-જન)
ચેલ (મ) રચેલા

(કવિતાનો સમજીતી) (૧૫.)

હે દેવના દેવ એટલે મેટા ધંધર તું તરત દિનમા દયા ધર કે જે
રાણીજીના રાજની હમે મુખીઆ થયા, પુત્રિત્ય એના મુગટમા નવુ નવુ
તેજ આપ, અને મદા પું એ વિકટોરિઆ ગણીને આ રાજમા આખી રાખ
(૧) એ પ્રીતિવાળી અને દિલમા દયા લાવનારી અકકલવત મોટી પાઈ
છે; કે જેના મનમા ધણી ચતુરાધ બરેતી જે દેશમા જેના કામ વિષે જરા
પણ કસર માલમ પડતી નથી, માટે મદા પું એ વિકટોરિઆ (૨) જે ન-
કારી વાતમા મચેલા એવા જે જામગ આ નારમા એના શવર છે; જેઓ
માણુમને દુઃખ દે અને નકારા વિચારમા કરતા કરે- તેનો વરત નાશ કર-
નાર આ જગતમાં પ્રભુ પુજ છે, માટે મદા પું એ વિકટોરિઆ. (૩) હે

પ્રભુ આવા વખતે તુ ઉડીને હમારી આગળ મનમા સેજે, ને દગો કરે એવા કપડી જે લોકો કે તે બચાને તુ જમીન દોરત (પાએમાલ) કરી નાખજે, એ દુરમનોના રેહકાણુને (ટોળીને) જરા વાગમા તુ દુર કરી નાખજે, ને મદા તુ એ વિકટોરિઆ (૬) અજવાળીઆમા જેમ સદ્રમાનું તેજ દાહાડે દહાડે વચતુ જાય, તેમજ એ મોઠા રાણી સાહેબનુ ધણુ તેજ તારા વડે ચડતુ રહે, ને જેમ જાજમાના છોડવા મુગ વિલાના દોષ તેમજ તેના દુરમનોના કુગને તું મુગ વિલાના કરી નાખજે, ને મદા તુ એ વિકટોરિઆ (૫) તાગ જાડરમાથી ધણીજ (ખુટે નહો તેટથી) દોલત એને આપજે, ને એના માની ઇચ્છા પુરી પાડી ને મધ્યા દુખ એના કાપી નાખજે; કે જગતના માલવાનાર ઇચ્છા તુ એના બચા ગજમડગમા કુશળપણુ આપ ને મદા તુ એ વિકટોરિઆ (૬) લાગી મુદત મુત્રી અનુ રાજ હમાન ઉપર મદા કાયમ રાખજે, વળી એના કુટુંબનો પંદિવા પૂતની મધ્યે મુગ પામે તેમ વધજે, પરમંચર પ્રીતે એના હકુમત બધા દેશમા બાઝજે, ને મદા તુ એ વિકટોરિઆ (૭) એનો ઇનસાફ દોષ વિનાનો (તરકારી વગરનો) છે તે જગત મધ્યે પથરાજે, અને નિત્ય જીવે જીવે દીવસે બચા કામમા એનો જશ વચજે, હમે જીવ્યા સાહે એવાજ અવાજમા એના ગુણનું ગ્યાન કરીએ માટે જન્મ તુ એ વિકટોરિઆ (૮) બાઇએ મનમા કિનંગ ધરી ઇચ્છરની સ્વર્ણ કરીને મેહોડેથી એક મગજે, કે આ પૂતનીર ગણીજીની હરેક કામમા કંતેહ થજે; ને એના દુરમનોનુ જો નરમ પડી જજે, ગાયા રોહબાવથી તમે મધ્યા માગ માલુસો ગામે ગામના એની કીલી ગાજે, ને આ માગ નવા ૭૬ દહાપ. તરામ કવિએ રચેલા છે (૯)

પાઠ ૧૧૭ મો.
આરકાર (મ) રાગને બદલે
નઠાર, અવગુણ
ઉપકાર (સ) પાડ, ગુણ.
આગ્રમ (ગ) રેહકાણુ, આ
શાનુ ડોકાણુ

આગર (કા) રાગ.
આગરતા (ન) દોષ
મેવા (ન) આકરી
નમરી (અ) મેહનત.
દેશ (ન) અદેખાધ
પાઠ ૧૧૮ મો.

ગુહા=આવડામા જેગોવાળ
કરવા તે
બદગી (કા) ઇચ્છરી પ્રાર્થના
રમરણ.
મસાંસીએ=વશ પરપરાથી
કહ મરકારી જમીન મ.

જેથી કે તે બદલ કંઈ	યુર્જી=યુજગતની	દેવ (મ) ગદામ, વાદર
રોકડ મળતુ હોય તે સે	મીરાળે=મીરે, મોમે	વિસવ (મ) આનંદ, આ-
નાન લોકો, ગરામન થ	વીવ=લગન, મારી	રૂવ
હી એક જાન ૧૧ રજપુ	થોક=નથો ટોળુ	હજીવો (મ) ખુશી થયો.
૧-કાકોર	શહી માગ (ક) રાદજહા	આતશબાહુ (ક) દારૂઆ-
ઓવારણા=બલા ઉતારવી,	બદશાહે બવાનલો મો	નુ, દારૂ બારેવીચીને
અલાગલા કાહાડવી તે	ટો બાગ.	કુટથી જોવાનો તમાશો.
ધુમટો=લાજ, (મથનો છે-	માથ=જમવ	લકપુરી=લકો નગરી
ડો મોરર ખેચા ૧)	સુણાવી=મળાવી	બખકાર=બપકો
ને ખી=મુઠી, અજગી	વધાહ=વધામણી, ખુશીની	છમી (ન) ચેહેરો; ચોત ૧
૫૦ ૧૧૬ મો.	ખમર; ખુશાલી	મીર
માઝુદુધુની (૧) માકડો	ગજી ૧ (મ) મોટો અવાજ,	જજ (સ) વદાનમા મોકુ-
પાણીનો જાગ પાણીનામે	મડગડાટ	બ મધુગ તરકનો; 'ધી-
મોટા બાગને માવનારો	નીપમ'ગા (મ) હારખંધ ન	જવ સીનો
અધ=અગમો, નિરવર	વાળી રોમની કપી તે	લોચન (મ) આખ.
અઠમો=દીનો બાપો યુજનો	ઓપી=અગમી, દીપી	ત્રીલોચન (મ) લણુ આખ
જા મા જોવો પેશાક	રાજમેદેલ=રાજનો મેદેલ,	(ત-લોચન)
નાનમ ૬ (ક) અલુગમટુ,	(કલેકટર સાહેબનો બ-	ઉપમા (મ) શોભા, સરખાવવુ
૫૫૬ નહી તે	મલો)	પદલો=હેડો, કેડો.
આમ પરમ=ગાહો માહે,	મોટા=કલગી	મમાન (મ) સરખો.
અ-પોઅ-પ	નીવાળે (ક) બક્ષીમખા બ-	નારે=નહી આવે
અદબ (આ) ગણકાઈ, મ	ક્ષીમ મળી	જમાન (આ) જામીન
ધાદા	દારૂઆનુ' (ક) આતમ	ડેકી=અટકી; થોભી
૫૦ ૧૨૦ મો.	બાહુ	

(કવિતાની સમજૂતી.) (૧૬)

વિક્રમાજીત મંવત ૧૬૧૫ મા, વળી મારા વખતે મેશતાજ વર્ષમા, જ્યાં કે યુજગતની રાજધાની (અમદાવાદ) ખીગળે છે, ત્યાં આજે રાણી-જીનુ માર રાજ થયું (૧) ને વખતે બધાના મનમા એવો હરખ ઉપજ્યો, તે એવો કે કંઈ પેશાનો બાબ થાય અથવા કંઈ મનનુ ધારણું કામ થાય તેથી જોમ મંતોપ ઉપજે તેમ થયો; જન ક્રોતા પણ તે દિવસનો વાર જાણે

(૫૦)

મોટો હોય એમ શ્રેય, એવું આજે રાણીજી (૨) એ દિવસે લોકોના ટોળે ટોળા મોટા ઉમંગથી ફરતા, અને બધાએ હુમડા પાછું મૂકે તે દેરેલા એવા ખડેબટ ગનેલ, તેઓ બધા એજ કામને વારંતે શાહીબાગમાં મયા, એવું આજે રાણીજી (૩) ત્યાં બધા સુધગા શ્રદ્ધેભો (ધુરોપીયનો) મડળી મળી, અને ધણા હોસે હોસે દેશી શેઠીઆઓ મળ્યા, અને રવારો મળેલા તેના બહુકના મોટા અવાજ થતા હતા, એવું આજે રાણીજી (૪) ખુશ અખર એટલે રાણીજીના રાજ્યની જાહેર અખર વાચી મળનાર્યાથી ન-મગાને ધણો હજી ઉભયો, અને તેથી જુદા જુદા નગમાં વાજા વાગી ગયા, તોપના અવાજ વખતે તે દિવસે ત્યાં મોટા અવજ થયા એવું આજે રાણીજી (૫) મળેલા ગ્રહસ્થો પછી ધેર જાહેર ને દિવસે મારા મારા ભોજન ભખ્યા, અને એજ રાત્રે પછી દીવાની મારી રોડની તેઓએ બનાવી, તેમાં God Save the Queen (૫૦ મેથર રાણીજી રહેલું કરો) એવા મોટા અક્ષરો ન લખેલા તે શેઠી રહ્યા હતા, એવું આજે રાણીજી (૬) એ દિવસે રાજના મેહેલમાં (હજીઆ અમદાવાદના કલેક્ટર ગા-હેવના બગલામાં) ધણાક લોક મળેલા, તેઓને બાપજી મળનાવી પછી કુત મોટા આવા, તેમ કવી દલાતગમ ડહાબાધને નવી પાધડી તથા શાલજોડો બક્ષિમ આપ્યો, એવું આજે રાણીજી (૭) ને દિવસે આત-મયાજીનો ખેલ રાજુ મારો ચલે હતા, એ તમાશો ને વખતે ધણા લોક જાહેરે જોતા હતા, જાણે દેવ (નાદરાનો દેશ એટલે લોકો બળવી કેમ હોય એવું દેખાવું હતું, એવું આજે રાણીજી (૮) મારા રાજ ચલુ (૯)

એવી રીતે જયજયકા આનંદ થયો, ને બધું સુખ મડળ ખુશી થયું; અને તેઓ બધા હાથ જોડી ઊભા થઈને પ્રભુની પ્રથિના કરવા લાગ્યા કે હે હૃદય, આ વિકટોરિઆ રાણીજી રાજ્ય સદા કાયમ રહે એવું વું કરજો. જાણે શેરથી વેમળી લોકો નગરી કેમ મળગી હોય તેમ તેમ મોટા બપકાથી આનંદજાણી વખત રાવજીની છપ્પી ભાગી, કે કાને સોફા મથુરા તરફના દેશમાં વગડાનો અગિય મળયો, અથવા જવાબામુખી પ-વૈતની આગ મળે ચડીને ગાજી; નહીં તો જાણે (શીવ) ધંધળી ત્રીજી

આખ ઉધડી હોય એવી ઉપમા દક્ષપતંગમ કેહેછે, તેવાજ આને અમદા-
વાદમા રાજ્ય સ્થાનાં આગળ રાજે આતમ્યાગીને ખેલ બ-ચો, (૧)

મલો પેનો પેસો આગ ખેલમા ઉમેલોડે તે જુઓ, તેને ગોઠડા વ
તે યુધી લીધેલો હોય એના જાગે હનુમાનજી આવેછે; તેના હાથ ધરવા-
ના કાળ ને કાઠી મોઢુ પલુ કાળુ દેખાયડે, ને પાછડીનો છેડો બટકતો
પુઝડા બરાબર જણાયડે; તે ઠેકાણે (આતમ્યાગીમા) મોઢો ત્રાસ પામીને
નાશાન સ કરે પલુ જેના રામજી જમીન ડે તેને કરી ઝાળ લાગવી નથી;
તે ઠેકાણે ઠેકાણે બધે આગ લગાડીને આવેા ખસેડે, તે કાણુ જાણે હશે
હનુમાનજી કે પછી નહીં તો મુલના મુલેમાનજી (૨)

આ કવિતા મા નહુ સમજવાનું છે. પહેલા અગ્રેજી રાજ્ય ઈસ્ટ
ઇન્ડિયા કંપની સ્થાપવી હતી, પલુ ૧૮૫૭ ના બળવા પછી એ રા-
જ્ય રાણી સહેજે પોત ના હાથમા લાવુ એ રાણીના ગભ્યની શરૂઆત થઇ
ત પ્રથમે જુદા જુદા શેહેરોમા તેમને મુખ્યારક્ષાની આપવાને સ્થા મળી
હતી મુબઈમા પલુ મળી હતી, સુ તમા રસ્તમ રામા જ્યા કે સરજમસે-
હજી ઝોકાગ્યાની િશાન છે તે લીલછી બગમા પલુ મળી હતી; અને
અજ કારણુગર એક માઠી જમા અમદાવાદમા ત્યાના કલેક્ટર મહેબબ
બગલાના નવત ૧૯૨૫ ના કા તક સુદ ૧ ને દીને મળી હતી, તે વખતની
મજાનો આ કવિતામા બધા વિસ્તાર આપેલો છે એવુ સમજવુ

આતમ્યાગીનાજા હંદમા ગવણની છાંતી ભાગી એમ લખ્યુ છે તેનો
અર્થ એવો કે જ્યારે રાવણુ મુઓ ત્યારે તેનુ માથુ કુટી તાજનીમાથી અ-
ગિ નીકળી બકા સગી હતી, તેજ પ્રમાણે હંદમા (અમદાવાદમા)
આતમ્યાગીની વખત પછી રોજની થઈ તે વખતે કોઠીમાથી આગ ની-
કળી જાણે તેની બકા કેમ સગી હોય એવુ થઈ ગલુ હનુ.

મનહર હંદમા પહેલા ગોઠડે યુધાયલો હનુમાનજી એને ઉદ્ધે લ-
ખ્યુ છે કે તે હશે હનુમાનજી કે મુલ્લાં મુલેમાનજી ત્યારે કાઈ કેહેશે કે
આ કવિતામા તે વળી હોગનું નામ કેમ લખ્યું હશે ? તેનું કારણુ એ
સમજવું કે જ્યારે હનુમાને બંકા બાળવા માઠી ત્યારે પહેલાં તે બધે આ

મ લગાડીને ખસતો રહેતો હતો, તેમ અમદાવાદમાં સુખા મળી તે દિવસે આતમચાણ તથા રોશની થઈ ત્યારે તે સુખેમાનજી હોરાએ સુખચાવી હતી, તેથી તેને હનુમનની કિપમાં આવી છે. જેમ હનુમાનના પુત્રાને છેડે ગોદડા વીટેલા હતા, તેમ આ હોરાનો ડેડો લટકતો હતો.

પાઠ ૧૨૧ એ.
દેવલ (ન) મદીર દેર
નખતેલ=એક જાતનું ચી
કાણું તેલ.
હમમુખા (મં) ખુશમી જા
જના
શોખીલા (આ) મોજ શોખ
કરનારા રહેલાણી
સમચ્છુ=ધના, વીચારવત
ખુશમતીઆ (કી) ખુશામ
ત કરનારા
દોગી=મહાનાખો
અનુમરીને=મેજવીને મ
ત, લગતા
માલીઆ (કી) ખીજ વવાના
હનના કીમતી પાયરણા
પરમેપોલીશ=ધગાનની અમ
લની ગજધાની
મનારા (આ) એક જાતની
ગોળ ઘણી ઊંચી પોણે.

ળી છાની હમાત
પાઠ ૧૨૨ એ.
સી હણ (ન) સી હનીમાદા
અચાગ (ન) કેચવાળી, ગ
જા ઉપરના બાલ
ખુની (કી) કોઈને મારીના
અનાર, ધાતકી
તડકે=મપાડે, અપાડે
વપત (ન) દુખ
જાન નખાનુ=જાનવરો મા
વવાનુ ઠેકાણુ
અચાગ=મચવના
પાઠ ૧૨૩ એ.
તડધા=પાલેલા બોલ ઉડાણુ
કે કાડીવાળી જગ્યામાં
અથડાઈને પાછા મળ
જાય તે
મટોનમ (ન) અહકાનમા
ઝડેલા, મનથી જાડેડ
જાપરો.

જાડ=ખુમ, ખરાડ
દવની (ન), અવાજ
મમ [ન] ગરબો
ઓણુ=આણી તરફ
કુકા=કુકારો, હલને બોલ
વનપતી (ન) વાનો રાજા.
દિચારના (ન) બાલના
પ્રતીવો (ન) મામો અવાજ
કેશરી (ન) સોઈ
કેકતો=કેમિ રહેતો.
હેડે=હંચે
ગવ (ન) અહકાર
તડ (ન) કાડ
વગાળ (ન) વગનો રાજા;
(સી હ)
ચાગ (ન) ચુપ, વારો
તડવુ=પોલવુ
આણીચડે=વગર વીચાન;
જેમ મનમાં અધુ તેમ

(કવિતાની સમજૂતી) (૧૭.)

એક ખીયામણા વનમાં એક મોટો ઝીંદ (વનનો ગજા રહેતો હતો, તે મનમાં ધણેજ અહકાર માને; અને કેડેકે આજને સુખે પૂરી ઉપા મારા જેવું જમરૂં ઠાઈ નથી (૧-) એણે એક વખત ત્યાં મોટી ખુમ પાડી, તેથી ત્યાં કાંડોના જગ્યામાં તેના અવાજનો પ્રત્યાધાત થયો (એટલે જિંદે જેની ખુમ પાડી તેવીજ શામિયી ઠાઈ જાણે ખીજે ખુમ પાડતું હો-

૫ એવુ તેને મમજીયું (૨) તે જિહ્વા ઝાડાની ઝામા જોઈ કરીને વિચાર કર્યો કરે, કે આજી તરફ કોઈ આબુ; તને પછી તે જિહ્વા કે હે વુ કોણ તો પડધામા પણ કોણુ મળવાય, તથી તેણે જાણ્યું કે કોઈ આ મારા આળા પાડે (૩) જિહ્વા કે હે વુ મને ફકારે (લલકા શબ્દથી) કેમ જો લે ૩ હુ તને ઠોકી નાખીશ નહી તે અહિ આપી બહાર નામ; ત્યારે પડધો પણ જાણે તેને કહેતો હોય એવુ લાગે કે વુ મને ફકારે કેમ જો લે ૩ હુ તને ઠોકી નાખીશ, નહી તો અહોઆપી બહાર નામ (૪) જિહ્વા જો લે કે હુ વનનો રાજા છુ ને વુ તો ચાર છે, ત્યારે પડધો પણ જાણુ તેવુ જ જોલે, એમ જોલતા જોલતા ત્યાં ધણુ પડધા પડવા લાગ્યા (૫) પછી પેના જિહ્વા મનમા નમજીયો કે કેણુ જાણે એને માર એ વનનુ રાજ્ય જલ લેવા વારતો હોય, એવુ ધારી તેને જોવાને વારતે તે જિહ્વા ફકારો માર્યો (૬) પછી તે મનમા દિમ્બ રાખીને બધે ઠોકાણુ ઉઠા રહેતા, અને અહકાર મનમા રાખીને મોટો બરાડ પાડતો ઝાડ પર્વત એવે બધે ઠોકાણુ તે કરી વળે (૭) એવુ જોઈને ત્યાં તેને એક કોણા શી-આળે કહ્યું કે હે વનના એ અવાજ આપનો છે, આપ શીવાય બીજા કોઈનો નથી (-) એ પ્રમાણે શીઆળે તેને ધણી મમજીયું આપી, તે ઝાગણી જિહ્વા થરો પડે આને તે બધા કાણુ મનમા નમજીયો એટલે તો નહેમ દુર થયો (૮) એ પ્રમાણે આ લોકમા જોવા જોલે, તેનો પગથી પ્રત્યાધાત થાય, તે જોલેલા જોલે જોનાજ મમજીય (૧૦) કા-જન મારો કહીને આપને મારો શબ્દ માનવા ને બાળક કહાથી તે બા-ળક કહે, તેમ વળણુ કરેથી તે આપણા વખાણુ કરે, ને માન દીધાથી આપણને નામી તે માન દે (૧૧) મટે મોમાથી શબ્દ કાઢાડો તે વિ-ચારીને જોલેતો, પણ દલનરામ કે હે કે વગર વિચારથી છુટી જીભે એક પ-ણુ જોલ્યા નહી, (ખાત્ર તેમ કવચુ નહીં.) (૧૨)

પાઠ ૧૦૪ મો.
ઉપદેશ (ન) માન
કીક (મ) દામ; શેવક.
મુદમન=મુદમજીક.

અવની (ન) પૂરવી.
અધઓશ (મ) પાપનો દ-
મણી
અંબાર (ક) જયો; બડાર

કરોર=વનજર; કંણુ
માયા (મ) પેશો ઠોકી; કોક
રા હેઆની વાડી.
મીરવા (મ) ફાકર.

(૫૪)

મરકટ (મ) વાદરો; માકડું (મુક બકડી)	મત (મ) સાધુ, ભોગી શુદ્ધ (મ) ખરેખરા.	કોઠાર=ભડાર; ખાખનો.
પ્રપચ (મ) છગબેદ; દગો, કૂટકો.	રાગી (મ) ઢગલો ગર્ભ (મ) ઓધારણ	જડપ (મ) હાલે ચાલે ન- હી એવી જે હાલત (મા-
પરહુતા (મ) ડોડતા	મણા=કમ, ખામી	ને જેટ જન્મ્યા તેજ, કા ધનગવતમેવાપ્રીવીનહી)
રમરણ (મ) પાદ	જગદીશ (મ) જગતનો ચ-	શીત (મ) ઠંડ, ટાંદ.
બજજળ (મ) દુનીઆના	ણી, ધંધર, (જગત-ધંધર)	વર્ષ (મ) વરનાદ
જજળ; મારફીરાણી	અવનાતન (મ) પૂરની	ફલેશ (મ) ક કાન
જડપ્પદ્મી (મ) મુખ જેની	નળીકાં	સોડ=વુમટો, પાશુ.
વમજ.	કુર્મ (મ) નહારા કામ	

(કવિનાની સમજુતી.) (૧૮)

મનને સો ફેરા મમજવુ તોપણ શુ મન માનવું નથી. અને (ખજ, કંહણ, કોરો, અંચળ) એ જે મનના ચોર કહેવાય છે તે માથે ચાળ ચિ તવાણુ મ। તે સો નરક કયા કરેડે (૧) મન ભુતની પેડે ભાષા કરે છે ને તે માયામા મચ્છુ રહેડે, પણ તેને ધંધરનું બજન કરવાને મમજુ નથી, મનને સો ફેરા (૧) મનને માણુમનુ રા આપીને કહેડે કે મન જો તું ધમ રાજા ॥ દુતનો ડર ગણુડે હોય, તો આ ખોટા સખને કેમ માનેછે ને ગયો વખત તે મનમા આણુડુ નથી મનને સો ફેરા (૨) માયા ઉપર મોટા મોટા મગદળીઆને। માર પડે, તોપણ કા દેખાને વાદરો (માર ખાપ તોપણ) જેમ ક્રાડપર ચડે તેમ તુ મન પણ તે ખાણા આગળ જઈને મેચેડે મનને સો ફેરા (૩) માટે પ્રીતમ કવિ કહેડે કે હે ભાઈ (મન) તારે જા બેદને ડોડી દીધાથી, અને ગજ પામેચરનું બજન કરવાથી તને આ દુનિઆકપી પાણી (જનનથી) તારે ઓઠાર થતા વાર લાગવાની નથી સો ફેરા મમજવુ તોપણ શુ મન માનવું નથી. ૪

પરમેશ્વરનું બજન કયા વગર આ દુખ ભરેલો જે દરિઆરૂંથી મ માર તેનો છેડો આવે નહી, માટે હે સુદમતિ જીવ તને નાશુ (કોઈ ઉપ-દેશી) વગર ખરો રૂનો ખીજો કાણુ ખવાને? (૮૬.) મને જેટ અવતાર લઈને ધણા દુખી લોકો ઢગલે ઢગલા માલમ પડ્યા, પણ માયાના બધ

તને કાપીને કાઢ તેમથી નાશી શકશે નહીં. પરમેશ્વરનું બજન (૧) તને પરમેશ્વર મનસા રહેનો અવતાર આપે એમા તો કંઈ બુદ્ધ નહીં, તેમજ ખાવાને પુષ્કળ અન તથા પૈસો ટકો અને ઊંકગા છેઆની વાડી આપી, માટે હા તુ જગતના અનાવનાર ઇશ્વરના ગુણ મા કે તારે કલ્યાણ થાય પરમેશ્વરનું બજન (૨) તે આ પૃથ્વી ઉપર અવતાર લીધો, પણ નકારા કામનો બહાર બર્ષો અને પાપના ઢગનો તે મોટો મજા બનાવ્યો, (ધણુ પાત્ર એકઠું કીધું,) માટે પરમેશ્વરનું બજન (૩) જેમ કાડને પાહાડ સ્થીત છે તેવા રૂપે તુ રહેશે (એટલે કંઈ પણ બગવન ગીતામા તેં દયાન આ ધુ નહીં અને ઠાઠ તથા વાંઝાનો બહુ તાપ તુ ખમશે છે, એ તારા ક તવ કાઈથી કહી શકાય નહીં માટે પરમેશ્વરનું બજન (૪) માટે પ્રી-તમ કવિ કેહેછે કે હે જીવડા તારે માથે મેળનો ભય હ તે જાણીને તુ ચેતી લે, ધુમટો તાણીને સુધ શું ગરબા છે (એટલે હે ને હરી કીર્તન કરવા માઁ) પરમેશ્વરનું બજન કર્યો વગર આ દુઃખ બરેલો (૫)

પાઠ ૧૦૫ એ.	તીહામ; રાજા પદનાહ	પાડ (અ) વાર; ૧૧ મજા
કાહીતુર (કા) એક જાતો	ની થયવી હકીકતનું પુ	ભાધુ=ખાવાનું, કાન્ની કો
મણો નીમક વાળો ઊ	રતક	પી સુખડી
એ હીરો	અર્થે અ ડાકાર (મ) અડ-	કિતાર=તાહાણુ કે ગાડીમા
તળ (મ) અવાહી	ધા ઇ ડના જેવા અ કા	મસી જનારા
મુજ (વ) કિંમત	રનો	મેજ (કા) ટેબલ
કામી (અ) અવાહીરના ને	વજન (આ) બાગ; તોલ	પલમ (કા) ટોલીઓ
પારીઓ	દમલમાજી=દગો ફટકે	મનવાર (અ) લડાઇના વા-
કાખઅથ (ન) કવીતાનું પુ	ધ ગલીમ (અ) અ એજી	હણો.
રતક	મુગઠ (આ) તજ	કાટકા=અવાજ.
કવીતાકવી (ન) કવીતાના	પાઠ ૧૦૬ એ.	પ્રવાહ (મ) ધોધ; રેલો
રૂપમા	ખતેશ=કુનેમારી કરતા ના-	દાગ=ટપાલ, ડાક.
જુદ્ધ (મ) મોઠી અડાઈ	ના વાહાણુ	વરાળવંલ=ખાકુના જોરથી
વશજો (ન) વશમાના કુ	કુનેમારી=મોઠા ખતેશ	સાસે એનો મ એ
ટાંખી	નકરી (આ) જાનમાર્ગે મુ-	ધરકર (અ) પેસ; ફેર.
તવારીખ (આ) માલવાર ઇ	સાફરી કરનાર.	હોકા વંલ=લેસા જાણવા-

નો મ ચો
 લોહચુ પક=લોહાને ચુસી
 લેનાર, ચમક
 પાઠ ૧૨૭ મે.
 કીમીઆ (કા) વાચુ લોહ
 વગેરેને યોગુ બનાવી દે
 વાનો હુનર, ઠગવાનો કી
 મય.
 લત=ખો, ટેવ
 કીમીઆગરો (કા) કીમીઆ
 કરી ભણનાર
 ગાહ=ગીરો; ખુદ
 રો=સોનાનો બીજો ગાગરો
 નકકુ દાણો
 બુહારો=ગફલત
 વીત (મ) નાણુ કમ
 છદ (મ) ચરમ, શોખ
 જેવ (કા) ધરેણુ
 કનારો=ફોડલાવી લઇ જ
 નારો
 નવસાર=ધાતુ ગાળવાનો એ
 ક જાતનો મકેન ખા
 ખત=વાડકા જેવુ ખાડાવા-
 નુ છુટવાનુ પદ્ધતનુ
 વાચુ
 ખાચીક (કા) કીણું
 પરતકુ=કીણુ વાટકુ
 પચીક્ષા (મ) તપામ
 પાઠ ૧૨૮ મે.
 હાકા (આ) પ્રાતના તાપા
 નો મુલક
 અદાબ (આ) ધનમહ કર-

વાનુ ડેકાણુ.
 રેવન્યુ કમીશનર (અ) મે-
 હેમુલના હીસાબનો ખં-
 હોગરના રાખનાર અવી.
 કારી, (કલેક્ટરનો કિપડી)
 પોલીસ કમીશનર (અ) ખુ
 ન, ચોરી વગેરે યુનાહ-
 ની તપામ તાપનાર પો
 લીસ ખાત મા મૈથી વ
 ડો અવીકારી
 દોજદારી (આ કા) ખુન,
 ચોરી, માનમારી વગેરે
 યુનાહ મય બી
 નિવ ની (ક) પેણુ દેણુ મ-
 બ વી, મુલરી
 મુકદ્દમા (અ) ફરીઆદના
 કામો, કલુઆ
 જડજ (અ) ન્યાય ચીમ,
 પોતાવી નીયવી કોન્ટો
 મા થયેલા ફેરફાર ઉપર
 ની અપીલનો માબાનના
 ર, ને મ જુરવેટ તરકવી
 મેશનમા નોવાવલા મા-
 ઠા યુનાહનો ચુકાદો ક-
 રનાર
 મેઈટ માજુસ્તરેટ (અ) મા
 જુરવેટને ફોજદારી મુ-
 કદ્દમામા મદદ કરવાને
 આપેલો તેની માથનો
 ખીલે માજુસ્તરેટ
 ફેરફાર [આ] ચુકાદા.
 હાથ કેટ (અ) હાથ કા-

મા મૈથી મોટી ધનમહ
 ની કચેરી, મદદ અ-
 દાક્ત
 અપીલ (અ) એક અપીલ
 રના કરના પે મલા ઉપર
 ઉપર નારાણુ થઇ તે રદ
 કરાવવા તેની હિપથી કો-
 ટમા અનજ કાવી તે
 ૧૨=પોહોગાઇ
 કુમળી=કાદા, ૧૫ જ
 રજ (મ) રચકણુ, કણી
 પાઠ ૧૨૯ મે.
 વસુખાત (આ) કિપડ
 કોરટ (અ) દરવાજ, કચેરી
 કિપડાગર (મ) અખાતનુ
 મા પોહોણુ થયેલુ તે
 કલેક્ટર (અ) તામેના જી-
 લાના જમાન વી એક
 ડી કો ૧૨
 કેપ (અ) ખુશીર.
 મનામરી (કા) મરખે ભાગે
 ફાગા પડકુ ગણુવુ તે,
 મરેરામ
 કાટ=ધમારત વ્યાધવાના
 લાકડા
 જનધર્મ [ન] આવક, જાજ
 માર પોકોનો ધર્મ
 મખકલેક્ટર (અ) કલેક્ટર-
 ના હાથ નીચેનો આ-
 દયદાર.
 પાઠ ૧૩૦ મે.
 સફ્ટેનંદ ગવનર (અ) મય.

રનરથી ઉતરતી પાવડીને
 મવરનર
 હોલ (મ) ખેત
 મગમ (મ) મેગમ
 હોઆમ (ક) દુ તે મેને આ
 બ તે પાણી, એકમે મે
 નદીઆ મ ના અને જ
 મના વચે આપેલા પ્રાત
 ફગવાન (ન) કંગદુ, ફગવ
 ત, શકનાંગા
 ચીક (અ) મુખ્ય મેટો
 કમીચનર [અ] મુખત્યાર
 અનીકારી, હકનાઇ લે
 નાર
 નાનકપંથી=નાનક નામના
 માણસે યનાવેલો ધર્મ
 નીમકહલાલ (ક) આવેલા
 અ નનો ઉપકાર કરનાર,
 ફતમ
 પાડ ૧૩૧ મો.
 મરો=જમીનમાંથી દફડીરૂપે
 નીકળતું પાણી
 ઢોમ=ધનુ મ, ખાલાનુ
 મલ (મ) જન, ધનર
 પ્રવાસી (મ) મુસાફર
 અમલકર (મ) નવાઈની વા
 ત; અમ મા
 ઉચેલી=કાઠાડી
 નીકારી=મોરી; નીક
 રાજ=મળી બડકા સાથ એ
 વો પદાર્થ
 ડામર (અ) એક જાતનો

ચીકણો કાળો પદાર્થ
 જન (ક) જનર મનર
 પાડ ૧૩૨ મો.
 રરચુરણ=છુટા છુટા, જુદા
 જુદા વીધવા
 કુત્સીન [ન] નહારો, ની-
 કારવા જોગ
 કપોત (ન) હોમો
 ઉલુક [ન] બુનડપક્ષી
 ગીરા (ન) પાણી
 હોડ=હોમન, હોમ
 પ્રીય (મ) વાહાલો
 અણમેદ [ન] અભયપદ
 ખીક વીનાની પદની
 ખપાત (ન) રતી
 હશ દીએ (ન) દન નીશાએ
 (ચાગ નીશા, ચાર ખુણા
 ને ધ તી તથા આકાશ)
 લધુતમે (મ) બચપણમાં,
 નાનપણે
 લીમન (મ) ચોખ્ખુ
 નપુત (મ) મારો ડોકરો
 વચુરત=ગત નહી તે
 મેહ (ન) વરમાદ, મેન
 વીરી=વીન વરમ સુખીની
 ઉમમ
 માયાજન (મ) માવાને જ
 તે એવુ
 મંડાણ=શરૂઆત
 મુણીઓ=જાળજીવો
 નીનય (મ) નજવા.
 ધાવર (મ) અમજ; જે ખ-

મે નહી ને.
 મુજશ (ન) મારો જશ મા-
 રી કીર્તી
 વાદ (ન) તરાર
 રીરવ (મ) જગત પૂરવી.
 વળીકરણ (ન) વશ કંવા-
 ની વીણા-મન
 કુમર (ન) મંચ નહી તે;
 અપઆણી=વખોડી
 ધાન (મ) કુતરો
 મહીશ (ન) પાડો
 મળી (ન) ખીનાડી
 અજ (મ) બકરો
 કાણી=કેવેલત; કેવેલી
 મરધવ (મ) મધેડો
 ગીવ=લોહી મામ આનાર
 માટું પક્ષી
 અરશુકન (મ) અરાબ શુક
 ન; નહારી નીશાની
 વૃથા (મ) ફોફટ
 મડી (હી) મોટી
 કગ (આ) કેવુ, રણ
 કુપાલ (ન) નહારો ડોકરો
 કપુત
 માળાપણ (મ) બચપણ
 અડોળીશ (ન) હ મેશા
 તુખ્યા (મ) વરમ, હોમ
 પૂરશ (મ) મગ, નર
 ખીકાર (મ) ગુન્હકાર.
 રહીત (મ) વમર, વીના.
 આશ (મ) આશા; ઉમેદ.
 નીરાસી (મ) જેને આશા

(૫૯)

નહી તે
જાત્ય (મં) વચન; પેલું.

| મ તોષ (મ) આનંદ
વર્ગ (મ) પ ક્તી; જાત

| સ્વર્ગ (મ) કેલ શ

(કવીતાની સમજૂતી.) (૧૯)

કંઈ પણ માથા ઉપર કલક આપ એ મોટું દુઃખ, તેમ કંઈ માલ જલ અથવા ખોવાય એ પણ મોટું દુઃખ કે ધણું અમાન થાય એ મોટું દુઃખ, તેમ કંઈ શરીરે રોગ થાય એ પણ મોટું દુઃખ, ધરની ખાવડા મરી જાય કે કોઈ માથે જલ્દી રહે એ મોટું દુઃખ, તેમ કોઈ માથે વેરથી લડાઈ થાય એ પણ મોટું દુઃખ, અપણી હિમ્મત હારી જાય એ મોટું દુઃખ, તેમ જોરી જાનવરનું કે ખીજા કશાનું જોર ચડે એ પણ મોટું દુઃખ વળી માથે માનનું તેમજ ધરમાં મનથી ખટકાનું દુઃખ એ પણ મોટું છે, પણ કવિ મામગદામ કહે છે કે વાહાયો છોકરો મરી જાય એ વળી મધ્યગા કરતા મોટું દુઃખ ૭૦ (૧)

પૃથ્વી ઉપર જીવતો નર એ કેહેવાય કે જેણે પાંકાના દુઃખ કાપ્યા, પૃથ્વી ઉપર જીવતો નર એ કેહેવાય કે જેણે વમર પારતીની જગ્યા આપી, પૃથ્વી ઉપર જીવતો નર એ કેહેવાય કે જેણે દશ દિશાએ કીર્તી આપી, પૃથ્વી ઉપર જીવતો નર એ કેહેવાય કે જેણે અપભ્રંશથી પોતાના કુટુંબને તારણુ (કુળમાં દીઠા નીકળે) જગતમાં જીવતો નર એ કેહેવાય કે જેણે જશે કરી સોકાવ્ય તેનો નામિગ ચુલ્લુ જાણે, તેને વારતે શામળદામ કેહે છે કે મપુત નર જીવે એ કેહેવાય કે જે પારકાના કામને વારતે જીવ આપે ૭૦ (૨)

તત વીના (વીંધાગા ઉનાગામાં) વરમદાદ આત તેથી અનાજ પાકે નહીં, અને પુરા પોતાના પરાક્રમ વીનાય દુઃખન ખીજથી હારે નહીં; તેમ પેહેલા વીંધીમાં (વીંધ વરમની ઉમર વૃદ્ધીમાં) જે દોષથી વીંધા નહીં જાણે, અને મનાર માડીને જીતે એ કાનથી કોઈ જાણે નથી, ગમે વખત ફરીને આત નહીં પછી તેનો મનમાં પરવાનો થાય, તે મોટે મામ-બદન કમુ એવું કેહે છે કે પેહેલાથી જે માણસ એતે નહીં તેને પછીથી અકસોન કરતો પડે. (૩)

નજવાનો વીરક બધા ઝારા માણસોમા શોભે છે, અને નજવાની વીણા તેજ સ્થીર અને સદા કાષ્ઠ રહે છે, નજવા યજ્ઞીજ સ્થળા સોડો મળી ઝારી કીર્તી આપે છે, અને નજવા યજ્ઞીજ રાજા કે મરીમ સોડો દોશ બાવે નકરાર (એક ખીજમા અદેખાઈ) કરતા નથી, માટે જગતમા નજવા એ ઝાંપી માટી છે નજવા એ ધર્મના માર્ગમા વસે છે, તે માટે સામગદાન કરી એનું કહેવું કે વશ કરવાના મતગી વીણા, તે નજવા માજ વાસો કરી રહે છે (મતજન કે નરમ લોકોજ તેને માને છે) કેમકે તે વીણા ઝાંપી નથી. (૪)

કામડા અને હોઠાની વાણી નઠારી છે એવું મતવા કવીઓ અવખાણીને કહે છે કુતરો પાડો, ખીનાડી, મકરાના શબ્દ, અને નઠાના કપીના મોઠાની વાણીને પણ નઠારી મણીને કહે છે; તેમજ ગધેડો, ગીચ, ધુવડની વાણી જગતમા અરશુકન વાણી કરી જાણેલી છે, પણ દશરતનામ કે વિ કહે છે એ સ્થળા વાદ નકામા છે, પણ કુમ પગી વાણીએ નર્વ કરતા મોટી નીર્દય મણાવે (૫)

શરીરમા કઈ રોગ હોય ને એવ મા કઈ વ્યયન બાઝવું તો તેથી વીણાબામ ન થતા દેવામારી નીકળાવું નથી. કુટખના મણસોમા મપ રહેતો હોય નહીં, ને ધરની બાવડી કે કામ મૂકે નહીં તેમકોકરો જો નઠારો ઉઠે તો તે છોકરાનો અવતાર બાગ ૧૩ જો. મમજનો કઈ પણ ધંધો કર્યાથીવાય મદા મેસી રહેવું તેથી હરેક વાતની ઈચ્છા ધણી અધ આપે છે, માટે આ જગતમા એવા પુરુષ ૧૧ જીવતરને બહુ ધીકાર છે. (૬)

શરીર રોગવીનાનું રહે ને પછી ધણી વીણાનો અભવાય કાધો, પછી તે છોકરો બોલેવું વચન પાળે, તો તેને કાધ પણ દીવત ખીજની આશા કદી રાખવી પડતી નથી; મીઠા વચન બોલી જો હોય ને તેને માથે એક પઈબાર પણ દેવું ન હોય તો તેને હમિયા મનમા મનેય રહે છે, ને તે ઝારા મણસની પ્રીતી મળવે છે વળી દહાડે દહાડે કુટખના માણસોમા છે જેમ મપ વધતો જાય, તો પછી એથી વધતું મુખ સર્વમા છે એવું ક' જોતો નથી. (૭)

ખાંડ ૧૩૩ મા. | વાતાવરણ=વાતવ્યુને | આવરણ તે શકલ, ૪-

રવીની આમપામહવા-
 નુ ઠાકણ
 પ્રવાહી (ન) પાણી જેવા રૂ
 પનો
 ભરતી એટ=પાણીનું આ-
 વડુ તથા જવડુ
 મહાચતુર (ન) મોટો આક્ર-
 મ વળ=મજા ડાલો
 પગમદયાણુ (મ) પગકા રૂ
 દયા લાવનાર
 દોષ (મ) પગ, લેણે
 જાણે જાન (મ) દમ
 ફેફસુ=ધામ લેવાની નળી
 મુનકાર=અવાજ વગ નું;
 કોઈ મોલે સાલે નહીતે
 પાઠ ૧૩૪ મો.
 અમ્બરુ (મ) એખ્ખુ ન
 હી તે
 બદમો (ફ) નહારી મંત્ર
 મગ્ન (ન) દદ સીમા
 પાઠ ૧૩૫ મો.
 ચમડી=કચડી, જુદી
 ખાખુ=જીનનાનું ખાળીઠી
 આડુ=અડકડું, ખાટુ
 પાઠ ૧૩૬ મો.
 કરચલી=હાક નું મુવાળીવ
 રતુ નકડ ને વળી ગ-
 થેલી તે, ખાલ ચડવી
 કોરી=ટોળી ખાતરી
 પામ=નિગાથ
 કુદા=ધવામા ઉડતા નફેત
 મગતરા

પાઠ ૧૩૭ મો.
 ખલન (અ) વા બરેલી કો-
 થળી, હવાનું કાનમ
 મનક=એક જાતનું પોદો
 જી આચવાળુ પદો
 પંડે=પોતે; જાતે
 હૈરોજન (અ) એક જાત
 ની હવા; પાણી ઉત્પન્ન કર
 રનારો વાધુ
 થેલી=કોથળી
 કંતાન (આ) ઠાટ
 મહી મલમત (આ) દોમ કુ
 શન, મારી પેટ
 પાઠ ૧૩૮ મો.
 આપવડાઈ=પોતાની મોટ
 હ પોતે બતાવવી તે
 અનુભવ (ન) અજમામ
 ચોચતા (ન) લાયકી
 મગડી (આ) અહ કાર
 જાહેર (આ) ખુલ્લુ
 નમ (ન) નરમ
 ઝાલકા=દલન
 પતરાગીઓ =થખીખોર, શે
 ખી કરનાર
 કોરચોટીઠી=કોરલક; ડોન=ભરો, ચેહેરો
 પાઠ ૧૩૯ મો.
 નમ=કવી નમિદાશ કર લાલ
 શંકરે બાતલી
 લાલુભચુર (મ) પલકમાગા
 મી જાયએવુ.
 ખરવ મડળ (મ) આકાશ

મડળ, આકાશમાએ-
 ક રયાર તારો છે તેમો
 જથો
 લોણિક (મ) કાંચી; નાશવ
 ત; લોણી
 મોહ (મ) મોહીણી
 વણનાડ=નાશ પામે એવું
 અનાડ=અનાડી; બધ વગ
 નો
 નેહ (મ) રોહ, આહા.
 તેમી=ચળકાટ, ગુર.
 સુચના (ન) ખમર.
 અમ્બારો=શીયાળામા હુ
 મમ કાકળી ઝાડનેરો
 ગ થાય છે તે
 ભવ (મ) જીવ્યાની
 તક (મ) નીચાર, ખાલ
 ગરજાવતા=દેખાડતા
 ધમ્મ (ન) ધગર
 ગમીર (મ) વગર
 મદવરુ (ન) સાચી વસ્તુ
 નાશદીન (ન) ગાનદારો
 લગ (ન) નાંખ, વીવા
 મમ=મમજ
 મપ=મગત, પગમ જુ
 મીનકત (આ) દોલત,
 મડાઈ (દો) માટ ઘ
 દારુણ (મ) બચ કર
 કચન (ન) યોનું; દેમ
 તરી (ન) ખુશી થઈ.
 જર (ફ) પેમો.
 જો રૂ (ફ) સી; ખાચડી.

સોશ=શોભિ	શડ=ઠગ; સુરચો	કાશુમ (હી) મખીલ; ચીક
મમદી (ન) દોલત	કાળાગ (હી) ગરીબ.	છે, કમરીઓ
કોટી (ન) કરોડ	રતનાગર (ન) મમુદ, રતના	
	ખાલુ, (રત્ન આકાર	દુઝન (ન) ખરાબ નાલુ.
ગુરુ (ન) હલકે	ગુજના (ન) તોગવુ, માય	ન (ફ-ગન

(કવિતાની સમજૂતી.) (૨૦)

આ ખવો મંઝાર તે મેહીણી જો છે, અને તે પનક વારમા જતો રહે એવો નાણવત છે, એમા મલુચો સદા ડગાય છે, અને અલુધડ લોડો પાપ કરેછે (૧) હરખનુ હમવુ ને દુઃખની વખતના આસુ એ ખોટા ચગકે છે ને રહેડે, ને અહીઆ (આ પૃથ્વી ઉપર) કંઈ ગ્રાસ્તી વસ્તુ નથી, પણ શાયો પ્રભુનો રનેહ છે (૨) કીર્તીની કલશીનુ તેજ તે શુક્ર થઈ જાય છે, જેમકે વાદળનો જગ ગ્રાન્ને જલદી જલદી જતો રહેડે (૩) પ્યાર, આશા, ને સુચના (કોઈ રૂપના ગણેડ) તેના ખીલત મોર ખરી જાયડે, પણ મોતનો શુખ્તવારો તેનુ મોટું જોર છે (૪) આ મંઝારકપી બરેલા હરીઆમા તોફાનો બહુ ચાયછે, તેમા મીઆગ હલકા ગરીબ જીવડા ધમડાતા ચાલ્યા જાયછે (૫) આ પૃથ્વી તે એક દુખીઆગી મુઝાકરી ને અધારી ખીયામણી રાત છે, તેમા મોજવતી શરીર અહીથી તહી રાગડા ખાયછે (૬) અકકલનુ રળીઆમણું કીરલુ જે તર્ક તેનો ચગકાટ તે ભુલો પડેલો રસનો ખવાતે છે. (૭) પરમેશ્વરને આગખીને રીંગમ ચલવુ તે અને વર્મ તે નકકી રિથર અને વીરજવાળા છે, તે વગર ખીજુ કાંઈ રિથર અને મળી નથી એવુ માનજે (૮) માટે હે હલકા પ્રાણી વુ મદા ગ્રાસ્તી વસ્તુ ગાયે રમ અને સર્વદા તારા છવને તેજાજ સાથે જોડવામા સુઝ પાડ (૯)

પૈસો અને મોટી મીલકતની જે વડાઈ કરે તેને કોઈપણ જગાએ સખી સમજો નહી, તે તો ધણુજ દુખીઓ છે એમ જાણો (૧) સોનાની રેતી સાલે મોટી નદીઓ વહે, ને તેના વાડામા તથા ખેતરમા સોનાનો વરસાદ થાયે. (૨) તેના ઉપર પશ્ચિમની (અમેરીકા તરફની) સર્વે બદમી રાજુ થઈ હોય, (એટલે પેહેલા પુરાના લોકોને અમેરીકાથી પુષ્કળ સોનું મળતું) ને પૈસો જમીન ને સ્ત્રીથી ને જીવાન શોભીતો હોય. (૩) ધણીએક દોલત મળી છતા

કરોડો રૂપિયાની પુંજી ધરાવે ફાળ બરે [તુલ્યા રાખે,) પણ જેનું મન મોટું નહીં તેને હલકો, શક, ને ક ગાળજ નહોતો. (૮) હુ એટલો ઊંચો દોઢે ક દરેક મડળને જાયે આડકું, અને મુદ્રનેને મુઠીમાં ચેદેજ સમાવી દઈ (૫) એવી રીતે સર્વને હુ માપુ પણ મને માપનાર મનહિ, માર તોલ મન યકીજ થાય છે તેથી મન એ સધળા કન્ટા મોટું છે (૬) માણુ મન યકી જણાઈ આવેછે, તેમ સુમ કે દાનાપણુ તેપ થી જણાયછે, માણુ મન યકી જણાઈ આવેછે અ- ને મારો કે નહારો એ ધારપયી જણાયછે, (૭)

પાઠ ૧૪૦ મો.
ધુમટ=કેવલો ગાળ ધેરાને -
ધેર
ઝગઝગવા=ચળકવા
નાહાળીને=નજર કરીને,
ધારી વ રીને
સપ્તરૂપી (મ) સાત તારાનો
જીમખાંડ; સાત નવેચરી
ઉત્તરજી=કેવલ, ઉપર તરફને
દરેક (ન) ઉપર દીશામાં
એક રથીર તારોછે
કેવલ (મ) જીલકુંજ
સીદ્ધ (મ) સાપીત
જમ=દેમ શક
જંગારેલા=જ નર નાખી અ
ટકાતલા

પાઠ ૧૪૧ મો.
ખાંડ (મ) અણી, છેડો
ચાદરણી=અજવાળી
તેજ=ચળકાટ ગુર
પાઠ ૧૪૨ મો.
પમરે (ન) ફેલાય
મહત્ત (ન) પોઢેજાઈ લં
જાઈ ને જાડાઈ; મોઢાઈ

અજમાએશ (ફા) તપામ
ધન (ન) જેટલા લાખી તેટ
લા પોઢેળી તથા તેટલા
જોડી જગો તે, એકજ
સખ્યા અન્ય પરમ લલ
વખવ યુગેળી જે નવી
સખ્યા આવેછે તે.
ડેડસી (અ) ખત્ત સરોવર,
(પુરેતનમાં)
પાઠ ૧૪૩ મો.
અશ (મ) બાગ; રતલનો
બારમા હીન્મો
કરા=દવ માંડી છુટ્ટ રડીને
બચાયલુ પાણી, એક
જનનુ ખરફ
હુ (ક) હુ; પ્રત્યેક
દરેક (મ) અંતઃકરણ.
બાપા (મ) લાખી, મોખી
પાઠ ૧૪૪ મો.
દાકટર (અ) અંગ્રેજી વેદ-
હકીમ
ખર (અ) સીસાપેતના ડા
ધા કે હરફ કાલાડી ના-
ખવાનો એક જાતનો

ચીકણો પદાર્થ
મુ' શુદ્ધ (ન) મરાખર, સીધો
પાઠ ૧૪૫ મો.
મળ=હીનામ, ગણતરી.
તજાવત (આ) ફેર, ફરક.
રાદગ=ગામ કે કરવાની સી
મ=ભાગોળ
ચરોતર=ખેડા જુદલા તરફ-
નો મુલક), (નર્મદા નદી-
ની ઉત્તરથી તે છેક નજ
દીક જામરમતી નદીની
દક્ષીણ સુધીનો)
અનુનાસીક (મ.) અનુ પા
સે, ને નસીક નાકનુ ના
ક પાસેનુ, નાક પાસેથી
જે અક્ષરો બોલાય છે તે
(ડ-ઝ-ણ-ન-મ)
પડખો=પડોચ.
અબણુ=અણુસો નહીં.
પાઠ ૧૪૬ મો.
દેશાટલુ (મ) દેશનુ અટ-
લુ, દેશની મુશકરી કરું
પી તે.
ખાત=તરેહ; જાત.

અમલમ (અ) એક જાતનું	મુમયેર (કા) તગવર	શમી મેઢીઝી, ધાણું કરી
દેશમી પાતળુ કપડું	પ્રતીમા (સ) મુર્તી	ને પીળું.
સ દેશડો=મુદેશો, બપર	મમીપ (ન) ૧ સે, સોડે	માગવી=માળવના
વીસલનમર=વીસ ભર, (યુ)	કાળી=કદલા, ગાદા લીઝા	તાવળે=માડી વાગળે; મે
જરાતમા (ક)	તોડ	બાક કુળે
વીશ્રામ (સ) વીશ્રામો	મુમલુ=સીકકાને તાકા ચો-	મેળેડી=મેળેગલા
પાત્ર (સ) વાસણ; બાવક	ડી તેનો હા કરેજ તે	મજદન (સ) હાથી દાત
હગદ=હગધ	મકા (મ) દયાન, (લાખ)	ટકશાળ (ન) ચલની સીકકા
હેમ (ન) સોનું ક ચત	જગપલ (સ) પાણીના વા-	પાડવાનુ ચરકારી કાર-
ધાટ=એક જાતની ચગકત	મણુ	ખાનુ
બુઢાની સાડી	સાપડે=મળે, જડે	સીધાવળે=જળે, પધારળે;
સી=ઝેંયું લુગડું, અમર	પેંણી=પેંણ, શેહેરની	આવળે
પટોળા (મ) દેશમી ધાટ	પીતાપા (ન) બરે ભંચુ રે-	વામડ=કરોનો એક ભાગ.

(કવિતાની સમજૂતિ.) (૨૨)

દેશની મુસાફરી કે તા તમે સારી ભાગ ભાતની જાણ્યો જોશો, મટે તમે રસ્તેથી પેહેલા તો વળીને યુજરાત જોજો (૧) શોભાવતી યુજરાત જોવા લયક છે એવું જાણજો; અને યાદ રાખી અમદાવાદથી એકાદ વસ્તુ પોહોરતા આવજો, અતલસ અને બારે મલ મશરૂનો તમે સારો મગાવજો, અને ધર તરફ વગસાદ (ચોમરુ) પેહેલા પોતે પેહેલા આવજો (૨) પછી પેથાપુર તરફ જતાવ સી લોકો જે જામડે, ત્યાં બાધણીની સાડીઓ ને બદલક ધણી વખાણાય છે; તે દેશથી સમાચાર કોઈ માણસ માથે કાઢાવજો, અને ધર તરફ વરસાદ (૩) પછી ત્યાંથી વીસલનગર થોડી મુદત થોભજો, ત્યાં પીતળના કળસીઆ અને હગવરને સો તા જેવા પીળા બાયડીઓને પેહેરવાના ધાટ શોભી રહે એવા સાગ મળેડે, પછી ત્યાંથી તાટણે જઈને રંગીત પટોળા રખાવજો અને ધર તરફ વરસાદ (૪) સીરોઈમા સારી તરવારો બનેછે અને ચુરતીઓ સારી ડુંગરપુરી કહેવાય છે, ત્યાંથી કપડવ જ તાલુકાનું ગાયકવાડી મામ આવ-મુખે આવતા જળે, ત્યાં છગ અને સોઢાની છરીઓ સારી બનેછે; વળી કપડવ જગા કાચ ને સાણ પાસે રહી કરાવજો, અને ધર તરફ વરસાદ (૫) કાઠી આવાડના કદલા ને કાઠાવાડના મુમલુ સારા મણાવજો; તેમ જ બાવળની મુ-

વડેબી અને મુરતના જમણા આંગ ગણાય છે; ધણી પાપડી ને આરી બરસી તમસીને મુરતથી લાવજો, ને ધર તરફ વરસાદ (૬) નાશકમા આંગ કુચીઆ અને આરા પાન પુને મળે છે, તેમ બરાનપોરનો સેલારશ અને પેઠુંલુની પાધ-ડીઆ ધણી પકાય છે; આરી શાલ નો કારમીરમા બને છે એ તો જરૂર મગાવજો (૭) ને કાશીના લેટા ને પિતામર તેમ માગવાના અશીસ્તને છાવલ, અને રેશમી કોરના વિતીઆ નામપોરના તે આવવાને જાતે જઈને લઈ આવજો ખાડ તો ધણી અમાળામા નાવજો તે લઈને હીશાખ માડી વાળજો, ને ધર તરફ વરસાદ (૮) ધાળેગમા રૂ આર થાય છે, અને એ જુલ્હાની આમપામ ના ગામોમા ધણી આરા થાય છે, તેમ હાથીદાત સીતલદીપમા થાય છે ને મુ-બઈ તો હાલ સોનાની છે (ત્યા ધણી શ્રીમત લોકો વચ્ચે છે,) ત્યા નાણુની ટકસાગ જોઈ મમામા પધારજો, ને ધર તરફ વરસાદ પેટલાં (૯)

પેડા મથુરામા મળ અને જયપુરના ચિત્ર જુઓ, કચ્છના પોડા આસ થાય છે, ને દીનને ખુશ કરે છે (૧૦) નવાનગરમા (જમનગ) જઈને જુઓ ત્યાના કુટુંબી કામ થાય છે, તેમ વાગડ (કચ્છનો એક ભાગ એમા પાલણુપૂરનો પૂર્વ તરફનો મુલક પણ આંતરે) ત્યા મગ ને બાજરી દલપતરામે મળતી દીડી છે. (૧૧]

પાઠ ૧૪૭ મો.	મડાના પતળા પડમાથી	સુનો વણી, ઠાકોર; જ-
બેલ (અ) માટું મરઝ, મ-	જે ચીકણી વરડું વીક	મીનદા
ગર મરઝ	જે છે તે	આશુપુર=કલિત ગામનું
જળમર (જં) પાણીમા રેલે	પાઠ ૧૪૮ મો.	નામ
નાર	ખ્યાલ [આ] વીઆ	મટી=નાનો કોટ
મલ=મુલતી આમડી	જોખમ (હો) તાલ થવાની	જાલપોપલ (મ) મુજરાનમુ
જેરજમુખી (મ) એક જળ	ધારતી, વીમા	જારો
નું સુજના જેવડું કુલ	વામઅ.મ, ડા હાથ	મોદી=સીકુ આમાન વેચનાર
તે મુરજ ઉગે ત્યારે ખી	ગરગડી=વરેડી, ગાળો;	(નાઉલમી.)
લેઈ ને સુજ આથમે	વીલા=મુના, છુટા.	વજૂકા (આ) સરકારથી ઇ
ત્યારે કરમાય છે	દરકાર (ફા) પરવા.	નામમા મળેલી જમીન;
વલ્લુ=ખુલ્લુ; પેહોણુ	પાઠ ૧૪૯ મો.	જાગીરી
મગ્ગી (ફા) જાગરના આ	તાલુકદાર (આ. ફા) પરગ-	અવીઆરી (મં) જમર-વીઆ

રેના	રૌકડ=રૌકડા પૈમા, નગદના	અડમરો=આમરો
ઉડાઉ=ફકકડ, અરાય રરતે	લુ, નગદી	વરો=ન્યાતી અરય, જમલુ
પૈસોઅરચનાર	સાખ (ફા) આખડ	વાર
આઠ (અ) આરપૈડાનીગાડી	મેહેનો=મુનીમ; મુમદી	મરય [ન] પૈસો
બપકો=દોર, દમદમો.	મુમારના=વાણોતર	જશ (મ) માન આખડ
ઉભણી=મીજ્યાની	ધડેલુ=ગીરવી	મામાવડીઅ.=મામા વાળો;
રામજણી=મુલકા, કચની,	એકપગી=પોસીલી	દમમાયો
નત કનારી	કિલટી=નીરુ દ, મામી	પગત (મ) ઓળ, લોકોહ
વણી સી (અ) કાશીના.	નેતર્થ=જમવા તેડવા	રખ ધ જમવા મેઠેલા તે
દેવવાઈ (મ) હાચરી	નલુનીએ (મ) વીરનાનીએ	કુલય=કુલાવડો, ગર્વ.
લાણા=પુશ મકતી બદલ શા	બ્યા કરાએ.	અરજી (આ) કડીઆદ.
કા આડ રેશમી કરડ,	પાડ ૧૫૧ મો.	હારય (મ) મમક
કે કાવાસણ આખીન્યા	ડમોડન=ટપોટ	ગીધા (મ) ચુમલ આડી
તે વેહચવુ તે	કકમનામુ (ક) ફેમલ નામુ	ઓમરતા (મ) બોલતા
દુ.મુણી (મ) અરામ મુણ	પૈમ.અપવાયામનોડા.	અદનો=લમનને વખતેઆ
ના; નહારા	પાના કાગળપર જડજની	ગણા આગળ જોએ મા-
પાઠ ૧૫૦ મો.	મકીનો છાપીત કકમ	મ મામા છાપગ માથેજ
નગારખાનુ (ફા) નગારાકે	જાતી (આ) કલમમ ચી	ક જજમ જેવુ ચોખ કલુ
દોલ વગાડવાની જગો	રાતોગત (મ) રાતના વખ	મકુ માથેજે તે
પ્રુઈ (ફા) એક જાતનુ ના-	તે નોવઈ	પાડ=નહારી બાયડી
નુ બાણુ, પોપટ	કુનણુ=કુલાવ્યો કુપેને જે	ટેકો=આવાર, મમત, (ટેક-
મેવડ દેવડ=લેવુદેવુ, લેણુ	અડ વ્યો અડે તે, અરજી	નુ બહુ વચન.
દેણુ, વીરધાર	ઉ મડેજાઉ લાલજી	

(કવિતાની સમજૂતી.) (૨૭)

કુલણુ તમે ચડાવ્યા કેમ ચડી ગયા, ને આ આરક જાવકનો (પેદામ તથા અરચનો) આમરો તમે કેમ ભુલી ગયા માગ કુલણુની (૧) માથે રર દે-વુ કરીને તમે ન્યાતના અવગ વગ તો મારા કીરા અને પા કા નાણા અર-ચીને લોકોમા જશ તો મારા ન'પા મારાન [૨] પોતાનુ ધર પેચીને ન્યત જ માડવાને ધી માકર તો લાવ્યા અને મામ વાળા કરતા જમણુ પણ ધણા મારાં બનાવ્યા મારા (૩) મોટા ભારી રેશમી બોટીઆ પેઢેરીને તમે પંગતમા ફેર્યા, અને મનમા કુભાડો કરીને મુઝ ૧૨ હ થ ફેરવ્યા માન (૪) પણ થોડા દહાડા મથા કે મામનાર માથે નાણા, પણ તમ રી પાથે નાણા તો ઠોઠા (કપ) ઠેકાણા

નહી મળે) મારાં (૫) પછી કુલસુજી ઉપર ફરીવારો થઈ ત્યાંથી, ને મ જીભકત જપત કરીને કહડયા ધરમાથી (અડતા કર્યા) મારાં (૬) કુલસુજી તમને જેણે કુનારીને ચડાવ્યા, તેતો આ વખતે કોઈ મદદે ન આવ્યા મારાં (૭) પછી કુલસુજી તો ફરી શેધવા (કુવામા પડવા) આદ્યા, પણ પૈમા ૧૫ના કોઈએ આશીસ ન આદ્યા, [પાસે નહીં મળે કોડી તેથી કોઈ આવી નહીં ઉભા કોડી) મારાં (૮) જે લોકો જમતી વખત મારા મારા વખાણુ ક તા, તેઓ આ વખત હાસી કરીને પકાડી બદલો કરવા બાગ્યા મારાં (૯) અરચ ક-રતી વખત તો ધણા ધણા વ માણુ કરીને તમને ચડાવ્યા, પણ આ વખત તો અણુપડમા ઠરાવ્યા મારાં (૧૦) મારા પીતાનર પેદેસ્યા ને બાગણુ ચ કરવા આદ્યા, પણ આ વખતે તો ધગ બાળીને તીત્ય કરવા આદ્યા મારાં (૧૧.) કુલસુજીની બાચડી પણ છેડો વાળી કુલસુજીને નામિ ગડે પલ કુલસુજી તેતેનો કયો ટેકો (દીલાયો) આપ્યા વગર, અથવા પોતાનો ટેક છેડી આદ્યા મારાં (૧૨.) ભોળા અ દમીને જે કોઈ નહારી સીખામણુ અ.પથે, તે માથે મરીમના નીસામણુ ધણુ પાપ લેશે મારાં (૧૩) માટે દલપતરામ કવીની સીખામણુ મનમા લેજો તો, માથા પડેવુ કરીને ન્યાતી અરચ નહીં કરજો મારા કુલસુજી ૧૬

થાડ ૧૫૨ મે.	નદાવગુ (મ) આધુ વગેરે.	ચુરમુ = છુટો બાડો.
જમમ (મ) ઉપડી શકે એ-	ને ધરમાદા સીવ સામા હરજોતો (મ) સાહોતો	
વી મીભકત (પૈસો) ટકોમા	ન આપવાનું મોદીખાનુ	મદગુણી (મ) માન આવ-
બમતા, ધરેણુ માડુ વગેરે	પરળ = ધરમાદા પાણી પાવા	રણુનો નદાચણી .
રૂથાવર (મ) ઉપડી શકે ન	નું ટેકણુ	મફત (મ) પૈમા વીના .
હીં તે, (ધરખાર જમી	ભીલો (મ) ખેરાત	તડકા = મપો ગપાટા
ન, થાડી, વગીફાવગેરે]	સીવ = કાચી રમોઇ	હરામખોર (કા) હરામનુ
આખાવીખી = ધુળ બાણી,	મ તોખી (મ) તરપતકરી	ખાનારા લુચ્યા
પાએમાલ; ક ગાળ.	કરણ (મ) ચર્મોશ રાજ,	ધરખોતકતી (મ) પરમેશ્વર.
પીએર = ખારનું ધર	(પાડવનો બાહ)	નુ દયાન-રમણુ
સીધીર = વીકકાર, ગુચકાડ	ભીલુક (મ) ભીખારી	ચ યુ (મ) માત.
વખોડવા = વગોવવા	થાડ ૧૫૩ મે.	નીલચો (મ) નવગોલચો.
દુરાચરણી (મ) અરાળ આ	ધર્મોતમા (મ) પુન્યાતમા, ધ	ખોળવા = કાઢવા.
બના.	મીઠુ, મખી	પ્રમાણીક (મ) માલ્યા
રમોઈઓ = રાધણીઓ	ખાતી (મ) ધર્મી	સીખાસુ (મ) બરેશુદાગ;
શુભ (આ) હનકો, થોટો.	ઝ.વા (મ) આશગો.	પતીજનીના.

લેખો=ગણે; પત કરે.
 પાઠ ૧૫૪ મો.
 ઉદ્યમી [મ] મેડેનવ.
 ઉદ્યારે છોક=ભહેરાત, ખુ-
 દમી રીતે.
 વરેમાયુ (મ) રસતે જતો
 માણેમ; પંથી.
 આગ (મ) મરીરે ખોડવા-
 ના, આખે એધના, પ-
 ગે હુના વગેરે
 મોટું=નજરમા આવે; ગમેતેમ
 જજમાન (મ) ગેરનામરાક
 મહરથ [મ] મોટા કુળનું
 આખર દાર માણુમ
 મહાકુ=પાડ, આખાર
 અપકીતી (મ) બદનામ
 દવાખાનુ [કા] દરદીએને
 એમડ મળવાનુ ડેમાણુ
 ડગતો=હાલતો; નાપીહા કે-
 ડેનો.
 ગવેવા=માર ગી નરધા માથે
 ગમ કાહાડી નાગ; ગ
 ધર્વ
 હનામ (આ) ખુશી બદલકક
 બહીસ આપવુ તે; સ
 રવાવ
 આયબ (મ) આવરદા.
 (મ) ધડપણ.
 ડો (મ) રવર્ગેમા રે-
 રો.
 ૧ (મ) અમણુપણું;
 હુદપણું.

પુ-પવાન (મ) ધર્મોત્તમા
 પાઠ ૧૫૫ મો.
 મહાભારત (મ) મોરોબિડો
 આધાર (મ) આમરો.
 નીરાધાર (મ) આધાર વગરનું
 મવાલ [આ] પ્રમ
 પાઠ ૧૫૬ મો.
 સીદ્ધતા (મ) માખીતી
 આકર્ષણ (મ) એ સતપણુ
 રજકણ (ન) કણી, રજ
 યુરત્વ (મ) ભાર
 નીરજવ (મ) જીવ વગરનું
 (નીર-જીવ)
 મૂઝી (મ) ફનીઆ
 ટેમક (અ) મેલ.
 અટકાવ=હુકમ
 યુરત્વાકર્ષણ (મ) ભાગનું
 તાણુ-એ ચાણુ
 પાઠ ૧૫૭ મો.
 મજીવ (મ) જીવવાળું
 શકા (મ) વહેમ.
 શીમ=ધનાકાથી
 મરત=નીશા, હવાન
 નજીવી (મ) હલકી; જીવ-
 વીનાની; જીવ.
 પાઠ ૧૫૮ મો.
 આનંદી (મ) મંતોર્ષી
 બળતા=અદેખાઈ કગતા; કી
 નાખોર.
 પાર=હેત, ચાહા
 પગ મેજી=પર કલાણી
 આપરવાળી (મ) આપ મ

તમખી
 તગણ (કા) તાણુ, ખોટ.
 કલાણ (મ) રૂડ; કીત
 પપાળો=દીલાસો આપી હા-
 થ ફેરવો.
 આનનાવાસના=સેવા આક-
 રી; બરદામ.
 બદલો (આ) પાડ; અવેજ.
 મુવાલ [મ] મારો છોકરો
 (માર વાસણ)
 પાઠ ૧૫૯ મો.
 કીત (મ) કલાણ
 ભાગ્યદશા (મ) તસીબો; ત
 પામળ
 પરવારી=પુરી થઇ
 રેરવા=રડીયાજ આ.
 વણુ=વેના.
 નાચ (મ) હલકો માણુમ.
 ખાપણુ=ખોડ; એખ
 મીનીત (મ) જીવતર
 મળીઓ (મ) જોરાવર મા
 ણુમ
 કપેહ (મ) કંકાસ; કળીઓ
 આણુભાણાત=નણીતા ન-
 હીતે
 હકારાવણુ=વગર હંકારે.
 ઇચ્છાવણુ (મ) વગર રચી
 એ; અભાવ.
 મદ (મ) અહંકાર.
 હાસ=હસવું; મજાક.
 મુપ (મ) માપ.
 હાસી=મજાક; મેહા.

જીમડો=જીરે, જીમારે	વરજી=છોડી	૫૦, પીત્ત લોકની
૫૦ હરતે (૫) પારકાને હાથે	વીધી (મ) રીત, કીયા	વીરવીર્ય=એક ગોરજ ક-
પારકા હરતક	વધી (મ) નમી	રૂંને કવી થઈગયો
દેવાદાર=કરજદાર	લોકીક (મ) દુનીઆ દારી	મોહનોલી=મોહ પમાડ એ
બપાલિક (મ) પીક વગેરેનું	નુ, મ આરી	ધીવેલ
યાનક (મ) ડેકાણું	લોકીત (મ) લોક થકી ઉ	

(કવિતાની સમજૂતિ.) (૨૩)

માગ માણસો (સ્ત્રી ને પુરુષ) હેત ગખીને આ આરી સીખામણ મા-
બળને, સીખામણ દેતા ને યુરસો કરે તેની બાગ્ય દશા પુરી થઈ એવું જા-
ણુજે, માટે આબળજે તમે મારા માણસ હેત (૧) રડીયાજ સ્ત્રી સાથે વેપાર
ન કરીએ, ને નીચ સાથે પ્રીત રાખીએ નહી, તેમ જો કરીએ તો લાછળ લાગે
ધરના પૈતા જાવ, ને તેથી જીવતરને તજ દહએ આબળજે (૨) કામ વગર
પા કે ઘેર જઈએ, ને તોહોમત આવે કોઈને ગાળ ન દહએ, તેમ કોઈ બગવાત
પુરુષ સાથે બાથ ભીડીએ નહી, ને કૂટ્ટ યના મણુમ સાથે કજીએ ક કાચ કરી-
એ નહી આબળજે (૩) અજણે ગમ જઈએ નહી, અને માડ તણે રહીએ
નહી, હાથી ઘેડા માડી જતા હોય તેથી તથા નકારા માણુસથી આના જઈને
અસીએ આબળજે (૪) મન કરતા મનમા યુરપો લાવીએ નહી, અને પી-
કાણે રન્ને જઈએ નહી, અને જ્યા મે મણુમ જાત્રી વ તો કરતા હેય, ત્યા
હિમા રહીએ નહી આબળજે (૫) હુડાગ વગર વાત કરીએ નહી, અને વગર
રૂચીએ જમીએ નહી, પૈતા તથા નીધાના મદને છોડી દહએ, અને નમના
સાથે નમીએ આબળજે (૬) મુર્ખ, સાધુ, રાજા, ને વીદ્વાન એકલાની મળક
કરીને હસીએ નહી, તેમ હારી વધ, આપ, ને માણુમને લડતા જોઈને દુર
અસી જઈએ આબળજે (૭) કુતાને કોઠે કોઈની મરકરી કરીએ નહી, અને
કેક કરીને મટરીએ નહી, તેમ ઘર વેચાને ન્યાતી ખરચ કરીએ નહી, અને
જીવે જમીએ નહી આબળજે (૮) બાણતા મણુતા આજમુ મુડી દહએ, અને
લખતા વાત કરીએ નહી, અને પારકાને હરતમ પારકા દેશમા દુકાને આપણ
નામ આપીએ નહી આબળજે (૯) નામુ વ મને વખતે લખી રાખો ૨
સુક્રી દો દેવાદાર ન થઈએ ને દુખવળુ પીક વગેરેનું ડેકાણું છોડી
પીને દેશ જઈ રહીએ આબળજે (૧૦) મન ને ઝોળે માગ નમાવી ખ
નતામો કરવી, અને પ્રમુને નીત્ય બગવા કિાપી નમીને મા ૧ કામો કરી
આબળજે (૧૧) આ વેકના ને પર વેકના મન ને વરને આ આરી સીખા-

મહુ રમેલી છે, તે ફડા પડિત વીઃ વીજ્યના મોહોડાની વાણી તે મોહ પમાડે
એવી છે તમે મારા માહુમ હેતથી આ શ્રાવી (૧૨)

પાઠ ૧૬૦ મો.	શાખાશી (કૃ) માન	વાને બરેસો બાર.
મધ્યોત્તરી (મ) વચમા ય-	પુશામવ (કૃ) કાલાવાલા	પીડશે (ન) દુઃખી કરશે
ધને જનારી.	આજીજી	આગા (મ) હુકમ, રજા
મધ્યાકર્ષક (મ) વચમા યધ	દેશ કબ્યાલુ (મ) દેશનું રૂ	પ્રમ (મ) સવાલ
ને એચ ૧૧૨	કુ કરવું તે	વીક્ષક (મ) સ્ત્રીખવનાર; બો
પ્રમાલુ (મ) સરખાપાલુ પ	પાઠ ૧૬૩ મો.	પ કરનાર
રીમાલુ	ઉતેજન (ન) ઉશકેણી પ	પાઠ ૧૬૭ મો.
ચક્રચક્રર=ધુમરી ખવાડીને	છી, મોહ	ગણીત (મ) આકડા માડી
ગોળ.	મેગધનશ'કુઆ)મેટો ન્યામ	છીશાખ ગણવાની વીક્ષા
બેહદ (આ. કૃ) હદ વગર-	હક (અ) અવીકા, દાવો	સમરપા (મ) કોહોડો; બેદ
નુ, ધલુજ	વીરનારીને (મ) વલુવાને,	પ્રમ, ઉખાલો.
પાઠ ૧૬૧ મો.	હકીકત ગાયે	મરદ (કૃ) બચારો.
ઊપગ્રહ (ન) નાનો કુતો ચ	પાઠ ૧૬૪ મો.	મેરી=માયડી; સ્ત્રી.
દ, ચક્ર	અવચોકન (મ) પરીક્ષા,	પાળા (મ) છેકરી; સ્ત્રી.
મુરજમાળા (મ) સરજની	ધ્યાન આપીને જોવું	ઠતી=જાહેર.
માથે પૂઠી ને ગ્રહ આ-	પ્રકાશીત (મ) નેજવાળો	સાથ=જથો; ટોળું
વેલા ને	ખ ડીત (મ) ખાડો, ઉછો;	પ્રોઠ (મ) મોટું.
ચક્ર (ન) ચાક; ચાદો.	અધુરો	ત્રે (મ) પાતર.
અગણીત (મ) ધલુજ, ગ	અસ્ત (મ) આયમવુ	પાન=પાતરા.
લ્યાય નહી તે.	નખખ (આ) કાગલુ	ખારી (છી) ચાહાલી સ્ત્રી
ધોળીશ=વીચારીય	પાઠ ૧૬૫ મો.	પારખુ (મ) શોખી કાહાડ્ય.
પાઠ ૧૬૨ મો.	કાયવૃદ્ધિ (મ) નાશનો વધા	કલ્પ (મ) કાન.
સખાવત (ગ) ઉદારતા.	રો; દીનપરદીન ધરતી.	ગોરી=રૂપ વી સ્ત્રી.
ઉદા ન') મોટું મન; દો	મ-મુખ (મ) સામુ.	અર્ધ (મ) અડધા.
	ખીન (મ) કીંગલુ.	ચોથસવાથો=ચોથા ભાગના
	કુ ડાળુ=ગોળ ચક્રકુ.	મુવાયા(રૂપીએ પાચ આ
	પાઠ ૧૬૬ મો.	ની જેટલા)
	નીમ=નેવાહ, વાહાલુ. નમે	શુવાળ (મ) લીલ.
	નહી માટે સમવેલ કર-	મે કર (મ) મેહાથ.

મંપદ (ન) મ પાના ઝાડ હો	મોક્ષી (સ) શાહેદી.	પારખુ (ન) શોધ
ય નેવુ વન	માત=પુરો	ટાક (સ) મવાયા બંર.
શાસ્ત્ર (સં) ગણીત બીદ્યા	કોતક (સ) અભ્યાસ	ખટ (સં) ૭; ૬

(કવિતાની સમજૂતી.) (૨૪૦)

૧-એક મરદ ને એક બાપડી રસ્તેથી જતા હતા એવામાં એક આબાનું ઝાડ આપ્યું, તેની નીચે ધણીએક કેરી પડી હતી, ત્યાં બંને જણાએ એકેક માનડી બાપી ત્યાં એ બાપડી મરદને કેહેવા લાગીકે, મારી તારે જેટલી કેરી છે તેના કરતા તમારી તારે બમણી છે; પણ તમારામાં તો એક કેરી પડી તે જ્યારે મેં મારામાં નાખી ત્યારે આપણું બંનેની પાન કેરીઓ મરખી થઇ પડી. ત્યારે કાહો અનજ કેડી કેટલી હતી?

જવાબ-ને મુજે સીતીકમાં છ હતી તેમાં મારે પેહેલા ચાર બાપીને બાપડીએ બે; પણ જ્યારે બાપડીએ મરદમાંથી પડેલી રાહબીની ત્યારે બંને પાંચ લાલુ લાલુ થઇ પડી, એવી રીતનો એનો ખુશ થો છે

૨-એક મોટું પક્ષીનું ટોળું આકાશ તરફ ઉડીને આવ્યું, ત્યાં વનમાં મોટું દેશવેલું વડનું ઝાડ હતું તે બધા પક્ષીને ગમ્યું, તે ઝાડપર અંકેક પાતરે અંકેક પક્ષી બેઠું, પણ એમ એમના ત્યાં એક પક્ષી વધુ એટલે બધા પક્ષીઓને તેની જગા ક વને શીકર થઈ; ત્યારે કરીને અંકેક પાતરા પર બેને પક્ષી બેઠા ત્યારે તો એક પાતર વધુ ત્યારે બોલો પક્ષી કેટલા અને પાતરા કેટલા તે ગણીને સીધા જવાબ દેઓ?

જવાબ-પ્રારી કહે એતો મેં જાણ્યું, હું તમને કાને કહી મુંબળાવું તે માંબળને, એ પક્ષી તો ચાર છે અને પાંદડા ત્રણ છે

૩-એક રૂપવતી સ્ત્રી નદીના કીનારા આગળ ગોખમાં બેઠી હતી, ત્યાં એકાએક પોતાનો ભોતીનો હાર પુટથો, ને તેમાંના ભોતી તે કીનારા ઉપર વેરાઈ ગયા તે હારમાંના અડધા ભોતી જરા વાગમાં પાણીમાં પડી ગયા, અને ચોથા ભાગના મવાયા અડધા કચરામાં જઈને પડ્યા; તેમ છૂંઠા ભાગના કીલ પા મળ્યું-ડીને પડી ગયા ત્યારે કહો બધા મળીને એ ભોતી કેટલા હતા? તે બાથમાં તો ફક્ત બેજ ભોતી રહી ગયા.

જવાબ-છો બાપે ૧૬ ને અડધે બાપે ૮૮, તેમ જોના ચોથા ભાગના ૩૦ થાય, એટલે ૯૬ ભોતી તે હારમાં હતા

૪-પક્ષીના ટોળા બે જાએ આકાશમાં ઉડતા આવ્યા, તે ને ને આંધના વનમાં આવી પેહોચ્યા. ત્યાં એક ટોળું બીજને કેહેવા લાગ્યું કે જો તમારું

માથી એક પક્ષી અમારામાં આવે તો આવજો બેનો ટોળાના પક્ષી મરખા થ-
ઇને ને વાત બધાને ગમે, ત્યારે તે ખીચુ ટોળુ માલ્યુ કે તમારામાંથી એક
પક્ષી હમારામાં આવે તો હમા તમારાથી અમણા થઇએ ત્યારે દરેક ટોળામાં
પક્ષી કેટલા હતા તે કહેશે?

-જવાબ-એને જવાબ દેવાને વીલમ શાનો? ગણિત શાસ્ત્રના આધાર પરથી
પણ માલમ પડે છે કે એ વાત સાચી છે- જેટલો ટોળામાં સાચ ને ખીચના સા
ત એમ બધા મળીને ૧૨ પક્ષી હતા.

૫-ને દેસ્તદારો હતા તેમાં એક કહે કે હું રમવા જઈ એટલે એકે મવા-
શેર ખુશીથી લાંબુ આજી, ત્યારે ખીચએ પોણા શેર લાંબુ, એટલે તેમાં લીંબો
દેસ્તદાર અઘો ને તેણે બરામર હીરસે આકુ, પછી તે ત્રીજાએ આધા બ-
દલ ૨૦ પૈના આ થા હરે એ ૨૦ પૈના ને જણાને પેહે ચી આપવા એને. અ-
જબ મરખી વાત છે, તેને વારતે મામજદાસ કરી એવું કહે છે કે સમજી વીદન
નર હશે તે એ વાતની શોધ કરી ખરો જવાબ દેશે.

જવાબ-સેરના ૭૨ ટાક પ્રમાણે સવા સેરવ જાના ૬૦ ને પોણા શેરવાળાના
૫૪, બધા મળીને ૧૨૪ ટાક થયા; તેમાંની મરખે હીરસે ૬૦ એક જણે ૪૬
ટાક આધા. હો ત્રીજા સુખસે ૪૮ ટાક ખાના તે બદલ તેણે ૨૦ પૈસા આપ્યા
ત્યારે આઠમે ભાગે ૪૦ એટલે ૬ ટાક પોણા શેર વાળ ના આધા, કેમકે તેના
૫૮ હતા; ને બકી એવા સત ભાગ જેટલા એટલે ટાક ૪૨ સવા શેર વાળા-
માંથી આધા, કેમકે તેના ૬૦ ટાક હતા ત્યારે ૨૦ પૈસાના આઠ ભાગ કરવા તે
મા સવા સેરવાળો ૭ ભાગના ૧૭૦ પૈસા લે, અને પોણા શેરવાળો એક ભાગ-
ના આડી પડે.

પાઠ ૧૬૮ મે.	સારાશ=(મં) મતલમ	જરૂરીઆત (આ) જરૂર;
મહામત (આ) કુશળ.	કબલે (આ) સ્વાચીનતણુ	અગત્ય
સુદ્ધ (મં) સારા મજબુત	તવગર (ક) પેશ વાળા.	કપીઓ=દાણા પેચનાં; ૨
આધાના.	વેતરૂએઠ, મહેનત મજુરી	નેરતી.
અંગવળ (અ) શરીરનું જો	સ પાદન (મ) મેજવવુ	માથાકુટ=કડાકુટ
૨, (અંગ-મળ)	મહોલ (ક) નાન્દી ગોળી	મુલવવન (મ) કિમતી.
પાઠ ૧૬૯ મે.	ખેડુત ભોકો કામડીમાં ધાણા	પાઠ ૧૭૦ મે.
માલમીલકત (આ) માલ મ	ફેકે છે તે.	મુકુગ (આ) ટેવેલી
તા; પૈસા ઉપર એવી	જન્મારો (સ) છુટાણી.	મોહિરો (કા) ચીકેડ.
ચીએ.	પાઠ ૧૭૦ મે.	ખાખાશાઈ=વડોદરીઓ (વ.

ડોહગામા ૧૬૦૧)
 સુ માધગરો=પોળીજી, (મુ-
 બાઈમા ૧૬૦૧)
 હુબુ=અડીકો
 અથેપો=દોડ પહ.
 મુગમ=સેલેલ
 માનીઆ=અ સ્ત્રીઆ
 ગીની (અ) સોનાની ગેણી
 (૨૧ વાલની)
 તોડો=રોકડો આનેલો તી-
 કકો, કાથળી.
 બેક નોટ (અ) નાણાની પે
 દીની ચીડી
 આતરનીશા (આ ફા) આ-
 તરના, આતરી
 પાઠ ૧૭૨ મો.
 મ મહં (ન) એકકુ કરેલુ
 તે જડોગ
 પેદી (હી) મરાફની મોટી
 ફકાન
 બાગવાન (મ) નસી મવાન
 નેસી=સીધું સામાન વચ-
 નાર, મોદી
 જડોળ=પાપલુ
 પેરવી (ફા) બાળ, તપામ
 તાકો (આ) મોટો ગોખલો
 ચીથરેહાલ=ફાટા પુટા લુગડા
 પેહેરનારો
 ઉમેરો=વધારો.
 સેનિગમે ક (અ) બચેલું
 નાણુ વીઆળે મુકવા-
 ની પેદી.

મામાદરકત=મામા માલમ
 ચોપડીમા આગુ પાડી
 અ.પેડે તે
 મુમાસ્તી=વાણીતરી
 ખરચ ખુટલુ (ફા) ૧૨ચુટલુ
 ખરચ
 આડત=મ રફત, હરતમ
 તીજેરી (અ) ખજનો
 ફકારો=ગુજારો
 પાઠ ૧૭૩ મો.
 રાચ=વલુવાનુ એભર
 કલિષત (મ) કલ્પનાથી કરે
 લા, અટકગથી ટુકિલા
 ટેપાડ=એક ભતનુ જનક
 લુગડ, જો
 રાઈ (ન) ખુટલું
 પાઠ ૧૭૪ મો.
 એકદમ (હી) એકીવારે,
 જથાખ વ
 મ જળપ (ફા) કોર, પોહોળી
 ફરતી મુગજી
 નીતરતુ=બીમે બીમે વેહેતુ,
 ચોખ્ખુ
 ફાગકો=રેશમ, સુતર લપેટ
 વાની ફકા પેરતી
 પાઠ ૧૭૫ મો.
 એકર (અ) ૪૮૦ ચોગમ
 વાગ, ચાર રૂડ
 કગમત (આ) હીકમત.
 પોરચ=પોયા.
 દરરોજ (ફા) હ મેશા
 આવૃત્તિ (મ) ફરીથી થતુ

ને. (એકવાર થઈ રહે કે
 બીજી વાર થઈ રહેકે ત્રી
 જી વાર, એ પ્રમાણે ક-
 રતુ તે)
 પાઠ ૧૭૬ મો.
 ગોડીજી=મ ચાથી કતાપલુ
 બીજી સુતર
 લોહક=કામચાથી કપાસી-
 આ તથા ૩ શુદ્ધ પાડવા
 યરખો (ફા) કામચીજવાનો
 નાનો રેડીઓ
 તાત=મકગના આતરડાની
 ૩ પીજવાની ટોડી.
 પાઠ ૧૭૭ મો.
 રોજગાર (ફા) વેચાર
 કિધાક=ખુટલુ.
 ચીમા જાપ=ચીમાથી જા-
 તુ તે, મુદ્રા જા-
 પાઠ ૧૭૮ મો.
 મુમરીમે=સુચારીને.
 સુધોત્રવટ=સુચારો
 મ પક્ષિ (ન) દોભા.
 કુમાશ (આ) પોત, પટપાણુ
 કિણુલુ=મોડકલુ, કચરો ક-
 સોર કાહડી
 પાઠ ૧૭૯ મો.
 જીભડી=જીભ, જીભવા.
 હરીચુલુ (મ) પરમરવરનુભ
 ન-રમરલુ
 લગરી=લવારો
 નવરાઈ=કુમદ.
 ખટરશ (મ) જરમ. (ખોટો)

આરો, કડો, તીખો, મીઠો, ઘૂરો.	સ્વચ્છ (મ) પોતાનો માણ મુસ્તક (મ) માથું	કૂં (ન) કૂં.
મગડો (છી) ટટો	મ-મગો વાલો.	હરી મથા=લઘ મથા.
ચુએ=ધુમે; બાઝી પડે	સરસ્વ (ન) સગણું	દીપક (મ) દીપો.
અ તકાન (સ) મરવાનો વખત	રામ નામ (સ) રામનું નામ	ધેન=ધુવારી.
ટોળી મંડળી.	પરમેશ્વરનું બચન; હ-રી કીરતન.	તરથે=તાર પડથે.

(કેવિતની સમજૂતી.) (૨૫)

હે જીભા, (જીભને માણનું ૩૫ આંખીને કેહે છે) તને પરમેશ્વરનું રમણ કરતા આટલું બધું આજન કયાથી બરાઈ આવે છે, કચી વાતનો બ-વારો કરવા જેણે તો તને જગ વાર દુરમદ મગતી નથી, અને તરત મોમાથી બો-લી ઉઠે છે માટે હે જીભા તને પરમેશ્વરનું (૧) પારકાની આડી ચુમલી કરવી કોણ તો તેમા વુ ખંડી રહે છે અને ૭ તરફનો રસ (ખાટો, આરો, કડો, તીખો, મીઠો, ઘૂરો,) તેનો સ્વદ કાઠાડવાને વુ તૈયાર છે, તેમ કજીઆ ક કાન કરવામા વું ધણી ધુમે છે, અને પરમેશ્વરનું બચન કરતા તને કશોયો આન છે માટે હે જીભા (૨) મ તી વખત વાહાલા કે તેજવેરી ધાવ છે તે કાઈ કા-મ આવવું નથી, ઉલટા તે તો તારી પાસે જે બધું હશે તે પોતાનો મગો બાણી બધું લેશે, ત્યારે આખ ચોળીને રહેશે માટે હે જીભા (૩) મરતી વખત થઈ ત્યારે કેલેશે કે તલ લોને વુજથી લો, અને એને કાઈ રામનું નામ મંજાવા-વો, પણ પેહેલા બ્યારે જીવતો કરતો હતો ત્યારે તો મ.ધુ નમતું નહીં (જરા પણ હરવરને વાદ કરતો નહીં,) ત્યારે હવે પ્રભુનું નામ મંજાવ્યાથી શુ કા-યદો ધાવ ? મેં હે જીભા (૪) ધરમા આગ લાગ્યા રહી કુનો બોદાવવા બલ તો એ કુવામા . પાણી કાઠાડીને ત્યાં પછી આગ ચી રીને બોલવાશે) તેમ જ્યારે ચોરો ધરમાથી માયાવુ જી લઈ મથા તો હં દીપા લાવી અજવાળું કરેથી શું થશે, (મનલય કે મરતી વખત પ્રભુને વાદ કરેથી શુ થવાનું) ? માટે હે જીભા (૫) જીવ માવાના ધેનમા બંધી રહે છે પણ વુ જગીને તપાસી બે; જ્યા રે મજામા કાથી પડી (મગવાનો વખત થયો,) ત્યારે રડવાને જેડી તે કામનું શું ? માટે હે જીભા (૬) પરમેશ્વરનું રમણ કરતા કહ પેશા જેવતા નથી, ને એક બાલ પણ ખરતો નથી (મનલય કે કહ મેહનત પડતી નથી,) અને આ સસાર રૂપી રસવાનો (ધર્મના માર્ગનો) મેહેલ પાગ આવતો નથી, પણ ને બચન થકી પાગ પડશે માટે હે જીભા તને પરમેશ્વરનું રમણ કરતા આટલું બધું આજન કયા બરાઈ આવે છે. (૭)

સમાપ્ત.

જાહેર સ્વર.

હું નીચે સહી કરનાર નરનાપુ-
 વક ઝાઢેર કર્ણુ કે, આ ચોપડી તથા
 બીજા ધણી જાતનાં પુસ્તકો મુદ્રાશ ક્રેડિટ
 પ્રેસમાં છાપેલાં તથા મુબારકના છાપેલાં સંસ્કૃત
 હીંદુસ્તાની, ગુજરાતી, મરાઠી, ઇંગ્લેશ કીસનેરીઓ,
 વેષ્યવ ધર્મની વારતાઓ તથા તમ્બુઓ, કાવ્યો, વૈદ-
 કના તથા નાટકો, કીસ્સાઓ, જૈનધર્મના તથા સરકારી ગુજ-
 રાતી તથા ઇંગ્લેશ વીગરે નિરાળોમા ચાલતી ચોપડીઓ તથા
 પેટેલી ચોપડાં તે સાતમાં ચોપડી સુધીના અથ. ઇતીહાસ
 સના પ્રત્નોત્તર, વંશાવળીઓ વીગરે બીજી ધણી જા-
 તનાં પુસ્તકો સરસ છાપ ને સસ્તી કીમતે મ-
 જશે. માટે સાંમટી લેવી હોય તેમજો યાદરે
 ૬ કામળ લખી ખુલાસો કરવો, તારે
 ૬ કામળ લેવામાં આવશે નહીં.

સરનામું.

હરગોવિન્દાસ હરજીવનદાસ. પુસ્તકવાળા.

મુ. અમદાવાદ.

બુકસેલર. મહાદેવ શંભુદ્ર જગાદે.

મુ. અમ. ૬.

